

Tid til å lære, tid til å forstå-

Om organisering av tid som faktor for progresjon og dybdelæring i Kunst og håndverk

Rita Bondestad, 2019

Tid til å lære, tid til og forstå – om organisering av tid som faktor for progresjon og dybdelæring i Kunst og håndverk

Masteravhandling i Fagdidaktikk, Kunst og Design

Rita Bondestad

Kandidatnummer: 110

Institutt for Estetiske fag

Fakultetet for Teknologi, Kunst og Design

OsloMet – storbyuniversitetet

Emnekode: MEST5900

2019

Forside: Eget fotografi, 2019

Sammendrag

Avhandlingens problemområde tar for seg organisering av tid i skolefaget Kunst og håndverk i ungdomskolen.

I lys av tidsbruk diskuteres også dybdelæring og progresjon som en påvirkelig faktor gjennom organisering av tid. Skolene har selv mulighet til å organisere tiden de har tilgjengelig i Kunst og håndverk etter egne behov og ønsker. Avhandlingen setter fokus på hvilke konsekvenser organisering av tid kan ha for gjennomføringen av et praktisk fag som Kunst og håndverk. Det er tatt utgangspunkt i dybdelæring og progresjon på grunnlag av Stortingsmelding 28. og den pågående fagfornyelsen i praktiske og estetiske fag. Her fokuseres det på økt satsting på overnevnte fag. Avhandlingen belyser problemområdet gjennom forskningsspørsmålet;

- *Hvordan organiseres tid som rammefaktor Kunst og håndverk i ungdomsskolen, og hvordan påvirker dette undervisningens progresjon og dybdelæring?*

Undersøkelsen ble gjort med utgangspunkt i kvalitative forskningsintervju av tre skoleledere og tre lærere i Kunst og håndverk, og belyser formasjon om fagets organisering ved skolene, med tanke på tid, dybdelæring og progresjon i Kunst og håndverk. Kritisk realisme er brukt som vitenskapelig ståsted i avhandlingen, og fremhever problemområdets relevans i et samfunnsaktuelt perspektiv gjennom aktør/struktur dualismen. Videre diskusjon er gjort rundt følgende tema, *En time overført til barnetrinnet og Tid nok til dybdelæring?*

Her diskuteres progresjon som følge av redusert timeantall på ungdomskolen, og dybdelæring med fokus på nok tid til hver elev. Den praktisk estetiske tilnærmingen består av arbeid med tegning, med utgangspunkt i mål fra nåværende læreplan og fagfornyelsens kjerneelement. Arbeidet diskuteres videre opp mot tidsbruk og min egen dybdelæring og progresjon underveis i prosjektet.

Summary

This master thesis is based on the organisation of time in Arts and crafts education in lower secondary schools. In-depth learning and progression have been discussed as factors that may influence how time is organized in the classroom. Schools have the opportunity to organise the time they have available for Arts and crafts, according to their own needs and wishes. This thesis has focused on the consequences of how time is organized as a practical subject like Arts and crafts. It is based on in-depth learning and progression on the basis of The White Paper 28. from the Norwegian government and of The Knowledge renewal in practical and aesthetic subjects. This thesis has highlighted the research area by answering the following research question:

- *How is time organised as a factor in Arts and crafts in lower secondary schools, and how does this affect progression and in-depth learning in Arts and crafts education?*

The research method is based on interviews with school leaders and Arts and crafts teachers. Critical realism was used as a scientific point of view in the dissertation to highlight the relevance of the research area from a social-relevant perspective through the actor/structure dualism. The following topics were selected for further discussion: - *One hour transferred from lower secondary school to the primary school* and, - *Whether there was enough time for in-depth learning in Arts and crafts education*. Progression was discussed in the context of fewer Arts and Crafts hours at the lower secondary school, and in-depth learning focused on whether there was enough time for guidance for each student.

Takk til ...

Først og fremst må jeg takke mine veiledere June Oline Kunnikoff og Ilmi Gutzeit Mathiesen for inspirasjon og veiledning i dette masterprosjektet. Dere har hjulpet meg når jeg har stått fast, og inspirert meg i samtaler med deres engasjement for faget og for min masteravhandling. Tusen takk!

Ønsker også å takke skoleledere og lærere i Kunst og håndverk som stilte opp til intervju slik at undersøkelsen kunne gjennomføres.

Videre vil jeg takke gode medstudenter på arbeidsrommet, uten alle våre diskusjoner og frustrasjoner, engasjement og hyggelige samtaler, hadde nok ikke denne masteravhandlingen blitt til det den er nå. Takker også til lærerne våre, som har gitt oss nye perspektiver og faglig stimulans gjennom hele masterstudiet, takk til dere Liv Merete Nielsen og Janne Reitan.

Ønsker til slutt å takke familie og venner for oppmuntring og tålmodighet under arbeidet med denne masteravhandlingen.

Innholdsfortegnelse

SAMMENDRAG	5
SUMMARY	7
TAKK TIL	9
1. INTRODUKSJON	13
BAKGRUNN FOR VALG AV TEMA.....	13
FORSKNINGSSPØRSMÅL	15
BEGREPER.....	15
AVHANDLINGENS STRUKTUR	17
2. PRESENTASJON AV UNDERSØKELSESFELT	19
DYBDELÆRING OG PROGRESJON	19
TIMEFORDELING I FORMING OG KUNST OG HÅNDVERK	21
HISTORISK TILBAKEBLIKK PÅ ORGANISERING AV TID	22
SAMFUNNSDEBATT- TIDSBRUK SOM RAMMEFAKTOR.	24
PRAKTISK ESTETISK DEL	27
3. DET PRAKTISK ESTETISKE PERSPEKTIVET PÅ TID.....	29
Å GJØRE NOE PRAKTISK	30
EGNE ERFARINGER MED MATERIALENE	32
MODELL FOR PRAKTISK ESTETISK ARBEID.....	35
TID, DYBDELÆRING OG PROGRESJON I ULIKE MATERIALER – GJENNOMFØRING AV DET PRAKTISKE ARBEIDET	36
<i>Prosessen</i>	36
UTSTILLINGENS UTFORMING	39
4. VITENSKAPELIG STÅSTED OG METODE.....	41
<i>Fortolkningsbasert tilnærming</i>	41
KRITISK REALISME	42
<i>Struktur og aktør</i>	44
KVALITATIVT FORSKNINGSINTERVJU	46
<i>Utvalg</i>	46
<i>Analyse og tolkning av intervju</i>	47
5. UNDERSØKELSEN – INTERVJU AV LÆRERE OG SKOLELEDERE	49
<i>Norsk senter for forskningsdata (NSD)</i>	50
ORGANISERING AV FAGET.....	50
<i>Lærere</i>	50
<i>Skolelederne</i>	52
GRUPPER OG DELINGSTIMER.....	55
<i>Lærere</i>	55
<i>Skoleledere</i>	56
LÆRERNE SOM UNDERVISER I FAGET	57
<i>Lærere</i>	57
<i>Skolelederne</i>	58

TIDSBRUK UTENOM FAG	59
<i>Lærere</i>	59
<i>Skoleledere</i>	61
VIDERE UTFORSKNING	62
6. DISKUSJON AV UTVALGTE TEMA.....	63
<i>Vitenskapelig tilnærming</i>	64
EN TIME OVERFØRT TIL BARNETRINNET	65
<i>To løsninger på redusert timeantall</i>	67
<i>Konsekvenser av færre timer til Kunst og håndverk</i>	69
TID NOK TIL DYBDELÆRING?	71
<i>Nye tanker om dybdelæring – Ludvigssens utvalget</i>	72
<i>Progresjon og praktisk arbeid i fagfornyelsen</i>	74
<i>Eksempel: Å lære om verktøy</i>	76
<i>Delingstimer og nok tid til hver elev</i>	78
OPPSUMMERING	82
7. SAMMENFATTENDE REFLEKSJON.....	85
TID SOM EN RAMMEFAKTOR I PRAKTISK ESTETISK ARBEID	87
VEIEN VIDERE	93
8. REFERANSER.....	95
LITTERATURLISTE	95
BILDE/FIGURLISTE	99
VEDLEGG	99
<i>Vedlegg 1. Meldeskjema til Norsk senter for forskningsdata (NSD)</i>	100
<i>Vedlegg 2. Godkjenning fra Norsk senter for forskningsdata</i>	110
<i>Vedlegg 3. Forandringer i prosjektbeskrivelsen til Norsk senter for forskningsdata (NSD)</i> ...	115
<i>Vedlegg 4. Forespørsel om deltakelse til intervju</i>	117
<i>Vedlegg 5. Informasjonsbrev og samtykkeskjema til deltakere i intervju</i>	118
<i>Vedlegg 6. Intervjuguide</i>	121

1. Introduksjon

Via egen undervisningserfaring i grunnskolen har jeg erfart at organiseringen av skolehverdagen praktiseres svært ulikt fra skole til skole. Jeg vil derfor starte med å skrive litt om meg selv, for å gi en forståelse av hvorfor jeg senere i avhandlingen refererer til egen erfaring, både når det gjelder undervisning og praktisk estetisk arbeid. Jeg er utdannet Faglærer i formgivning, kunst og håndverk, med fordypning i tegning og bildekommunikasjon. Jeg gikk på Tegning, form og farge på videregående, og har alltid vært interessert i tegning. Jeg har derfor valgt å fokusere på tegning i den praktisk-estetiske delen av avhandlingen.

Min arbeidserfaring startet som pedagogisk leder med ansvar for forming i en barnehage. Videre fikk jeg jobb på ungdomsskole som faglærer i Kunst og håndverk, og jobbet på tre skoler i løpet av fire år som følge av at jeg ikke fikk fast jobb, men bare vikariat. Det var veldig nyttig å se ulike organiseringer av disse tre skolene, og det ga meg ett viktig grunnlag i mitt arbeid som faglærer ved barneskolen jeg senere var tilsatt ved i ti år. Der hadde jeg undervisning på hovedsakelig 5.-7. trinn. Organisering av tid, både på barne- og ungdomskolen, engasjerer meg fordi jeg selv har erfart hvor mye det har å si for skolehverdagen som kunst og håndverklærer.

Bakgrunn for valg av tema

Mitt inntrykk er at de teoretiske fagene kan ha ganske etablerte rammer rundt sin undervisning, mens de praktiske fagene i større grad styres av tradisjoner ved skolen, skoleleders forhold til faget og økonomi. Mine egne erfaringer med ulike skoler får meg til å stille spørsmål ved hvordan skolene organiserer tid som en rammefaktor. Hvordan blir Kunst og håndverk organisert med tanke på tidsbruk? Når blir timene lagt i løpet av uka? er det nok tid til å fullføre målene i læreplanen? Hvordan har ungdomskolene ivaretatt Kunst og håndverk etter at faget mistet en time til barnetrinnet, og hvilke konsekvenser kan det få for undervisningen? Hvordan ivaretas læring med tanke på elevenes dybdelæring og progresjon dersom kunst og håndverkstimene på ungdomstrinnet deles på to år istedenfor tre?

Gjennom Lundviksensutvalgets rapporter (NOU 2014 :8, NOU 2015:8) er det satt fokus på fagets plass i skolen, og dybdeløring og progresjon blir gjentagende begreper. I Meld.St.28. *Fag – Fordypning _ Forståelse* (Kunnskapsdepartementet, 2016), videreføres dette fokuset på praktisk estetiske fag. Den påfølgende fagfornyelsen (Utdanningsdirektoratet, 2018d, s.3) bygger på Meld.St 28. og er aktuell for meg å se nærmere på spesielt med tanke på dybdeløring og progresjon som fokusområder. Min oppfatning er at organisering av tid i Kunst og håndverk, henger tett sammen med hvordan det er mulig å ivareta dybdeløring og progresjon i faget.

I avhandlingen belyses dette i undersøkelsen om tidsbruk som rammefaktor i Kunst og håndverk i ungdomskolen. Det blir en undersøkelse basert på kvalitativt forskningsintervju, hvor skoleledere og lærere i Kunst og håndverk i ungdomskolen intervjues. Skolene skal være innenfor samme område, og med samme skoleeier, for å få skoler som har relativt likt utgangspunkt for sin organisering.

Avhandlingen vil ha en teoretisk vinkling, hvor jeg undersøker forskningsspørsmålet gjennom intervju og relevant teori. Den praktisk estetiske delen vil belyse eget praktisk arbeid, og diskuteres sett i sammenheng med hva som tidligere har kommet frem i undersøkelsen. Den vil inneholde eksempler på praktisk arbeid, som begrunnes med tanke på forskningsspørsmålet. Dette er i tråd med studieplanen for master i Fagdidaktikk, Kunst og Design hvor det vises til at det skal være et praktisk estetisk arbeid som skal telle 25 % av karakteren, og en presentasjon som skal bygge på masteroppgavens praktisk estetiske del, i tillegg til skriftlig avhandling (OsloMet, 2017).

Forsknings spørsmål

- *Hvordan organiseres tid som rammefaktor i Kunst og håndverk i ungdomsskolen, og hvordan påvirker dette undervisningens progresjon og dybdeløring?*

Forsknings spørsmålet består av to spørsmål. Den første delen, *Hvordan organiseres tid som rammefaktor i ungdomsskolen*, vil belyses ved å intervjue skoleledere i grunnskolen. Her fokuseres det på hvordan blir timene i kunst og håndverk lagt og hvorfor. Hvor mye tid anses som godt nok for å oppfylle kriteriene i læreplanen? Den andre delen er, - *og hvordan påvirker dette undervisningens progresjon og dybdeløring?* Læreren i Kunst og håndverk vil mest sannsynlig være den som i høyest grad ser konsekvensene av organisering av tid, og vil derfor kunne vurdere elevenes faglige utbytte. På ungdomsskolen hvor man også skal sette karakterer i faget, må organisering av tid fungere. Spesielt med tanke på at tiden satt av til faget kan påvirke hvordan man arbeider med kompetansemålene frem mot standpunkt karakter i Kunst og håndverk. Hvordan organisering av tid påvirker dybdeløring og progresjon er derfor relevant i denne sammenheng, også med tanke på den pågående fagfornyelsen.

Med den praktisk estetiske delen av avhandlingen ønsker jeg å fremheve fagets karakter og visualisere og diskutere forsknings spørsmålet ytterligere. Gjennom tegning i ulike materialer og teknikker, vil jeg visualisere tidsbruk, sett i lys av fagfornyelsens mål om tegning, (Utdanningsdirektoratet, 2019) kompetansemål fra K06 (Utdanningsdirektoratet, 2006, s.2), dybdeløring og progresjon.

Begreper

Jeg bruker begrepet *organisering* som en del av forsknings spørsmålet i teksten. Med organisering mener jeg hvordan undervisningen i Kunst og håndverk er lagt opp med utgangspunkt i skolens rammefaktorer. Hvor mange elever er det i gruppen, og hva har det å si for hvor mye tid til veiledning det er for hver elev? Hvilke verksteder finnes, og får elevene tid nok i verkstedene? Vurderingskriterier og mål er også endel av organiseringen i Kunst og håndverk.

Jeg har valgt å skrive faget *Kunst og håndverk* med stor forbokstav, slik at det er tydelig at det er grunnskolefaget *Kunst og håndverk* jeg snakker om. Jeg skriver også *Mat og helse* og *Musikk* med stor forbokstav.

Delingstimer er et begrep som brukes på ulike måter. Noen viser til delingstimer som en klasse delt i to, mens andre bruker det om to klasser delt i tre grupper. Andre bruker ikke begrepet fordi de har to lærere inne istedenfor å dele klassen i grupper. I denne avhandlingen er delingstimer at det er færre elever pr. lærer enn det er elever i klassen til vanlig, det vil si alle alternativene som er nevnt ovenfor ses på som delingstimer. Dette betyr at gruppene kan variere i størrelse selv om de har delingstimer. En tredeling kan gjøre at gruppen fortsatt er ganske stor, mellom 18.-20. elever. Tredeling betyr altså at to klasser er delt i tre, mens todeling betyr at to klasser er delt i fire grupper. Det vil i praksis si at det ofte er 18-20 elever i en tredeling, mens det er 15 elever i en todeling, dersom klassene er i underkant av 30 elever.

Dybdelæring defineres i rapporten *Fremtidens skole* (NOU 2015 :8, s.10) på denne måten, «Dybdelæring dreier seg om elevens gradvise utvikling og forståelse av begreper, begrepssystemer, metoder og sammenhenger innenfor et fagområde» (2015, s.10). Rapporten definerer også dybdelæring som å forstå tema og problemstillinger som går på tvers av fag eller kunnskapsområder, elevene skal også kunne reflektere over hva de lærer og har lært, for å skape forståelse. *Progresjon* er definert på denne måten i den samme rapporten, «Elevens forståelse utvikler seg over tid i et læringsforløp innenfor et bestemt fagområde. Progresjon skaper utviklingsprosesser som muliggjør dybdelæring» (2015, s.10) Jeg støtter meg til rapportens definisjon av dybdelæring og progresjon i min avhandling.

Læreplanen Kunnskapsløftet 2006 vises til som K06, og *Læreplanverket for grunnskolen 1997* vises til som L97.

Med *Rammefaktor* støtter jeg meg til Lyngsnes og Rismarks (2007) definisjon av rammefaktorer. Rammefaktorer er «forhold som på ulikt vis begrenser eller muliggjør undervisning og læring» (2007, s.85). Tid defineres her som en rammefaktor, og er i tråd med bruken av rammefaktor i forskningsspørsmålet i denne avhandlingen.

Avhandlingens struktur

I avhandlingens første kapitel *Introduksjon*, ønsker jeg å formidle hvem jeg er og hvorfor jeg har valgt å undersøke tid som rammefaktor. Her går jeg igjennom bakgrunnen for oppgaven, forskningsspørsmål, begreper og avhandlingens struktur og oppbygning. Denne delen skal kunne gi en klar og tydelig oversikt over hva jeg ønsker å undersøke og hvorfor.

Kapitel to, *Presentasjon av kunnskapsfelt* er den delen av oppgaven hvor jeg viser til relevant teoretisk bakgrunn for avhandlingen. Her vil jeg presentere samfunnsdebatt og historisk perspektiv på organisering av tid i Kunst og håndverk. Her vil jeg også si noe om den teoretiske bakgrunnen for det praktisk estetiske arbeidet

I kapitel tre, *Det praktisk estetiske perspektivet på tid*, vil jeg presentere den praktisk estetiske delen av avhandlingen. Her beskriver jeg hva jeg har gjort til nå, hva jeg vil gjøre videre og hva som ligger bak disse valgene sett opp mot avhandlingens tema.

Kapitel fire er *Vitenskapelig ståsted og metode*. Her går jeg igjennom oppgavens vitenskapelige del, med kritisk realisme som ståsted. Videre går jeg igjennom den kvalitative metoden jeg har valgt, forskningsintervju, og viser til hvordan jeg ønsker å bruke denne metoden for å samle inn empiri til undersøkelsen, jeg ser også på hvordan innsamlet materiale skal analyseres og tolkes.

Neste kapitel, fem, er *Undersøkelsen- intervju av lærere og skoleledere* presenterer undersøkelsen i sin helhet. Oppdelingen av tema er lik intervjuguiden, og jeg presenterer en stor del av aktuell empiri som kom frem i intervjuene.

Kapitel seks er *Diskusjon av utvalgte tema*. Her diskuterer jeg de mest sentrale delene som kom frem i undersøkelsen og som samtidig er relevante med tanke på avhandlingens forskningsspørsmål og i en klar fagdidaktisk sammenheng.

I kapitel sju sammenfatter jeg avhandlingen i sin helhet, og vil trekke frem hva jeg tidligere har funnet ut, både i undersøkelsen og i det praktisk estetiske arbeidet. Kapitlet heter derfor *Sammenfattende refleksjon*.

Kapitel åtte, *Referanser*, inneholder litteraturliste, figurliste og aktuelle vedlegg.

2. Presentasjon av undersøkelsesfelt

I denne delen av avhandlingen vil jeg se på det teoretiske grunnlaget for oppgaven. Dybdelæring og progresjon kommer til å være gjennomgående temaer i avhandlingen, det samme med fagfornyelsen. For å se på dette i lys av tidsbruk og organisering av tid, vil jeg vise til aktuell teori som omhandler dette. Sten Ludvigsen var leder for utvalget som var ansvarlig for rapportene *Elevenes læring i fremtidens skole* (NOU 2014:07) og *Fremtidens skole* (NOU 2015:08). Gruppen bak rapportene blir henvist til som Ludvigsensutvalget. Meld.St. 28 *Fag – Fordypning – Forståelse* (Kunnskapsdepartementet, 2016), bygger på Ludvigsensutvalgets rapporter. Videre vil jeg også se på læreplaner som er aktuelle for problemområdet. Dette vil bli sett i lys av et historisk og et samfunnsrelatert perspektiv.

Dybdelæring og progresjon

Jeg har undersøkt nevnte styringsdokumenter for å få en oversikt over hvilke mål og forutsetninger faget Kunst og håndverk har med tanke på tidsbruk som rammefaktor i Kunst og håndverk. Gjeldende læreplan er Kunnskapsløftet 2006 (Utdanningsdirektoratet, 2006). Fra høsten 2020 gjelder fagfornyelsen som nå er under utvikling.

Dybdelæring og progresjon er begreper som går igjen i rapportene og stortingsmeldingen, og fremstår som viktige i arbeidet med fagfornyelsen. Min oppfatning er at å lære noe grundig forutsetter tid nok til det som skal læres. For å kunne ha en god progresjon må elevene ha tid nok til å kunne gjøre en utvikling fra uke til uke, og fra år til år. Hvordan tiden fordeles kan være avgjørende for hvordan elevene kan oppnå god progresjon i Kunst og håndverk. Jeg ser derfor en klar sammenheng mellom dybdelæring, progresjon og organisering av tid.

Som nevnt tidligere er den pågående fagfornyelsen også relevant i avhandlingen, fordi den skal fokusere mer på progresjon og dybdelæring enn hva som har blitt gjort i K06. Men hva

er egentlig meningen med fagfornyelsen? På Udir.no står det i artikkelen *Hva er fagfornyelsen?* (Utdanningsdirektoratet, 2018d), at elevene skal få mer tid til dybdelæring, og at tidligere læreplaner har vært for omfattende. Det skal gjøres tydelige prioriteringer for å legge gode rammer for dybdelæring. Det barn og unge lærer skal være relevant, de skal lære å være kritiske og kreative, sett i lys av at samfunnet endrer seg (2018, s.1). Læreplanene skal få en ny struktur med blant annet kjerneelementer og grunnleggende ferdigheter i faget (2018, s.2).

I høringen om fagfornyelsen fra 18.10.2018 (Utdanningsdirektoratet, 2018c) foreslås det at faget skal gi elevene verktøy til å kunne se og forstå sine omgivelser. Videre skal elevene utvikle håndlag, blikk for kvalitet, glede og mestring gjennom arbeid i verkstedene. Dette forutsetter jo at det er verksteder å jobbe i, og at elevene har tid til å bruke verkstedene. Videre skal planen deles opp i fire kjerneelementer,

- *Kunst og designprosesser*
- *Visuell kommunikasjon*
- *Kulturforståelse*
- *Håndverksferdigheter*

(Utdanningsdirektoratet, 2018c). I min praktisk estetiske del ønsker jeg og se mer på kjerneelementene for å belyse hvordan *Visuell kommunikasjon* og *Kunst og designprosesser* kan jobbes med i forhold til tegning og organisering av tid.

På ungdomstrinnet skal elevene ha 146 timer Kunst og håndverk i løpet av 8.-10. klasse (Utdanningsdirektoratet, 2006, s.3). Når timene deles på 38 skoleuker, blir det 3,8 timer fordelt på hele ungdomskolen, eller 1,2 timer fordelt på hvert av de tre årene. Timeantallet er oppgitt for 8.-10.trinn, og er ikke fastsatt for hvert av årene (Utdanningsdirektoratet, 2018b, s.15.) Dette presiseres på denne måten i rundskrivet *Fag og timefordeling og tilbudsstruktur for kunnskapsløftet Udir -1-2018*, at «timetallet for fag er fastsatt for hovedtrinn», og at «fag og timefordelingen fastsettes av skolens styre» (Utdanningsdirektoratet, 2018b, s.10) Dette synliggjør hvordan skolene selv har rett til å legge timene der det er mest hensiktsmessig for skolen, innenfor hovedtrinn, som i dette tilfellet er 8.-10.trinn. Skolene står fritt til å fordele timene slik de ønsker, derfor kan skolene velge å ikke tilby Kunst og håndverksundervisning hvert år.

Begrepet progresjon blir i denne sammenhengen veldig aktuelt. Jeg vil senere komme tilbake til spørsmålet, hvordan får elevene en god utvikling i faget dersom de i ett av årene på ungdomskolen ikke har Kunst og håndverksundervisning?

I rapporten *Fremtidens skole – fornyelse av fag og kompetanser*, skrives det om progresjon, «Fagene må utvikles slik at de legger til rette for at elevene har mulighet til å gå i dybden. Fra

forskningen vet vi at elevenes utvikling av forståelse tar tid» (NOU 2015:8, s.12). Fokus på progresjon kan gjøre det interessant å se på hvordan tiden elevene har i ungdomskolen blir organisert.

I Kunst og håndverk kan organisering av tid være en forutsetning for kunne innfri mål om dybdelæring og progresjon. Om Kunst og håndverk står det i rapporten *Elevenes læring i fremtidens skole – et kunnskapsgrunnlag*, at bredde i faget kan begrense muligheten for å gå i dybden, og at dette kan ha betydning for praktisk estetiske fag, på grunn av fagenes profil (NOU 2014:07, s. 89.) Jeg forstår dette slik at meldingen kritiserer K06 for å favne for bredt, og mener det kan gå utover dybdelæringen i de praktisk estetiske fagene.

Timefordeling i Forming og Kunst og håndverk

Fra L97 til K06 ble timene omgjort fra 45 minutters enheter, til 60 minutters enheter. Omregnet til 60 minutters timer vil dette si at ungdomskolen gikk fra 171 timer til 146 timer i året, og 25 timer ble overført fra ungdomskolen til barneskolen ved innføringen av Kunnskapsløftet i 2006 (NOU 2014:07, s.75). Dette viser jeg til i tabellen senere i teksten (figur 1.). I K06 står det under *Formål for læreplan i Kunst og håndverk*, «Praktisk skapende arbeid i verkstedene er med på å gi form til opplevelser og utvikle produkter står helt sentralt i faget. Dette arbeidet omfatter bruk av tradisjonelle og nyere materialer, redskaper og teknikker» (Utdanningsdirektoratet, 2006, s.1.)

Dette viser at til tross for relativt lavt timeantall så er det omfattende mål som skal oppfylles i Kunst og håndverk. Jeg undrer meg over hvordan det kan være tid til praktisk arbeid i verkstedene når man ser på timeantallet, og om skolene klarer å organisere Kunst og håndverk på en måte som gjør at målene innfris. Dette kommer jeg tilbake til senere i avhandlingen.

Med 146 timer i Kunst og håndverk etter dagens læreplan, K06 (NOU 2014:7, s.75), kan timene fordeles på 38 skoleuker. Hvis de fordeles over tre år blir dette 1,28 timer i uka, eller hvis det deles på to år 1,92 timer i uka. Til sammenligning har Musikk og Mat og helse 83 timer hver i løpet av ungdomsskolen med K06, mens de under L97 hadde 85 timer (NOU 2014:7, s.75), så også her ble det en reduksjon i timeantallet med innføringen av K06. Også Kroppsøving mistet timer, fra 228 under L97 til 223 med K06.

Professor Anne Bamford gjorde i 2010/2011 en undersøkelse i Norge på oppdrag fra Nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringen. Rapporten etter dette arbeidet viser til at økt timetall og fokus på basisfagene, har ført til redusert fokus på de estetiske fagene. Bamford viser videre til at for ti år siden var 20% av tiden forbeholdt praktiske fag, i 2010 var tallet falt til 12,4 %. Også skoler som i utgangspunktet var kreative, opplevde press for å fokusere på såkalte kjernefag, noe som begrenset potensialet for kreativitet (Bamford, 2010). Dette er interessant i sammenheng med timefordeling fordi det viser at det er ikke bare det konkrete timeantallet i Kunst og håndverk som har noe og si, men hele holdningen skolen har til praktiske estetiske fag.

Historisk tilbakeblikk på organisering av tid

I rapporten *Elevenes læring i fremtidens skole*, under *Fag og timefordeling* (NOU 2014:07, s.75) viser denne tabellen hvor mange timer det var i Kunst og håndverk i forrige læreplan, L97, og til sammenligning timeantallet i dagens læreplan K06. Timene i L97 er omregnet til 60 minutters økter, for å samsvare med K06 s timefordeling.

Tabell 6.1 Utvikling av timetall i grunnskolen fra 1997 til 2014 (2014)

Fag	1997 – L97			2014 – LK06		
	1.-7. trinn	8.-10. trinn	Sum 1.-10. trinn	1.-7. trinn	8.-10. trinn	Sum 1.-10. trinn
Kunst og håndverk	456	171	627	477	146	623

Figur 1.

Tabellen viser at det ble færre timer til Kunst og håndverk ved innføring av ny læreplan. Fra L97 til K06 ble 25 timer flyttet fra ungdomstrinnet til barnetrinnet. Flyttingen av timene skapte debatt om de praktisk estetiske fagenes viktighet i ungdomskolen, og ikke alle var enige i denne flyttingen av timer. Allerede i 2004 uttalte rektor ved Bolteløkka skole, Liv Dietrichs, seg om den nye timefordelingen. I artikkelen «Mer tid til ballspill», i Aftenposten i 2004, sier Dietrich at en reduksjon i timene i Kunst og håndverk ville gjøre det tyngre for teoretisk svake elever, noe som ikke kan kompenseres med flere timer på barnetrinnet (Melbye, 2004)

I teorien har faget gått fra 4,5 til 3,8 timer i uka, hvis timene fordeles på 38 uker. Dermed har faget mistet 0,7 time i uka. Det utgjør kanskje ikke så mye, men nok til at timefordelingen blir betydelig annerledes enn ved L97. I L97 var det 1,5 time på hvert av trinnene, og timene var 45 minutters enheter (Det kongelige kirke-, utdannings og forskningsdepartement, 1996, s.81). Siden det da var 45 minutters enheter, fremsto dette som 6 timer Kunst og håndverk på ungdomskolen. L97 var også mer detaljert med mål som fulgte hvert av skoleårene.

I Mønsterplanen for 1987 er det oppgitt i fag og timefordelingen at elevene på 7.-9.trinn skal ha 5 timer forming i uken (Kirke og undervisningsdepartementet, 1987, s. 85) Dette var 45 minutters enheter, så det tilsvarte fire timer i uken i 60 minutters enheter. I forhold til timeantall forstår jeg modellen slik at den gjelder ukevis og for alle tre årene, det vil si at skolen hadde stor frihet i fordelingen av timene. Om alle trinnene hadde forming ukentlig og hvert år, så ville de hatt 1 time og 15 minutter i uken, ikke ulikt det som står i K06. I Mønsterplanen for grunnskolen 1974, (Kirke og undervisningsdepartementet, 1974, s.77) er det også 5 timer forming på ungdomskolen, men her er timene fordelt til 3 timer i sjuende klasse og 2 timer i åttende klasse.

Steinar Kjosavik skrev i 2001 boken *Fra tegning, sløyd og håndarbeid til Kunst og håndverk* (2001). Her ser han på det historiske perspektivet i faget. For mitt problemområde kan det være interessant å se på hvordan timefordelingen har endret seg gjennom læreplanene. I de tidligere læreplanene er det oppgitt lister over hvilket utstyr som er nødvendig å ha i verkstedene, i min leting etter mer informasjon om dette kom jeg over et nyttig hefte fra 1985. Hftet heter *Forming i barneskolen* og forfatterne er Jentoft og Woldstad (1985). Hftet tar for seg progresjon i opplæringen, og viser detaljerte tabeller for hvordan man oppnår progresjon i tre, metall, tegning, leire og tekstil. Dessverre er dette beregnet for barneskolen, og etter læreplanen fra 1974. Likevel viser den hvordan man for noen tiår siden tok faget alvorlig nok til å lage en slik omfattende progresjonsplan, det viser jo også at begrepet progresjon i Kunst og håndverksundervisningen heller ikke er noe nytt.

Samfunnsdebatt- tidsbruk som rammefaktor.

I lys av den pågående fagfornyelsen er det veldig aktuelt å stille spørsmål ved fagets organisering i skolen. Dybdeløring og progresjon fremheves som viktig i faget, og det diskuteres hvordan fagfornyelsen kan bidra til å løfte faget spesielt med tanke på dybdeløring og progresjon. Tidligere har flere masteravhandlinger blitt skrevet rundt lignende tematikk.

Catrine Lie skrev masteravhandlingen «*Skolelederens verdsetting av læreres fagkompetanse i kunst og håndverk*» (Lie, 2013), hvor hun undersøker hvordan lærernes fagkompetanse blir verdsatt på ulike skoler i Oslo. I underkapittelet *Organiseringen av Kunst og håndverk og lærerne* (Lie, 2013, s.44), skriver Lie om hvordan Kunst og håndverk organiseres på ulike skoler i Oslo, sett fra skolelederens perspektiv. Lie viser også til samtale med en av skolelederne som forteller at de bruker mye ressurser ved skolen på Kunst og håndverk i forhold til andre fag, fordi de satser på to lærere i alle timene (2013, s.44.) Skoleledere forteller også om organisering i forhold til delingstimer og satsting på Kunst og håndverk. Lies perspektiv er likevel på fagkompetanse og holdninger til faget, og det er derfor begrenset hvor mye hun fokuserer på tidsbruk. Lie skriver derimot om lærernes arbeidstid, og viser hvordan Kunst og håndverk har høyere leseplikt enn for eksempel Mat og helse (2013, s.91). Hun skriver også historisk om leseplikten, og stiller spørsmål ved hvordan den kan være rettferdig i dagens skole (Lie, 2013, s.96.) Lærernes leseplikt har jeg skrevet litt om fordi det kan påvirke organiseringen av tid i faget som rammefaktor. Lies avhandling vil jeg komme tilbake til senere.

June Oline Kunnikoff skrev i 2015 om formell kompetanse i Kunst og håndverk (2015). Hun skriver i innledningen, «Gruppestørrelse, timeantall, tid, rom og utstyr er noen få av de mange rammefaktorene som påvirker undervisning» (Kunnikoff, 2015, s.6.) Her er Kunnikoff inne på noe av det jeg vil belyse. Lærerne hun intervjuer kommer inn på temaet gruppestørrelse og delingstimer, og forklarer det som utfordrende med for store grupper i Kunst og håndverk. Verksteder blir ikke brukt som følge av for store grupper og lærerne opplever at de ikke får gitt tilstrekkelig veiledning når gruppene er store (2015, s.42). Dette går utover elevenes læringsutbytte, påpeker lærerne, og i Kunnikoff sin spørreundersøkelse blir dette tatt opp under «Eventuelle kommentarer» (2015, s.45.) Her er det tydelig frustrasjon rundt gruppestørrelser og delingstimer i den grad at enkelte lærere ikke vet om de kan fortsette å jobbe som lærer i Kunst og håndverk.

Begge avhandlingene tar for seg holdningsarbeid i skolen med tanke på Kunst og håndverk. Debattene rundt tidsbruk har i stor grad basert seg på at ungdomstrinnet mistet timer i kunst og håndverk når K06 ble innført. At Kunst og håndverk på ungdomskolen skulle miste timer til mellomtrinnet var det delte meninger om.

I 2006 skrev Eivind Moe artikkelen *Kunst og håndverk i grunnskolen* i tidsskriftet *Form* (Moe, 2006, s.5). Denne artikkelen setter fingeren på mye av det jeg ønsker å undersøke i avhandlingen min. For eksempel skriver Moe at Kunst og håndverkstimer er flyttet fra ungdomstrinnet til barnetrinnet, hvor han påpeker at de fleste lærerne er ufaglærte. Han viser videre til at frigjort tid skulle brukes til programfag, og at hva elevene kan velge i kommer an på ressurser og satsningsområder. Han peker på at obligatorisk undervisning er redusert med kunnskapsløftet, og lurer på hvilke signaler som sendes ut når timeantallet reduseres i så stor grad i Kunst og håndverk (2006, s.5) Her viser Moe stor frustrasjon over å miste timer i Kunst og håndverk. Han er inne på problematikk som sier noe om konsekvensene av redusert timeantall på ungdomskolen, og som viser hvor samfunnsaktuelt dette var i 2006, når ny timefordeling ble innført. Moe skriver også om leseplikt i artikkelen, og problemet med for store grupper på verkstedene, og lurer på hvor mange elever det er forsvarlig å ha på ett verksted før det går utover læring og arbeidsmiljø. Videre stiller han spørsmål ved materialbudsjetter og faglige resultater, men også om prioritering av kurs til lærere i Kunst og håndverk i den nye læreplanen (Moe, 2006 s.5).

Moe stiller her mange av de spørsmålene jeg stilte meg når jeg startet arbeidet med denne avhandlingen. Jeg kommer til å ta opp endel av dette i intervju med faglærere og skoleledere. Spesielt dette med hvor store grupper det er forsvarlig å ha i et verksted synes jeg er viktig å belyse. Dette fordi jeg av egen erfaring ser på det som utslagsgivende for hvor mye tid læreren har med hver elev, og om det er tid til dybdelæring og progresjon i verkstedene. Moe skriver om grupper,

Ved enkelte skoler har lærere i kunst og håndverk opp til 30 elever samtidig. Det er uforsvarlig å undervise med så mange på verkstedet; undervisningen forskyves fra praktisk arbeid med materialer, redskaper og teknikker til forelesninger og tegneundervisning. Erfaring viser at større grupper enn 14- 15 gjør det umulig å rekke over alle og går ut over sikkerheten (Moe, 2017, s.5)

I tidsskriftet *Form – Kunst og design i skolen* (4/2017), er det skrevet om tidsbruk i Kunst og håndverk. Tema for denne utgaven er Norden, og hvordan våre naboland organiserer Kunst og håndverksundervisningen. På Island har skolene en bestemt sum timer som skolen selv skal fordele mellom Kunst og håndverk, Mat og helse og Musikk. Timeantallet er lovfestet, men den fleksible ordningen gjør at Kunst og håndverkstimer lett faller bort. På ungdomskolen skal elevene ha 5,6 timer i uka, mens på mellomtrinnet er det 14 timer

håndverksfag i uka (Thayer og Ingvarsdottir, 2017 s.19). Dette er ganske mye mer enn vi har i Norge.

I Danmark har de kunst og håndverk bare som valgfag på ungdomskolen, og har da et veiledende timeantall på 60 timer hvert skoleår. I Finland er fagene billedkunst og sløyd obligatoriske fram til 7.trinn, og de har da 418 timer. I tillegg har de 418 timer som valgfag i de samme fagene i løpet av ungdomskolen (Form, 2017, s.21.) Det ser ut som om hovedvekten av timeantallet i Kunst og håndverk ligger på 1.-7 klasse hos våre naboland, akkurat som hos oss.

I samme tidsskrift som nevnt ovenfor, skriver Liv Merete Nielsen om tid og rammevilkår for lærere i faget Kunst og håndverk (Nielsen,2017, s.9) Hun påpeker at ting tar tid, og man må ha god kjennskap til materialer og hvor lang tid det tar å lage ting med kvalitet for å kunne forstå sammenhenger. Nielsen påpeker også hvordan gode rammevilkår forutsetter god undervisning, og nevner da tilpasset gruppestørrelse og tid til for- og etterarbeid, som noen av forutsetningene. Hun avslutter innlegget slik, «Det er på tide at vi tar tak i dette for å støtte det flotte arbeidet som gjøres i kunst og håndverk på mange skoler, høyskoler og universitet. Vi vet alle at kvalitet tar tid.» (2017, s.9)

Lærernes leseplikt er også et tema mange Kunst og håndverkslærere har meninger om, naturlig nok. Antallet undervisningstimer en lærer har i uken, sier noen om hvor mange elever læreren har ansvar for å veilede og følge opp. Flere timer vil utgjøre flere klasser. I Kunst og håndverk er leseplikten 711 timer på årsbasis, mens det i for eksempel Mat og helse er 635 timer (Utdanningsforbundet, 2015).

Catrine Lie og Liv Merete Nielsen skrev om dette i Form-akademisk i artikkelen *Lærernes arbeidstid i Kunst og håndverk –grunnlaget for gammeldags leseplikt i grunnskolen* (Lie & Nielsen, 2016). Her ser de på leseplikten i Kunst og håndverk med et kritisk blikk. De hevder den er utdatert og tar lite hensyn til nye læreplaners mål og krav. Jeg har av avgrensningshensyn ikke skrevet så mye om leseplikt, men velger å ta det med her siden jeg senere ønsker informantenes syn på dette under intervjuet. Jeg ønsker å få det med i undersøkelsen, i tilfelle det kommer frem sterke meninger om at det går utover elevens tidsbruk i Kunst og håndverk.

Dette viser en stadig debatt om fagets betydning, og hvilke holdninger vi har til Kunst og håndverk. Artikler og masteroppgaver viser et tydelig engasjement rundt organisering av faget. Rammefaktorene påvirkes ved at skolen har mulighet til å organisere faget etter eget skjønn og kunnskap om Kunst og håndverk. Det kan derfor være viktig å få belyst hvordan timene i Kunst og håndverk er lagt opp.

Praktisk estetisk del

I min praktisk estetiske del ønsker jeg å ta utgangspunkt i mål fra K06 (Utdanningsdirektoratet, 2006), og *Visuell kommunikasjon* etter tiende årstrinn, for å sette arbeidet i et fagdidaktisk perspektiv. Jeg skal også ta utgangspunkt i kjerneelementene som er utarbeidet for Kunst og håndverk, her er det *Visuell kommunikasjon og Kunst og designprosesser* jeg vil se nærmere på og diskutere opp mot eget praktisk estetisk arbeid. Jeg vil prøve ut ulike teknikker innenfor tegning, og ha portrett som tema for utforskningen. Dette vil jeg reflektere over med tanke på begrepet tid, og vurdere hvor mye tid som forventes å bruke med ulike teknikker både for meg personlig og i skolesammenheng.

Donald A. Schön var en forsker og filosof som i 1983 ga ut boken *Educating the reflective practitioner*. Schön bruker begrepene *Knowing-in-action* og *Reflection-in-action* når han skriver om forskning innenfor praktiske fagområder. Schön skriver, «the Knowing is in the action» (1983, s.49), og viser til hvordan profesjonelle innenfor ulike fagområder kan ha kunnskap innenfor sitt fagfelt som vanskelig kan forklares med ord. Jeg forstår dette som at kunnskapen er i det vi gjør, og vi kan ikke alltid forklare hva vi gjorde i ettertid. Om *Reflection in action* skriver Schön, “*Reflection -in-action* If common sense recognizes Knowing-in-action, it also recognizes that we sometimes think about what we are doing” (Schön, 1983, s.54) Schön skriver videre at, “Much reflection-in-action hinges on the experience of surprise”(s.1983, s.56) og forklarer dette med at når vi gjør noe og får det resultatet vi forventet, så tenker vi ikke så mye over det. Men når det vi gjør fører til noe overaskende eller uønsket, så responderer vi med reflection-on-action.

Harald Grimen er en annen teoretiker som er interessant å se nærmere på i denne sammenheng. Grimen skriver om teoretisk og praktisk kunnskap, og viser til begrepet taus kunnskap i teksten sin om profesjon og kunnskap (Grimen,1991) Jeg forstår Grimens teorier om teoretisk og praktisk kunnskap som mye av det samme som Schön skriver om, man kan ikke alltid forklare teoretisk det man gjør praktisk. Jeg kommer tilbake til Grimen senere i avhandlingen.

I denne avhandlingen vil jeg jobbe med problemområdet underveis. Akkurat hvordan resultatet blir til slutt er vanskelig å forutse fordi det er prosessen dit som blir resultatet, dette er i tråd med Schöns teorier hvor man i ettertid kan se og vurdere hva vi gjorde og hvordan resultatet ble.

Bibbi Omtveit skriver om tegneundervisningen på faglærerutdanninga, (Omtveit, 2011). Hun skriver om hukommelsestegning som en tegning basert på gjengivelse av noe vi husker, slik vi husker det (Omtveit, 2011, s.15).

Når jeg tegner portrett bruker jeg ikke bilder eller personer jeg har foran meg, jeg tegner noe jeg har sett tidligere eller som jeg kan forestille meg. Forestilling defineres av Etienne Wenger (Wenger, 1998). Jeg forstår Wengers definisjon av forestilling som å se sammenhenger gjennom tid og rom, og sette det sammen med egne erfaringer, jeg ser derfor på hans teorier som relevante for mitt praktisk estetiske arbeid.

3. Det praktisk estetiske perspektivet på tid

I denne delen vil jeg legge frem hva jeg skal gjøre og hvordan jeg skal utføre det praktisk estetiske arbeidet i denne avhandlingen. Fotografiet under er tatt med for å vise en av teknikkene jeg ønsker å bruke i det praktisk estetiske arbeidet, pastellkritt.

Bilde 1. Eget fotografi, 2019.

Å gjøre noe praktisk

For å få en praktisk estetisk tilnærming til forskningsspørsmålet, er det viktig for meg å gjøre noen utprøvinger for å bestemme hvilken vei jeg vil at det praktiske arbeidet skal ta. Jeg jobbet tidligere med portrett og skyggelegging under prosjekt i praksis som er en praktisk rettet del tidligere i masterstudiet. Dette arbeidet ønsker jeg å bygge videre på i denne masteravhandlingen, men da med tanke på forskningsspørsmålet,

- *Hvordan organiseres tid som rammefaktor i Kunst og håndverk i ungdomsskolen, og hvordan påvirker dette undervisningens progresjon og dybdeløring?*

I mine tidligere utprøvinger har jeg ofte reflektert over hvordan det jeg gjør påvirkes av tid. Når jeg jobber raskt og konsentrert får jeg ofte et resultat jeg er mer fornøyd med enn om jeg jobber lenge og har mer fokus på detaljer og at arbeidet skal være riktig utført. Dette er jo en motsetning mellom min måte å jobbe på og det at barn trenger tid for å lære grundig i Kunst og håndverk. Jeg vil forsøke å ta tiden mens jeg jobber for å se hvor lang tid jeg bruker, og jeg vil prøve å arbeide uten å fokusere på tid. Jeg tenker også å sette opp tid på forhånd, også jobbe i den planlagte tiden. Til nå har jeg oppdaget at om jeg fokuserer på tid, så tar det oppmerksomheten min vekk fra det jeg gjør, det blir til irritasjon i en prosess jeg finner det vanskelig å planlegge på forhånd. Jeg kan lett forestille meg at dette også gjelder barn og ungdom som er i en læringsprosess. Å vite på forhånd at du har nå denne timen til å gjøre dette, kan oppfattes som (kanskje unødvendig) stressende og umotiverende.

Jeg har tatt utgangspunkt i kompetansemål fra K06, *Visuell kommunikasjon* etter tiende årstrinn, «bruke ulike materialer og redskaper i arbeid med bilder ut fra egne interesser» (Utdanningsdirektoratet, 2006, s.6). I fagfornyelsen går tegning under *Visuell kommunikasjon*, men siden tegning ofte er en del av en prosess vil det også kunne gå under *Kunst og designprosesser*,

Kunst- og designprosesser innebærer at elevene skal utvikle nysgjerrighet, kreativitet, mot, skaperglede, utholdenhet og evne til å løse problemer. Kjerneelementet vektlegger både åpne og utforskende prosesser, og stegvise prosesser med utvikling og innovasjon som mal.

Visuell kommunikasjon innebærer at elevene skal kunne lese, forstå og bruke det visuelle spraket. Utvikling av tegneferdigheter er her helt grunnleggende for å kunne kommunisere ideer, erfaringer, budskap og sammenhenger. Elevene skal bruke visuelle virkemidler bevisst

og eksperimenterende i to-, tredimensjonale, og digitale uttrykk. (Kunnskapsdepartementet, 2018, s.2.)

Basert på disse målene har jeg valgt å fokusere på portrett og tegning i ulike teknikker. Når jeg tegner portrett vil jeg påpeke at jeg jobber med forestilling. Jeg forestiller meg ansikter og mennesker, eller tegner noe jeg har sett tidligere som jeg husker som noe spesielt. I dette arbeidet har jeg valgt bort å se etter likhet gjennom å tegne ekte personer eller fra fotografier, jeg ønsker å tegne med fokus på personlig uttrykk og materialbevissthet fremfor likhet. Dette gjør jeg fordi jeg i denne avhandlingens praktisk estetiske del skal visualisere tematikken jeg skriver om, og jeg tror mine valg om å tegne fra forestillinger lettere kan fokusere på dette. Wenger (1998) definerer forestilling slik, "*imagination - creating images of the world and seeing connections through time and space by extrapolating from our own experience*" (1998, s.173). Mine tegninger kan gå under Wengers definisjon av *imagination* – forestilling.

Jeg har valgt å bruke pastellkritt og kull, og for å videreføre prosjektet jeg jobbet med tidligere vil jeg teste ut disse teknikkene på linstoff istedenfor på papir. Kull og pastellkritt jobber jeg vanligvis ganske raskt med, så for meg er det interessant å undersøke om dette blir annerledes på et annet underlag, i dette tilfellet linstoff.

Jeg vil så diskutere hvordan lærere bør ta hensyn til materiale med tanke på tiden de har tilgjengelig, og hvordan materialet kan ha noe og si for dybdelæring og progresjon.

Egne erfaringer med materialene

Her vil jeg oppsummere mine egne erfaringer med teknikker og materialene jeg bruker arbeidet med den praktisk estetiske delen.

Kullstift, eller kull, er en av teknikkene jeg har valgt å bruke i arbeid med portrett. For meg er det lett å jobbe raskt med kull, og dermed impulsivt få ned på papiret de ideene jeg har. Mine kulltegninger er på maks femten minutter. Dette kan være en vane/uvane jeg har, for kull kan fint egne seg til å tegne studier som tar betydelig lenger tid. I et fagdidaktisk perspektiv kan kull brukes til begge deler. For å lære å tegne kroki, (raske skisser av mennesker i ulike posisjoner) kan kull få tak i den viktige bevegelsen, uten at eleven trenger å fokusere så mye på detaljer. Det samme gjelder i en skisseprosess, hvor eleven skal øve seg på en form eller et uttrykk, for siden å velge hva han vil jobbe videre med. Kull kan også brukes for å tegne detaljert. Med pensel eller knettgummi kan skygger og form skapes, og en portrettegning kan bli veldig detaljert.

Pastellkritt er ikke så ulikt kull når man jobber med portrett. Likevel er det litt mykere og lettere enn kull og for å lære om farger er pastellkritt et fantastisk redskap for elevene. Muligheten til å tegne over, gni ut og blande farger på papiret, kan gjøre pastellkritt uttrykksfullt og morsomt å jobbe med. For å lære om form, og hvordan farger kan skape form er også pastellkritt ett godt verktøy.

Tekstiler gir ett annet underlag for utprøving av ulike teknikker, noe som kan gi andre utfordringer enn ved tegning på papir. Med tanke på målet i Kunnskapsløftet etter tiende årstrinn, hvor elevene skal, «bruke ulike materialer og redskaper i arbeid med bilder ut fra egne interesser», kan det være interessant å prøve ut teknikker på et annet underlag. Jeg har derfor valgt å tegne med pastellkritt og kull på litt grovt linstoff, for å se hvordan materialet får andre egenskaper og om dette påvirker tiden jeg bruker til å tegne.

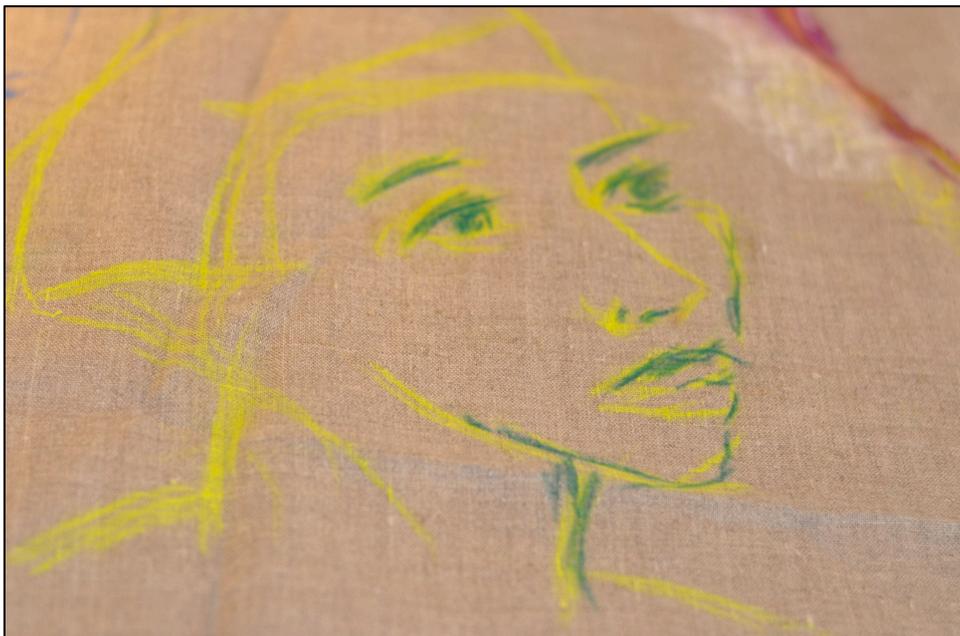
Under har jeg vist eksempler på hvordan jeg har brukt teknikkene i arbeidet med portrett.

Bilde 2. Portrett med kull, eget arbeid 2018.

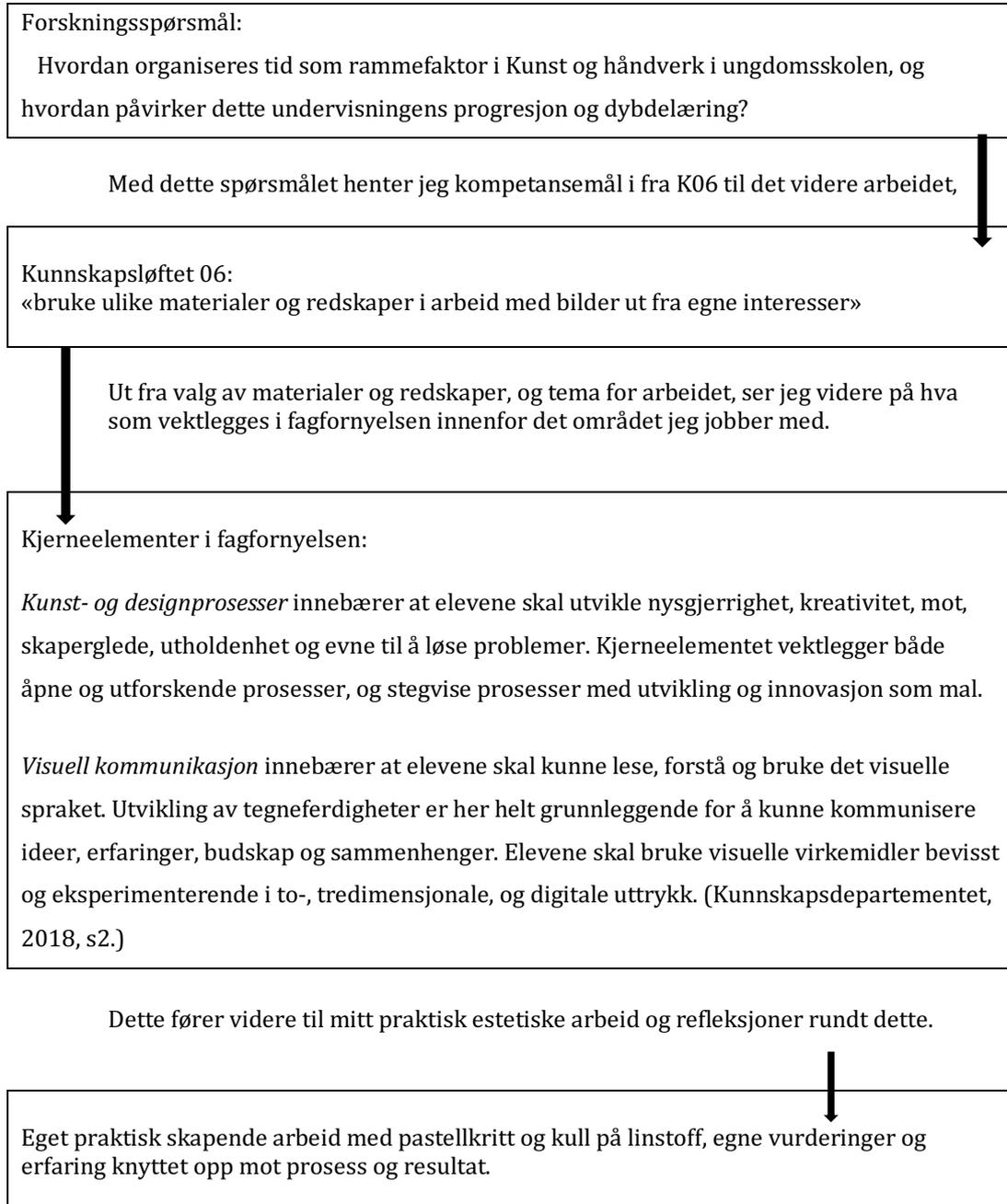

Bilde 3. Portrett med blyant, eget arbeid,2019.

Bilde 4. Portrett med pastellkritt på lin, eget arbeid 2019

Modell for praktisk estetisk arbeid

Figur 2.

Tid, dybdelæring og progresjon i ulike materialer – gjennomføring av det praktiske arbeidet

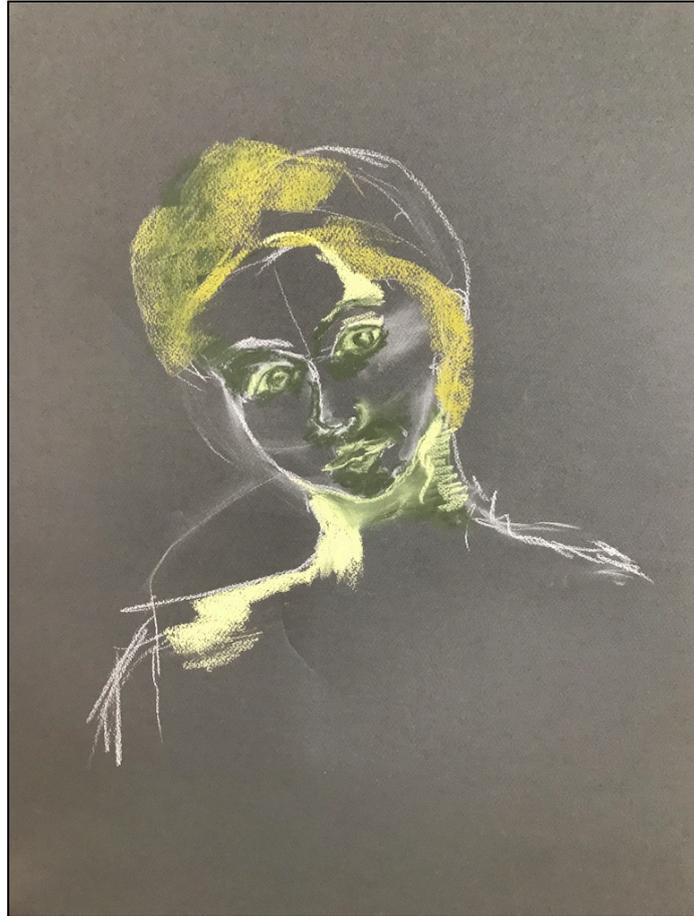
Som nevnt i innledningen jobbet jeg endel med portrett, kull og pastellkritt i den praktiske delen tidligere i studiet. Dette arbeidet viderefører jeg nå i masteravhandlingen. Fra å ha fokus på skyggelegging og personlig uttrykk, har jeg nå fokus på tid og utforsking av et nytt materiale – linstoff.

Prosessen

Prosessen startet med hurtige tegninger i kull og pastell. Dette i samsvar med målet i K06, «bruke ulike materialer og redskaper i arbeid med bilder ut fra egne interesser». Jeg tok tiden mens jeg tegnet, men fant det utfordrende å bruke mer en 10-15 minutter på hver tegning. Etterhvert bestemte jeg på forhånd hvor mye tid jeg skulle bruke, og satte stoppeklokke på for å ikke bli forstyrret av å måtte sjekke tiden underveis. Dette fungerte bedre, fordi det ikke ble forstyrrende på samme måte.

Å forholde seg til tid i den skapende prosessen var ikke så enkelt som jeg hadde sett for meg. Jeg ble derfor mer bevisst på hvordan elevene oppfatter dette når de alltid har begrenset tid i sine Kunst og håndverkstimer. Det er jo nødvendig å ha en tidsramme, men det er samtidig viktig å kunne ta vare på det impulsive som ikke styres av tid eller kan settes inn i en tidsramme. Jeg vil derfor anta at en viss åpenhet rundt hvor lang tid en oppgave kan ta, vil være hensiktsmessig i Kunst og håndverksopplæringen, ikke minst for å kunne bidra til tilpasset opplæring. At jeg jobber raskt kan ha noe å gjøre med at jeg har opparbeidet meg trygghet i det jeg gjør, gjennom flere år med tegning. For å få den tryggheten må det legges ned mye tid og tålmodighet underveis, og det må elevene få mulighet til. Samtidig må det være rom for at noen jobber raskt, mens andre jobber langsomt. I Kunst og håndverk, som i alle andre fag, må det tilrettelegges for den enkelte elevs behov for å oppnå ønsket læringsresultat.

Bildet under viser en hurtig tegning med pastellkritt, 11 minutter, og er tatt med som et eksempel på prosessen.

Bilde.5. Pastellkritt på papir, eget arbeid, 2018

Videre utprøving med kull og pastell var viktig i prosessen, for å kunne utforske hvordan jeg jobbet med tid. I fagfornyelsen vises det til at man gjennom prosessen skal «utvikle nysgjerrighet, kreativitet, mot, skaperglede, utholdenhet og evne til å løse problemer» (Kunnskapsdepartementet, 2018, s.2), så det ble endel tegninger før jeg tok skrittet videre og startet med å tegne på linstoff. Å ta tiden ble enda viktigere nå som jeg hadde kommet enda lengre i prosessen. Jeg bestemte meg derfor for at tallet som representerte tiden skulle være en del av uttrykket.

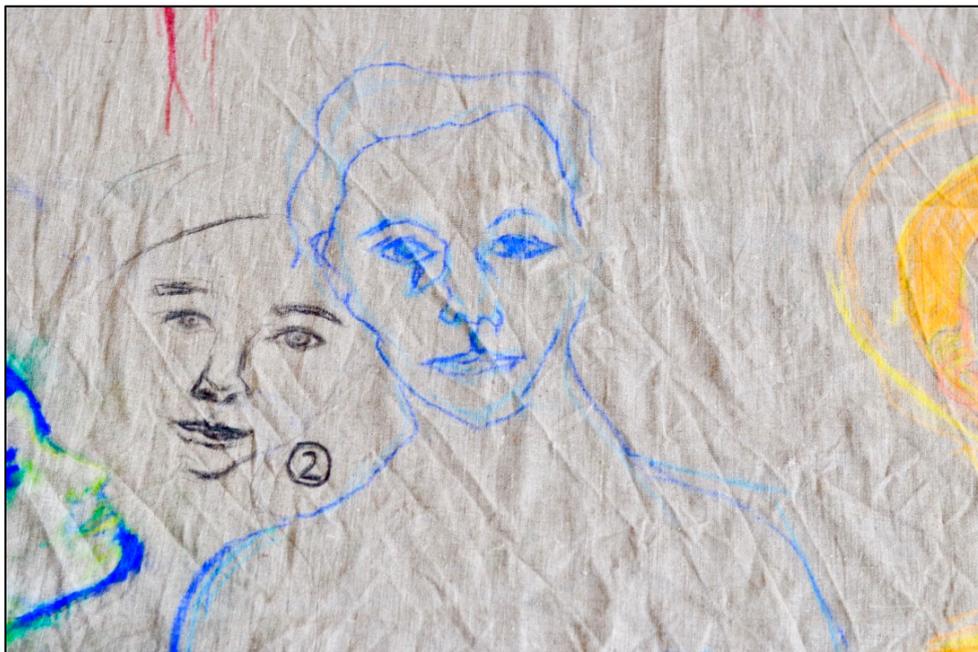
Bilde 6. Pastellkritt på lin, eget arbeid 2019.

For å markere viktigheten av at dette er en prosess som tar tid, har jeg tegnet flere tegninger på et stort linstoff. Tegningene har alle fått et tall, tallet er minuttene jeg har brukt på den ene tegningen. Likevel vil ikke tiden stemme om man legger sammen tallene for å se hvor lang tid jeg har brukt på hele bildet. Etter at alle de mindre tegningene er ferdige må bildet jobbes med som en helhet. Man kan derfor se på tallene som utgangspunkt, og som ett symbol på at jeg jobber med tid som tema. Dette er også ett uttrykk for å kunne skape et helhetlig visuelt bilde. I fagfornyelsen skrives det om visuelt språk, «Visuell kommunikasjon innebærer at elevene skal kunne lese, forstå og bruke det visuelle spraket. Utvikling av tegneferdigheter er her helt grunnleggende for å kunne kommunisere ideer, erfaringer, budskap og sammenhenger» (Kunnskapsdirektoratet, 2018, s.2) Noen av tegningene ble jobbet med i ettertid, for å kunne kommunisere det jeg ønsket.

Donald Schöns teorier om Knowing-in-action og Reflection-in-action (Schön, 1983) er teoretiske holdepunkter for hvordan jeg har jobbet og hvordan jeg vil fortsette å jobbe med utprøvinger også etter at den skriftlige oppgaven er levert. Kunnskapen vi har i hendene etter å ha jobbet med et materiale i lengre tid, kan være vanskelig å forklare med ord. I tegneprosessen er det mange grep jeg gjør uten å alltid kunne forklare hvorfor. Det er noe jeg bare gjør underveis i arbeidet. Dette er Knowing-in-Action. Jeg forsøker å reflektere over det jeg har gjort underveis, og nye valg taes på bakgrunn av hvor jeg er i prosessen. Dette er

Reflection-in-Action, slik jeg har forstått det. Når jeg tar tiden på det jeg gjør kan jeg likevel se det som en motsetning til Reflection-in-Action, fordi jeg ikke kan forandre tiden. Om noe går i en annen retning enn jeg ønsker, så kan jeg ikke forlenge tiden. Da må jeg ta valg ut fra den tiden jeg har til rådighet. Dette er jo også kjernen i det jeg synes var vanskelig med å ta tiden i en praktisk tegneprosess, det ble forstyrrende og begrensende med tanke på motivasjonen til å gjøre tegningene slik jeg ønsket å gjøre dem. Jeg ser på dette som interessante funn med tanke på den fagdidaktiske tilnærmingen avhandlingen har, og tenker at lærere i Kunst og håndverk bør ha ett bevisst forhold til hvordan man setter rammene for tid i elevenes kreative og skapende prosesser.

Prosesen jeg her har beskrevet vil fortsette etter at avhandlingen har blitt levert, med at jeg tegner videre med kull og pastell på linstoff, og vil representere dette som eksempel på praktisk estetisk arbeid på mastergradsutstillingen.

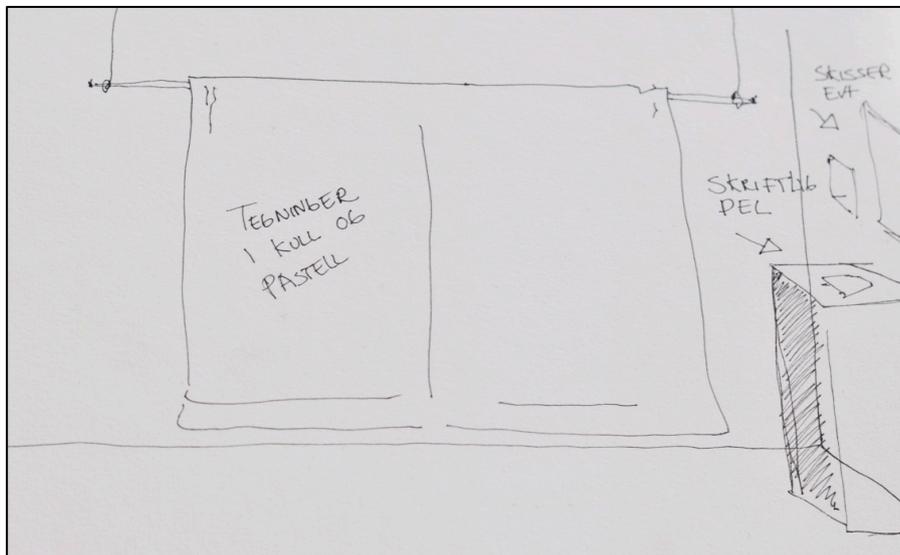

Bilde 7. Pastellkritt på lin, eget arbeid 2019.

Utstillingens utforming

I utstillingen vil jeg presentere mitt praktisk estetiske arbeid med fokus på tid, dybdeløring og progresjon. Jeg vil lage et stort bilde som kan representere ulike tegninger i kull og pastellkritt. Tegningene vil være utført på linstoff, og vil med tydelige tall som en del av

helheten i tegningen, vise til hvor mye tid som er brukt på hver tegning. Størrelsen på linstoffet vil ca. være 2x3 meter. Jeg vurderer å lage to bilder som kan henge ved siden av hverandre, men vil undersøke om dette er praktisk mulig før jeg tar en beslutning på dette. Tegninger jeg har laget underveis er en del av prosessen, og jeg vurderer om det skal presenteres i en mappe eller digitalt på veggen, som en motsetning til linstoffet som har en mer taktil fremtoning. Prosjektet skal være en tydelig visualisering av oppgaven, og vil ha en fagdidaktisk profil gjennom hvordan den er utformet. Jeg vil i tiden frem mot utstillingen jobbe med hvordan materialet skal presenteres. Under vises en skisse over tenkt utstilling.

Bilde 8. Skisse over planlagt utstilling.

4. Vitenskapelig ståsted og metode

Kritisk-realisme er det vitenskapelige ståstedet i denne masteroppgaven. Kritisk realisme vil derfor beskrives og fokuseres mot hva det innebærer med tanke på forskningsspørsmålet for avhandlingen. Kvalitativt forskningsintervju er valgt som metode for å få innblikk i lærerne og skoleleders tanker om organisering av tid i Kunst og håndverk. Valget av informanter og utvalg av skoler vil begrunnes. Til slutt vil jeg se på tolkning og analyse av informasjon.

Fortolkningsbasert tilnærming.

Dag Ingvar Jacobsens skriver om fortolkningsbasert tilnærming i *Hvordan gjennomføre undersøkelser* fra 2015. Han skriver at forskerens oppfatning av hvordan noe er, vil påvirke både forskningsspørsmålet og metoden som velges (Jacobsen, 2015) Jeg forstår dette som hvordan vi påvirkes av det vi kan og vet er relevant når vi velger forskningsspørsmål og metode. Dette kan også eksemplifiseres slik, en skoleklasse kan påvirkes av skolens miljø, og i klassen kan elever og lærere påvirkes av hverandre og av det som er i konteksten rundt undervisningen. Dette er et epistemologisk spørsmål, fordi det erkjennes at det er ett skille mellom virkeligheten slik den faktisk er og hvordan den oppfattes (Jacobsen, 2015, s.23.). Jeg tenker meg en induktiv tilnærming til undersøkelsen, hvor jeg forsøker å gå fra empiri til teori.

I teori som handler om det epistemologiske utgangspunktet, kommer begrepet intersubjektivitet fram, (Jacobsen, 2015, s.33.). Intersubjektivitet vil si at flere er enige om hvordan noe fremstår, så derfor blir det større sannsynlighet for at antagelsen er sann, (2015, s.33.) Denne undersøkelsen kan kalles intersubjektiv, fordi den gjennom intervju vil få presentert flere meninger og oppfatninger av det som spørres om, og derfor kan man til slutt få en intersubjektiv forståelse av temaet.

Kritisk realisme

Jeg vil her kort forklare den historiske bakgrunnen for den kritisk realistiske retningen, før jeg ser nærmere på hvordan kritisk realisme kan brukes i arbeidet med undersøkelsen.

På 1970 tallet var det oppbruddstid i de vestlige land. Etterkrigstidens institusjoner og ideer fikk mye motstand, og man ønsket etterhvert en ny og mer fleksibel form for kapitalisme. Positivismen kom som ett nytt vitenskapsteoretisk uttrykk, etter dette kulturelle og økonomiske oppgjøret. (Buch-Hansen & Nielsen, 2005, s.7). Som et motsvar til positivismen utviklet kritisk realisme seg som vitenskapsteoretisk retning. Roy Bhaskar, en vitenskapsmann fra England, utviklet i 1975 begrepet «transcendental realisme» i boken *A realist Theory of Science*. Bhaskar skrev også *The possibility of Naturalism* i 1979. Her utviklet han begrepet «kritisk naturalisme», som er spesielt fokusert mot samfunnsvitenskap. Dette er Bhaskars to hovedverk, og samlet ble de etterhvert trukket sammen til kritisk realisme, noe Bhaskar selv anerkjente og videreførte (Buch-Hansen & Nielsen, 2005, s.7).

I boken *Reflexive Methodology* (Alvesson & Sköldbberg, 2009) utdypes også kritisk realisme som forskningsteori, og de skriver, "The real is central to critical realism. There is a strong conviction regarding the real and the possibility of identifying it." (Alvesson & Sköldbberg, 2009, s.41.) Jeg forstår dette som at virkeligheten er viktig i kritisk realisme, og definisjonen og tankene om hva virkelighet egentlig er. De skriver videre at noe er virkelig dersom det har en kausal effekt, «Reality does not just consist of material objects. Ideas and discourses are also real and can have causal effects» (Alvesson & Sköldbberg, 2009, s.41) Jeg forstår dette som at det her fremmes et syn på at ideer og diskurser også er virkelighet, det er ikke bare den materielle virkeligheten som teller.

Klasserommet kan forstås som en sosial kontekst, og ny kunnskap kan bygges på hva elevene har lært tidligere. Hvordan miljøet i klassen er kan ha mye og si for hvordan læringen skjer, og organiseringen av faget kan spille en stor rolle for både læring og fagets status. Dette sammenfaller med kritisk realistisk tenkemåte og bekrefter også mitt valg av vitenskapelig tilnærming.

I kritisk realisme vises det til årsakskrefter og generative mekanismer (Næss, 2012) Dette handler om at verden eksisterer uavhengig av hva vi vet om den eller ikke, og er på den måten en motsetning til positivismen som sier at bare det vi kan erfare med våre sanser

eksisterer. Næss skriver videre om kritisk realisme i sin artikkel kritisk realisme og byplanforskning fra 2012:

Kritisk realisme skjelner mellom den intransitive og den transitive dimensjonen av virkeligheten. Den intransitive dimensjonen er det som er gjenstand for vitenskapelig kunnskap: årsakskreftene og de generative mekanismene som eksisterer enten vi har kunnskap om dem eller ikke. Den transitive dimensjonen er forestillingene våre om det som eksisterer. Teorier er en del av den transitive dimensjonen. De er feilbarlige – de kan alltid bli overgått av nye teorier (Næss, 2012, s.4)

Med tanke på min avhandling har jeg har forstått dette som at den intransitive dimensjon er selve organiseringen og hvordan det foregår i klasserommet. Hvor mye tid har elevene til å utføre en oppgave. Den transitive dimensjonen kan si noe om hvorvidt det er nok tid i forhold til målet elevene skal nå. Trenger elevene to timer for å tegne skisse av et menneske? I følge den intransitive dimensjon vil kanskje svaret være nei. Rent konkret kan det gjøres på fem minutter. Men vi har en forestilling om at skissen skal gjøres ordentlig, det skal prøves og feiles, eleven skal bli fornøyd og nå målet om en skisse som kan brukes til videre arbeid. Læreren vet da at fem minutter ikke kan være nok, læreren har en forestilling om hvordan eleven skal jobbe frem en skisse i løpet av to timer, og bruker det han vet om tegning til å hjelpe elevene frem til målet. Denne teorien kan bli overgått av en annen lærers teori om at skissen fint kan utføres like bra på tretti minutter, og er derfor feilbarlig.

Kritisk realisme deler også inn virkeligheten i tre domener, Næss kaller domeneene empirisk, faktisk og reelt, (2012), mens Buch-Hansen og Nielsen (2005), kaller domeneene empirisk, faktisk og virkelig. Innholdet i domeneene forklares likevel som det samme, og jeg har definert domeneene slik jeg har forstått det med tanke på mitt forskningsspørsmål.

Det empiriske domenet omfatter de situasjonene og hendelsene som vi ser på med et vitenskapelig blikk (Næss, 2012) Da tenker jeg på våre erfaringer og observasjoner, alt som er skrevet ned, som er tatt i bruk, som bekrefter fenomenet. Med tanke på min problemstilling vil det empiriske domene være det jeg ser og vet som faglærer i Kunst og håndverk. Jeg vet at organiseringen av tid kan være forskjellig fra skole til skole, og lurer derfor på om det kan påvirke faget. Jeg vet også at skolelederne og faglærerne kan ha ulikt syn på organiseringen av faget." Våre erfaringer og spontane forestillinger på det empiriske domene avspeiler ikke nødvendigvis hvordan tingene er og virkelig henger sammen, skinnet bedrager!" (Buch-Hansen & Nielsen, 2005, s.25.) Dette er også en av grunnene til at jeg ønsker intervju, jeg vil snakke med de som står i læringssituasjonen til daglig.

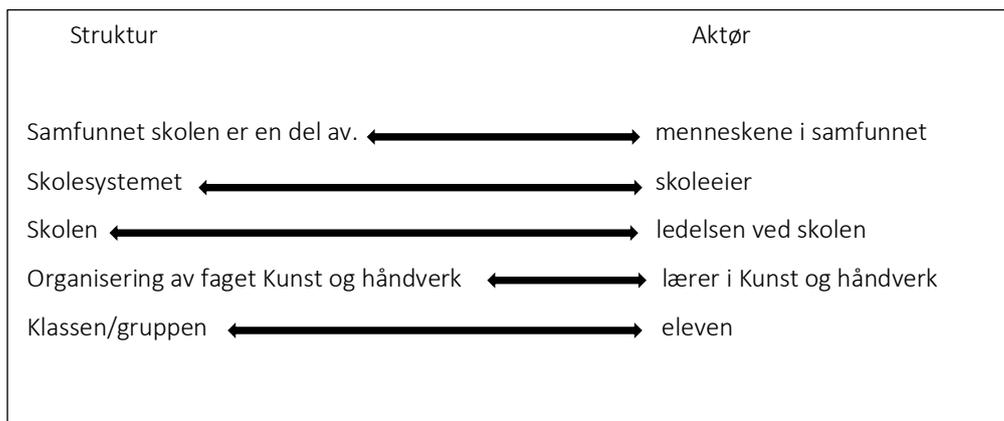
Det faktiske domene viser til de faktiske hendelsene som finner sted, uavhengig om vi erfarer dem eller ikke. Det faktiske domene sier noe om begivenhetene og fenomenene som skjer

(Buch-Hansen & Nielsen, 2005, s.24.). Næss skriver om det faktiske domenet at det omfatter alle situasjoner og hendelser, enten de sees på som vitenskapelige data eller ikke (Næss, 2012). I min undersøkelse kan man se på alt som faktisk skjer, uavhengig av hvem som oppfatter det, ser det, tolker det. Et eksempel er timeplanen, den er som den er, ved å se på den kan man få faktiske opplysninger som ikke forandrer seg etter hvem som leser den eller hvor den blir lest.

Det tredje domenet er det virkelige domene, eller det reelle domenet (Næss, 2012) Det består av det vi ikke direkte kan observere. Strukturer og mekanismer som av og til underbygger og fører til det som skjer i det faktiske domene, (Buch-Hansen & Nielsen, 2005, s.24). Hvis vi her bruker intervjusituasjonen som eksempel, så vil det virkelige domene si noe om at dagsformen til informanten kan ha noe og si for hvilke svar hun gir, rommet vi sitter i, om vi har dårlig tid, eller dårlig kjemi, har noe også noe å si for svarene som kommer frem. Hva som er tradisjon ved skolen kan også påvirke, underliggende strukturer som kanskje informanten ikke har tenkt over, men som er der. Vi kan ikke observere dette, eller tydeliggjøre det, men det kan påvirke svarene vi får. Det reelle domenet omfatter også de fenomenene som hører til under det empiriske og det faktiske domene (Næss, 2012).

Struktur og aktør

I kritisk realisme brukes begrepene struktur og aktør. I følge Buch-Hansen & Nielsen (2005) kan aktør forstås som individer eller grupper, og struktur som den sammenheng eller kontekst gruppene går inn i (Buch-Hansen & Nielsen 2005, s.46.) Jeg forstår det slik at det i kritisk realisme fokuseres på at aktør og struktur påvirker hverandre i et samspill over tid. Den menneskelige praksis utfolder seg aldri i ett strukturelt tomrom, men i en strukturell kontekst som er et produkt av fortidens aktiviteter (2005, s.53) I avhandlingen vil jeg ta utgangspunkt i organisering av tidsbruk i Kunst og håndverk som struktur, og læreren og ledelsen ved skolen som aktør, fordi de er personene jeg skal snakke med og det er deres forståelse jeg vil ta utgangspunkt i. På et annet nivå vil elevene ved skolen være aktør, og selve skolen og skolesystemet vil være strukturen elevene handler i samspill med. Jeg har forstått systemet med aktør/struktur dualismen slik:

Figur 3. Modell over struktur og aktør dualismen i denne masteravhandlingen

Skolen som struktur vil være i samspill med og påvirkes av ledelsen ved skolen, for eksempel rektor som aktør. På samme måte vil organiseringen i Kunst og håndverksfaget være en egen struktur i samspill med læreren(e) i faget. Jeg kan også se at påvirkning og samspill går på tvers, med at organisering i faget også er i samspill med menneskene i samfunnet skolen er en del av. Dette kan for eksempel forklares med forventningene samfunnet har til Kunst og håndverk som fag, basert på for eksempel tradisjon. Organiseringen av faget som struktur kan også påvirkes av skoleeier med tanke på hvordan skolebygget fungerer rent praktisk. På denne måten vil egentlig alle elementene påvirke hverandre, i mindre og større grad. Jeg vil i løpet av undersøkelsen komme nærmere innpå hvordan dette skjer.

I denne delen har jeg sett på kritisk realisme i et historisk perspektiv, for å forklare bakgrunnen for retningen. At kritisk realisme retter seg mot samfunnsvitenskap, gjør retningen aktuell for meg med tanke på mitt fokusområde. Jeg forklarer videre om den transitive og intransitive dimensjonen, og eksemplifiserer dette mot lærerens arbeid i skolen. Jeg skriver også om de tre domenene, fordi de er forklarende med tanke på hvordan kritisk realisme kan dele inn «virkeligheten» i en forskningssammenheng. Det jeg til slutt velger å gå videre med innenfor kritisk realisme er struktur-aktør dualismen, den forklarer problemområdet mitt på en tydelig og relevant måte. Jeg viser til figur 3. ovenfor, hvor viktige elementer i undersøkelsen, og i avhandlingen forøvrig, er nevnt. Jeg kommer tilbake til kritisk realisme i drøftingen senere i avhandlingen.

Kvalitativt forskningsintervju

Jeg har valgt kvalitativt forskningsintervju som metode for å samle inn informasjon til avhandlingen. Kvale og Brinkmanns *Det kvalitative forskningsintervju* (2015) er aktuelt å ta utgangspunkt i. Annen relevant teori er *Intervju som forskningsmetode – en kvalitativ tilnærming* (Dalen, 2011) og *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i vitenskapelig metode* (Jacobsen, 2015), kan være utgangspunkt for denne delen av avhandlingen. Widerbergs *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt* (2011) er også nyttig med tanke på analyse av kvalitativt forskningsintervju. Videre har jeg sett på boken *Læreren med forskerblikk* (Postholm & Jacobsen, 2011).

Kvale skriver om intervjuformen som en samtale, «Forsknings-intervju er basert på den hverdagslige samtale eller konversasjon, men en faglig konversasjon.» (Kvale, 1997, s.205). En samtale som kan gi meg mulighet til å gå litt i dybden og få tak på hva faglærere og skoleledere mener om organisering av tid. I en faglig samtale kan man også ta opp egne meninger og betraktninger som er styrt av konteksten skolen er i, men også samtals kontekst. Det påpekes at selv om intervjuet er en samtale, så er det ikke en samtale mellom likeverdige. Forskeren er den som har kontroll på situasjonen (1997, s.205).

Jeg ønsker en samtale med lærere som kjenner til hvordan organisering av tid påvirker læring i Kunst og håndverk. I en samtale kan det komme frem viktig informasjon som kan virke hverdagslig, men som kan ha betydning for læringsutbytte. Av samme grunn ønsker jeg samtaler med skoleleder, men også fordi jeg synes det kan være interessant å høre hvordan det fremstår for noen som jobber med organisering i et større perspektiv, og dermed ikke har samme syn på faget Kunst og håndverk som den som underviser i faget. Faglærerne og skoleledere kan oppfatte konsekvensene av organiseringen av tid på skolen ulikt. Intervjuet vil være halvstrukturert, og spørsmålene vil være klare på forhånd i en intervjuguide. Jeg vil likevel være åpen for at samtalen kan gå i andre retninger enn det jeg hadde tenkt, og vil da stille spørsmål som er hensiktsmessig i forhold til dette (Postholm & Jacobsen, 2011, s.75).

Utvalg

Forespørsel vil bli sendt til flere skoler innenfor samme kommune. Skolene skal ha samme skoleeier slik at de har et likt utgangspunkt fra ledelsesnivå. Jeg vil også vurdere å bruke mitt nettverk for å få kontakt med skolene dersom det viser seg at det er vanskelig å nå gjennom

ved å bare sende mail til skoleleder. Jeg vil velge ut to ungdomskoler og en kombinert barne og ungdomsskole, for å få litt variasjon i undersøkelsen. I følge Postholm og Jacobsen betyr et utvalg at man velger ut noen, som man mener best kan belyse problemstillingen. Hvis utvalget skal være representativt skal det gjenspeile sammensetningen (Postholm & Jacobsen 2011, s.67). I denne sammenheng vil det si at er sammensetningen av skoler jeg velger ut representerer kommunen. Dette gjør jeg ved å velge ut en ungdomsskole, en kombinert barne og ungdomsskole, og en ungdomsskole som ligger i en annen del av kommunen, med tanke på geografi. På denne måten får jeg variasjon i utvalget.

Analyse og tolkning av intervju

Karin Widerberg skriver om analyse av intervju i boken *Historien om et kvalitativt forskningsintervju*, (2001). Widerberg skriver at vi må analysere for å synliggjøre hvordan vår forforståelse preger utforming og innhold, (Widerberg, 2001, s.118.) Hun skriver om hva man bør tenke på før analyse av intervju, og påpeker at dersom man tolker materialet sitt ut fra andres funn og begreper, kan det hende man ikke ser mønstre og sammenhenger som ligger i sitt eget materiale (2001, s.120). Jeg ser det derfor som viktig å gå igjennom mitt eget materiale grundig. Christoffersen og Johannesen skriver også om tolkning og analyse av kvalitative data. Å analysere betyr å dele opp noe. Det som blir undersøkt ses på som sammensatt og under en analyse prøver forskeren å avdekke ett budskap eller en sannhet i det som analyseres ved å dele det opp i mindre elementer. Når det er ferdig analysert kan forskeren trekke en konklusjon som svarer på problemformuleringen (Christoffersen & Johannesen, 2012, s.39.) Å tolke betyr å sette det hele inn i en større sammenheng, de skriver også at tolkning handler om å få frem noe som ikke nødvendigvis er opplagt (2012, s.39).

Etter at intervjuene er fullført vil jeg transkribere lydopptakene. Jeg ønsker å gjøre dette selv for å få en god oversikt over det som har kommet opp i samtalene. Monika Dalen skriver om transkribering i sin bok *Intervju som forskningsmetode – en kvalitativ tilnærming* at å transkribere selv gir større kontroll over prosessen og mulighet til å bli bedre kjent med det man har funnet ut (Dalen, 2011, s.55.) Det er viktig for meg å høre og analysere hva informantene sier, og i hvordan sammenheng det blir sagt for å få mest mulig ut av informasjonen de bidrar med.

Widerberg skriver om en første, grov sortering av materialet (Widerberg, 2011). Her påpeker hun at det handler om å sortere materialet, her kan man kan ikke få med alt man synes er interessant. En rask gjennomlesning kan gi rom for refleksjoner, og derfor bør man skrive ned det man kommer på under denne første sorteringen (2011, s.123). Etter den første sorteringen kan det være lurt å sortere det viktige som har blitt sagt i temaer.

Widerbergs viser til tre tilnæringsmåter, empirinær, teorinær eller fra fremstillingsform (2001, s.126.) Hun skriver,

Hvis man velger empirinær tilnæringsmåte, noe som er selvsagt i en eksplorativ studie, men som også er å anbefale i de fleste kvalitative undersøkelser, henter man temaene fra det empiriske materialet. Temaene i analysetrådene kan også brukes, og da belyses med sitater fra intervjuene» (Widerberg, 2001, s.127)

Jeg vil bruke empirinær tilnæringsmåte i analysen. Widerberg skriver også om å «få øye på tausheten» (Widerberg, 2001, s.127), hvor hun fremhever viktigheten av å analysere også det som materialet ikke forteller. En kombinasjon av empirinær og teorinær fremstillingsform kan gjerne brukes. En teorinær tilnæringsmåte vil si at man bruker teorier eller begreper for å sette opp de temaene man ønsker å se nærmere på ved hjelp av empiri (2001, s.127). Fremstillingsform kan også bestemme valg av tema, det vil da si at man ser for seg hvordan teksten skal se ut når den er ferdig, og ut fra det bildet bestemmer hvordan det skal gjøres (2001, s 127.) Ved å se for seg hvordan det skal bli til slutt, mens man jobber med de ulike delene, kan man få en bedre helhetsforståelse (Widerberg, 2001, s.131.) Jeg ønsker også å bruke framstillingsformen når jeg skriver fordi jeg synes en god helhetsforståelse er viktig både underveis i prosessen og i den ferdige undersøkelsen til slutt.

5. Undersøkelsen – intervju av lærere og skoleledere

I denne delen av masteravhandlingen skal jeg legge frem undersøkelsene jeg har gjort for å belyse forskningsspørsmålet,

- *Hvordan organiseres tid som rammefaktor i Kunst og håndverk i ungdomsskolen, og hvordan påvirker dette undervisningens progresjon og dybdeløring?*

Jeg vil ta utgangspunkt i de samme fire tema som jeg brukte i intervjuguiden.

Jeg intervjuet tre lærere i Kunst og håndverk, og tre skoleledere, på tre forskjellige skoler. Utvalget er representativt, fordi det gjenspeiler sammensetningen av skoler i kommunen, som består av både rene ungdomskoler og kombinerte barne og ungdomskoler. Skolene ligger også geografisk ulikt til. Dette er i tråd med tidligere nevnt teori om representativt utvalg (Postholm & Jacobsen, s.67). Lærerne i Kunst og håndverk og skoleledere kan oppfatte organiseringen av tid ved skolen ulikt, og det er derfor viktig for meg å snakke med begge parter. Jeg som intervjuer må finne pålitelig og gyldig kunnskap hos de jeg intervjuer (Kvale, 1997, s.207). Intervjuene vil foregå på skolene, men vil være anonymisert. Digital båndopptaker brukes til intervjuet.

Jeg vil kalle lærerne KH1, KH2 og KH3. Skolelederne blir SL1, SL2 og SL3. Jeg ønsker ikke å referere til kjønn i undersøkelsen, informantene tiltales derfor som hen. Dette er også av anonymitetshensyn. Intervjuene av både lærere og skoleledere er separate, så det er tilsammen seks intervju. Siden undersøkelsen er anonym, vil jo da også skolens navn og navn på informantene være anonyme. Jeg har valgt å ikke fokusere på lærernes kompetanse, da det ikke er relevant for undersøkelsens tematikk.

KH1 jobber ved en middels stor skole. Skolen virker som om den har et godt faglig miljø i Kunst og håndverk, med flere lærere som underviser i faget og hvor de underviser i det de er best på. Faglæreren er engasjert i hvordan faget blir ivaretatt og virker spesielt opptatt av den nye oppdateringen av læreplanen, og hvordan de best kan få til dybdeløring og

progresjon i undervisningen. KH2 jobber på en skole med minst to Kunst og håndverkslærere. Jeg oppfatter det som stressende for læreren med mange elever og mye og holde styr på ved skolen, men samtidig har hen et sterkt ønske om å få til en god opplæring i faget og har mange tanker om hvordan dette kan gjøres og hva som må til. Den tredje læreren, KH3, jobber ved en skole med to Kunst og håndverkslærere. Også hen er engasjert i faget, og virker opptatt av hvordan jeg skal bruke begrepet tid. Denne læreren ønsker spesielt å få fram dette med leseplikt, hvordan Kunst og håndverkslærerne har for høy leseplikt i forhold til andre fag.

Norsk senter for forskningsdata (NSD)

Før jeg kunne starte opp med intervju måtte jeg søke Norsk senter for forskningsdata (Norsk senter for forskningsdata, u.å.) om godkjenning for prosjektet med tanke på lov om behandling av personopplysninger. Informasjon og bekreftelse fra NSD ligger som vedlegg i avhandlingen.

Organisering av faget

Lærere

På spørsmål om hvordan faget organiseres forteller lærerne om hvordan timene er delt mellom 8, 9 og 10. trinn. KH3 forteller om tidligere organisering hvor de hadde bolker med seks uker på og seks uker av, og med 60 minutters timer på niende og tiende trinn. Dette ble rotete og vanskelig å planlegge med tanke på mål og gjennomføring. De hadde også en periode med 90 minutter på hvert trinn hele året. Dette fungerte best av alt, men de måtte gjøre om på denne løsningen når kunnskapsløftet, K06. kom og de mistet timer. Nå har de to timer på åttende og to timer på tiende trinn, mens niende har de andre praktisk estetiske fagene Musikk og Mat og helse. Dette synes læreren er en god måte å organisere tiden på, med tanke på timeantallet, men også med tanke på romfordeling. Problemet med denne løsningen kan være at det ikke alltid er de samme lærerne på åttende og tiende trinn, og da kjenner du ikke elevene når de kommer i tiende. Da vet du ikke hva de har å bygge videre på, og det blir en annen relasjon til elevene enn om du hadde hatt dem i åttende også. Dette påvirker også progresjonen de har fra åttende til tiende trinn. Som KH3 sier,

Men når eleven skal jobbe med leire så kan du ikke si at neste gang vi jobber med leire så må du gjøre sånn og sånn, for de skal ikke jobbe med leire igjen. Og da får du ikke den muligheten til progresjon, du har progresjon i prosess og innsats og endel sånne ting, men sånn rent

praktisk så er det ikke alltid at du kan ta med deg en erfaring fra en oppgave til neste. Så det har vært en utfordring, for det er jo noe vi tenker på og gjerne vil ha, ikke minst for elevens følelse av mestring. (KH3)

Det er enklere å bygge på det de lærte i åttende, enn å starte helt på nytt. Informant KH3 påpeker her at dette med progresjon kan være litt vanskelig. De får progresjon i prosess og innsats, men rent praktisk får de ikke det, fordi det er vanskelig å ta med deg en erfaring fra en oppgave til neste hvis du bare har den ene perioden til det ene materialet. KH3 er opptatt av progresjon i faget, og påpeker at dette også har betydning for elevens følelse av mestring. På spørsmål om flyttingen av timer til barnetrinnet når K06 ble innført, kommer det frem at læreren er veldig usikker på hva de egentlig lærer på barnetrinnet, siden det virker som de må lære det grunnleggende når de kommer på ungdomskolen uansett.

KH1 har en lignende organisering på sin skole, de også har valgt å ha kunst og håndverk bare på åttende og tiende trinn, men siden det er det første året de har denne løsningen så er det litt vanskelig for læreren å si så mye om hvordan det påvirker undervisningen. På niende trinn har de Musikk og Mat og helse, og håper «det holder» som praktisk estetiske fag på det trinnet. Informanten er spent på hvordan elevene utvikler seg med denne løsningen, og håper 10. klassingene om to år er like flinke som de som har hatt Kunst og håndverk alle tre årene. Læreren ser på det som positivt at de får mulighet til å fokusere på to trinn istedenfor tre, og tenker på at det blir lettere å lære seg navn og holde oversikten over elevene. På spørsmål om hva som fungerer bra med denne løsningen svarer KH1 «det som er bra er jo kanskje for vår del at vi ikke må konsentrere oss om tre trinn samtidig da, det kan jo være fint». Ved skolen har de tre lærere i Kunst og håndverk, og har delt elevene inn i grupper som rullerer mellom lærerne, de tre gruppene har Kunst og håndverk samtidig. Dette gjør at det er lett og oversiktlig å samarbeide for lærere og elever. KH1 synes det er nok tid i hver økt, slik at elevene rekker det de skal for hver gang på denne dobbeltimen.

Skolen har alltid hatt to timer undervisning i Kunst og håndverk, så de merket ikke så mye til at faget mistet timer til barnetrinnet. KH1 påpeker at det nok har mye med ledelsen og gjøre, og at de ikke har vært så strenge med den timefordelingen. Antagelig hadde de litt kortere bolker før, slik at de hentet inn timene der, men det er ikke noe hen tenkte så mye over. På spørsmål om dybdelæring svarer læreren engasjert at, «det tenker jeg, det håper jeg virkelig kommer, det er jo på tapetet nå. Færre mål og mer dybdelæring, det er jeg veldig for, det må jeg si». Informanten synes det er nødvendig å fokusere på, og håper det kommer med fagfornyelsen. KH1 påpeker også viktigheten av å ha færre mål, slik at dybdelæring blir mulig, og forteller at de allerede har begynt å jobbe mer på denne måten på skolen.

Den tredje skolen har valgt å ha Kunst og håndverk på alle tre trinn, og skiller seg dermed litt fra de to andre skolene. Her har åttende og tiende 1,5 timer i uka, mens niende trinn har 1

time i uka med kunst og håndverk. De har ikke periodedeling eller bolker, men har likt timeantall hele året. KH2 som jobber på denne skolen påpeker viktigheten med å ha Kunst og håndverk hvert år, og ønsker ikke et opphold i undervisningen på niende trinn som mange andre velger. KH2 sier, «jeg synes 1,5 time på åttende og tiende trinn fungerer helt fint. En time på niende trinn kan bli litt lite, men jeg synes egentlig vi får til det også. Jeg synes det er viktig at elevene har Kunst og håndverk hvert år». Informanten sier videre at et opphold sikkert hadde fungert det også, men er glad for den løsningen de har valgt. Hen ser bare fordeler med å ha Kunst og håndverk på hele ungdomstrinnet, og opplever at elevene stort sett får tid til det de skal gjøre i hver økt. På spørsmål om progresjon forteller KH2 om stabile lærerkrefter, noe som gjør at de vet hva som kommer fra år til år, og med det bygger de opp kunnskap stein for stein. Under dette punktet i intervjuet forteller informanten om de digitale målene at de er svært vanskelige å nå, på grunn av gammelt utstyr og organisering av digitale læremidler som ikke fungerer optimalt. Det er tydelig at dette er noe som i følge læreren burde vært på plass, men som de ikke har hatt mulighet til å gjennomføre.

Med tanke på timen som ble flyttet til barnetrinnet, mener KH2 at det var ganske unødvendig. Den tilhørende barneskolen har 2,5 timer i Kunst og håndverk på sjuende trinn, der kunne den ene halvtimen blitt værende på niende slik at det ble 1,5 timer på alle ungdomstrinnene. 2,5 timer er uansett for mye på sjuende trinn, mener læreren. Men på 1,5 timer i uken kommer de fint i havn med det de skal på åttende og tiende trinn. KH2 er også positiv til nye valgfag som bygger opp under praktisk estetiske fag, og med 1,5 time der i uka på alle tre trinnene så er timeantallet i Kunst og håndverk tilfredsstillende, og sier her at, «også ser jeg jo at de nye valgfagene er med på å bygge opp under vårt fag» og påpeker at disse fagene er med på å styrke våre fag, med tanke på at de gir flere timer.

På spørsmål om dybdelæring forteller KH2 at det er mye de aldri går i dybden på, mens andre ting kommer de stadig tilbake til. Læreren ønsker seg tid til å gå tilbake til en oppgave flere ganger over flere år, for å se en utvikling hos elevene. Her nevner læreren bruk av verktøy som et tema. Tid til opplæring og vedlikehold av verktøy, skulle KH2 ønske de hadde. Med den tiden de har til rådighet så gjelder det bare å unngå at noe blir ødelagt.

Skolelederne

SL1 forklarer at Kunst og håndverk hos de er organisert slik at de har Kunst og håndverk i åttende og tiende klasse. Grunnen til dette er at det skal bli lettere å sette standpunkt karakterer i Musikk, fordi musikk har få timer og derfor trenger å få timene samlet på niende trinn. SL1 forteller videre at to klasser er delt i tre grupper, med tre lærere som har Kunst og håndverk samtidig men på ulike rom. Det er den samme læreren på den

samme gruppen hele året, men de rullerer litt på oppgavene. Årsaken til denne organiseringen er som nevnt at det skal bli lettere å sette karakterer i Musikk, og med Musikk og Mat og helse som praktiske fag på niende trinn, så da håper de det går det bra uten Kunst og håndverk. Det er seksti-minutters timer, så øktene blir på 120 minutter. Skolelederen forklarer dette slik,

ja, altså, årsaken til det er at når vi tidligere hadde, at vi delte opp mot Musikk da de hadde en periode med Kunst og håndverk, også hadde de Musikk en periode, så har Musikk færre timer på årsbasis enn kunst og håndverk har. Det betyr at det ble en veldig kort periode med Musikk, og da er det problematisk og få kontinuitet og sette standpunktkarakter. Så sånn vi har gjort det nå da så har vi to timer Musikk ett helt år og da dekker det musikkundervisninga, også har vi Kunst og håndverk i to år. (SL1)

På spørsmål om hvordan det er lagt til rette for at Kunst og håndverk er et praktisk fag, svarer SL1 at det er det i stor grad. De har gode verksteder, og ønsker å fokusere på det praktiske, ikke det teoretiske, i faget. Skoleleder er usikker på hvordan Kunst og håndverk har blitt preget av å miste timer til barnetrinnet med K06, men tenker at det kan ha bidratt til at faget blir tatt mer seriøst på barnetrinnet.

SL2 vil først påpeke at de prioriterer delingstimer ved skolen. Informanten forklarer videre hvordan de har delt opp timene slik at åttende og tiende har 1,5 time i uka, mens niende har en time i uka. De ønsker at elevene skal ha Kunst og håndverk hver uke, og hvert år, som en motvekt til det teoretiske. Hen forteller at de har tre Kunst og håndverklærere på skolen og det gjør at de kan ha tre grupper samtidig, og alle lærerne kan jobbe med det de er best på siden gruppene rullerer. På spørsmål om hvorfor de har valgt å gjøre det på denne måten forklarer SL2,

Kunst og håndverk har stått sterkt i hevd hele tiden, og dette har blitt videreført. Så vi har alltid brukt litt delingstimer på kunst og håndverk. Også fordi vi har vært opptatt av at det skal være et likeverdig fag i forhold til de andre fagene til eleven, og de skal få litt utbytte av det. Det skal ikke være et salderingsfag som blir litt borte med at man gjør ting enkelt og sånn (SL2)

De satser mye på å kjøpe inn utstyr, og fokuserer på at Kunst og håndverk ikke er ett salderingsfag, det skal være ordentlig og elevene skal få prøve ut litt. Selv om skolen har tredeling (to klasser delt i tre grupper), så gjør de om på dette ved behov. Dersom klassene er store et år, så blir det todeling for å unngå for store grupper i Kunst og håndverk.

På spørsmål om det er lagt til rette for at det er et praktisk fag, viser SL2 igjen til deling, at mindre grupper er en satsing som er gjort for å styrke det praktisk estetiske. Det er også fokus på at det skal være praktisk, ikke for teoretisk. SL2 synes det er synd at de mistet en time til barnetrinnet ved K06, for på ungdomstrinnet trengte de den mer som en motvekt til mye teori og karakterpress, enn de gjør på barnetrinnet hvor det i sjuende kan bli unaturlig mye med 2,5 timer i uka med Kunst og håndverk.

Den tredje skolelederen, SL3, forklarer at de har valgt å organisere det slik at elevene har to timer i uka på åttende og tiende trinn. På niende trinn har de ikke Kunst og håndverk, men Musikk og Mat og helse ligger der, slik at de får det som praktisk estetiske fag det året. De har valgt å gjøre det på denne måten for å få kabalen til å gå opp, med tanke på rom, lærere og andre fag. De har også valgt dette av pedagogiske hensyn, og tenker at elevene kan komme tilbake i tiende og ha utviklet seg i løpet av det året de ikke hadde Kunst og håndverk. Skoleleder forteller også at det er lagt kunst og håndverk i den felles møtetiden, (tiden som er satt av til et felles møte for lærere og skoleledere til å ta opp aktuelle utfordringer, informasjon eller kurs), på skolen, og at dette er gjort for at alle Kunst og håndverkstimene på ett trinn skal kunne holdes samlet, og ikke deles opp i mindre økter. På denne måten går Kunst og håndverk foran møtetiden på skolen, mener SL3.

Jeg spør videre om hva skoleleder tenker om at faget mister timer til barnetrinnet ved innføringen av K06, og utdyper dette. Til dette svarer SL3 at hen regner med at Kunst og håndverkslærere synes dette er dumt, fordi det er så mange materialer som man må være gamle nok for å kunne håndtere, som for eksempel metallsløyd. Det er synd at de som er flinke praktisk ikke skal få tid til å vise det ordentlig og «til å være den flinkeste til noe». SL3 håper at med fagfornyelsen så kan dette endre seg med mer fokus på praktiske fag.

Her kommer det fram at alle skolelederne i undersøkelsen ønsker å satse på faget, og er fornøyd med hvordan de har fått til organiseringen på skolene. De ønsker at det skal være et praktisk fag, uten for mye teori og for store grupper. Dette er felles for alle skolelederne jeg snakket med. De som har delt Kunst og håndverk på to trinn, vil få fram at dette er gjort for å kunne komme i mål med de andre praktisk estetiske fagene. Skolen som valgte å ha Kunst og håndverk alle tre årene, får frem at dette var et bevisst valg grunnet viktigheten og tradisjonen faget hadde ved skolen. Både lærerne og skoleledere er engasjerte og mye bringes på bane under det første temaet i intervjuet. Jeg har derfor tatt med det jeg synes er mest relevant. De ser det praktiske med fordelingen av timene, men samtidig er det utfordringer som at de ikke kjenner elevene godt nok når de kommer i tiende (hvis de ikke har Kunst og håndverk i niende klasse), med mange mål og liten tid til det grunnleggende som for eksempel materiallære. Praktisk estetiske valgfag blir nevnt som noe som «hjelper på» når tiden ikke strekker til i Kunst og håndverk. Jeg kommer tilbake til dette senere.

Grupper og delingstimer

Delingstimer er definert under «begreper» tidligere i avhandlingen.

Lærere

KH1 forteller at ved deres skole har de en tredeling i Kunst og håndverk. De deler i team, og ett team består av to klasser som er delt i tre. Hvor store gruppene blir kan derfor variere fra år til år. KH1 synes det er bra når det er rundt 16 elever i hver gruppe, men som regel blir det rundt 19 elever og det er for mye. Informanten sier, «Da føler jeg det er litt begrenset også, hva vi kan gjøre. Vi kan for eksempel ikke ha rene sløydoppgaver, og være 19 stykker, det går ikke.» Skolen har aldri fulle klasser i Kunst og håndverk, men lærer KH1 ønsker seg heller en todeling enn tredeling av klassene. Den største fordelene med deling er mer tid til hver elev, mener informanten.

KH1 tror også det er vanskeligere å være i en stor gruppe for de yngste elevene, som ikke helt vet når og hvordan de skal be om hjelp. For å kunne drive med for eksempel sløyd, blir det slik at de har oppgaver med flere materialer slik at elevene veksler på hvilke rom de er i. Da er ikke alle på sløyden samtidig, og det gjør oppgaven mulig. På spørsmål om noen mål er vanskeligere å få til enn andre på grunn av størrelsen på gruppa, så svarer KH1 at det å lage større ting i for eksempel keramikk er vanskelig å gjennomføre. De må sette flere mål sammen, da kommer de igjennom målene.

KH3 forteller om en organisering hvor de har to lærere tilgjengelig i hver klasse. Det vil si at to lærere har undervisningen sammen i full klasse, og de har da frihet til å velge selv hvordan de organiserer det i klassen etter hvilken oppgave de har og hvilke rom som er tilgjengelige. KH3 svarer på spørsmålet om de alltid er to lærere inne i timen,

ja, hvis det er hel klasse så er det to lærere. Og det synes jeg nesten vi må være, fordi du på to timer og tredve elever så rekker du på en måte ikke å gi god veiledning til alle sammen. Det er mange som maser, også er det de som aldri sier noe som du liksom aldri kommer til fordi du, ja det er liksom nok å gjøre hele tiden (KH3)

KH3 synes ikke det bør være mer en 15 elever pr. lærer i kunst og håndverk, og har hørt om skoler som har 19 elever, men det kan hen ikke tro er særlig optimalt. Når det gjelder gruppestørrelse og alder, synes KH3 at åttende klasse dreier seg mye om disiplinering, mens tiende klasse er mer selvgående. På spørsmål om mål i forhold til gruppestørrelse, kommer KH3 inn på dybdelæring og viktigheten av dette. Informanten tenker om dette at,

Ja altså det er mye logistikk. Så der tenker jeg noen ganger at dette med tid kommer inn for jeg heller mer og mer til at det er bedre å jobbe med en oppgave grundig, enn å rekke innom alle ting fordi, det er noe med den modningen som skjer med eleven over tid som er viktig og hvis du hele tiden bare skal ha masse korte ting så får man aldri den fordypningen som fremhever den modningen (KH3).

På den siste skolen er det også en tredeling av to klasser som gjelder i Kunst og håndverk, men her har de fleksibilitet så hvis det er veldig store klasser så blir det todeling. Nå har både niende og tiende todeling på grunn av størrelsen, men fram til i fjor var de som nå er tiende klasse tredelt, noe som førte til grupper på 21-22 elever. KH2 beskriver dette som veldig utfordrende. Informanten mener de kunne brukt delingstimer i enda større grad ved skolen. KH2 mener også at de yngste elevene er de som har aller mest utbytte av delingstimer, selv om det er viktig hele veien. På spørsmål om noen mål er vanskeligere å få til på grunn av størrelsen på gruppa, vil læreren trekke fram IKT-undervisning. Det krever mye hjelp og utstyr, og er vanskelig å få til i større grupper. Jeg spør hvordan det går med leire og trearbeid når de er 18 i gruppa, og KH2 svarer, «ja, det går bra, det er jo krevende, det er veldig krevende for du må være veldig på, du må være ganske streng og det må være ganske styrt, men det går, det gjør det.»

Skoleledere

På spørsmål om de har delingstimer på skolen, svarer SL3 at det vet informanten ikke. Jeg tenker at begrepet kanskje er litt uklart. På neste spørsmål svarer SL3 at de har to lærere på en gruppe, så da må det jo være prioritert med delingstimer ved skolen. Hvis en blir syk, blir det ikke satt inn vikar for den andre, så da er de alene på full klasse, ellers er de alltid to. Skoleleder synes det er bra at de er to, også med tanke på samarbeid og planlegging av timer. På åttende trinn har det vært endel utfordringer, og da er det nok bra at de er to. Så det er prioritert ved skolen, avslutter SL3.

SL1 svarer at ja, de har delingstimer i faget, og gruppene har mellom 15 og 18 elever. Skolelederen poengterer dette på denne måten,

Jeg tenker at det er en forutsetning for å kunne drive praktisk undervisning i kunst og håndverk. Det handler om sikkerhet på sløyden, det handler om muligheter for å gi veiledning, ja litt om lokaler og, jeg skjønner faktisk ikke helt hvordan, det går jo ikke an å ha 30 stykker på sløyden, det går ikke an at 30 stykker skal drive med keramikk. Jeg tenker at det er praktisk uforsvarlig og rett og slett ikke mulig da (SL1).

Også den tredje skolelederen, SL2, sier at de har delingstimer og det er prioritert ved skolen. Skolen har tradisjon for det og har hatt deling i lang tid. Dette begrunnes med at faget skal ivaretas på en ordentlig måte, og det skal satses på. SL2 mener at unger kan mindre og mindre om praktisk håndverk, og det er viktig å lære seg dette for å klare seg greit videre i livet også.

Lærerne som underviser i faget

Lærere

Jeg spør KH2 om det er mål i læreplanen som er vanskelig å få til på grunn av lite tid til veiledning av hver elev, da kommer søm med symaskin fram som et tema. Ved skolen kan de ikke sy på symaskiner, dette begrunnes med for store grupper til at det er gjennomførbart. Elevene syr heller små modeller av klær, for å komme gjennom målene om søm på ungdomskolen. Med lærerens ord, «de sitter og syr bitte små klær til en skulptur, bare for å oppnå, eller føle at du har jobba litt med det målet». Siden denne delen handler om lærerne, spør jeg hvor mange elever KH2 har i uka, det er rundt 180 elever. Hvis noe skulle vært annerledes ville KH2 ønsket å kunne gått mer i dybden. Informanten forteller at hen har elever som er kjempeflinke, og som har så mye mer å gi enn de får gjort i den vanlige Kunst og håndverksundervisninga. Det kan være vanskelig å nå fram til de som ikke tør, og med færre elever kunne KH2 lettere hjulpet disse elevene. Arbeidssituasjonen hadde jo da også vært bedre for KH2 som lærer, som hen sier selv,

..og det hadde jo vært mer givende for meg også, isteden for at jeg måtte følge med på alt som foregår, at du har øyne i nakken og overalt og du må slå ned på alt du vet kan bli litt sånn katastrofe, at du kunne slappe mer av og fått brukt deg selv, og fått tenkt en tanke ferdig. Mindre stress» (KH2)

KH3 forteller under spørsmålet og nok tid i forhold til mål, at for å kunne veilede alle elevene, for eksempel i perspektivtegning, så kan KH3 stå ved tavla og forklare steg for steg, mens den andre læreren kan gå rundt og hjelpe de som ikke får med seg alt som skjer på tavla. Dette fungerer som regel fint, og er jo mulig når de bruker delingstimerne på denne måten. KH3 synes læreplanen er for teoretisk, spesielt innenfor arkitektur. Denne læreren har til sammen 140 elever, men jobber ikke full stilling.

Jeg spør om KH3 har noen tanker om hvordan en annen type organisering kan være bedre for hen som lærer, og da svarer informanten at de bruker veldig mye tid til vurdering. Fra

dette kommer vi inn på dette med leseplikt, og at det ville hjulpet veldig mange lærere i Kunst og håndverk og fått ned leseplikten. KH3 mener at leseplikten er urettferdig høy, og har prøvd og tatt opp dette gjennom utdanningsforbundet uten å fått særlig gjennomslag. KH3 påpeker at det er mye jobb med logistikk i forhold til å kjøpe inn og skaffe til veie, og hvis det blir for mye og styre med så blir det for mye logistikk til at oppgaven kan gjennomføres.

KH1 synes de digitale målene kan være vanskelig å gjennomføre i likhet med KH2. Ikke bare på grunn av tid, men også på grunn av dårlig utstyr. KH1 har ca. 180 elever i løpet av uka på full stilling som Kunst og håndverklærer, og er fornøyd med organiseringen av tiden på sin skole. Det som kan hjelpe KH1 er færre mål og forholde seg til. Hen vil oppfordre alle som ikke har deling, til å først og fremst prioritere dette, men påpeker at hun er klar over at dette kommer an på ledelsen ved hver skole.

Skolelederne

Første spørsmål her er om lærerne ved skolen har vært med og planlagt hvordan timene i Kunst og håndverk skal plasseres på timeplanen. SL2 svarer at lærerne kan komme med ønsker. Lærerne har ønsket seg dobbeltimer, og det har de ved skolen. SL2 svarer også at siden det er lærerne som vet hvordan faget er, så er det viktig å høre på dem når de legger timeplanen. Som skoleleder tenker informanten på en helt annen måte, det er lærerne som må komme med innspill for hvordan det er mest hensiktsmessig å legge timene, det er ikke alt som er like lett for dem i ledelsen å se når det gjelder praktisk estetiske fag. Videre spør jeg om SL2 tror at lærerne opplever at de har nok tid til gjennomføring av læreplanen. Informanten tror at det oppleves som et jag å komme gjennom alle målene i læreplanen, slik at færre hovedområder kunne vært en fordel i Kunst og håndverk. Da kunne de fordypet seg mer.

SL 1 forklarer at premissene for timeplanen på en måte er lagt på forhånd. De har alltid dobbeltimer i Kunst og håndverk. De andre premissene er jo sånt som hvilke lærere som kan når, og at det ikke blir en opphopning av Kunst og håndverk, men at det blir fordelt gjennom uka. Her har ikke lærerne så stor påvirkningskraft. Det andre de kan være med å diskutere er jo deling, men der har de egentlig blitt enige om at tredeling er ok, hvis det ikke er veldig store klasser. På neste spørsmål svarer SL1 at hen ikke har diskutert mål i læreplanen med lærerne, men antar at lærerne mener de har for lite tid i forhold til planen. SL1 vet at de har jobbet mye med årsplaner og oppgaver, slik at de kan favne bredt.

SL3 tror ikke lærerne har hatt veldig mye og si på hvordan timene i Kunst og håndverk er plassert, men de har en åpen dialog, og lærerne kan jo si fra om noe passer veldig dårlig.

Informanten forteller at de er lydhøre for deres innspill, men at ledelsen tar avgjørelsene om timeplanen. På neste spørsmål svarer SL3 at hen ikke har hørt noe om at de ikke får tid til å gjennomføre målene i læreplanen. Det hen har hørt, handler mer om fysiske mangler som rom og maskiner som ikke fungerer og at de derfor ikke får gjort det de skal.

Her kommer det fram at lærerne ønsker å ha mulighet til å gå mer i dybden. Eksempelet med søm av bittesmå klær på grunn av mangel på tid og ressurser sier noe om at lærerne gjør så godt de kan for å nå målene, men at de selv ikke alltid kan si at det er bra nok opplæring. De gjør det de har mulighet til innenfor rammebetingelsene. Det kan virke på meg som om at læreren med full klasse og to lærere inne, opplever å ha mer kontroll over det som skal gjennomføres enn lærerne med rundt 18 elever i en gruppe med en lærer. Det har noe med hvordan de kan fordele jobben i klasserommet mellom seg, og dermed virker som de har større handlingsrom for hva som skal gjennomføres.

Vurdering og leseplikt er også oppe som tema her. KH3 synes de bruker mye tid på tilrettelegging som logistikk og vurdering, og burde få mer tid til dette. De digitale målene er utfordrende på grunn av gruppestørrelse og tilgang til utstyr, svarer to av tre lærerne. Lærerne kommer stadig tilbake til «ja, men det kommer jo an på ledelsen ved skolen om..» dette er en del av min hypotese, hvordan rammefaktorene er avgjøres i stor grad av ledelsens syn på faget, og skolens prioriteringer.

Under samtalene med skolelederne kom det fram ganske like svar på spørsmålene jeg stilte. Det kan virke som om premissene er lagt på forhånd, og så kan lærerne si fra om de er uenige om noe. Dobbeltimer og tredeling er de to viktigste premissene, og de ble tatt hensyn til under planleggingen av skoleåret. Det er likevel litt ulik tilnærming til spørsmålene, hvor SL3 påpekte at ledelsen tok avgjørelsen, selv om lærerne kom med innspill. En av de andre skolelederne, SL2, sa at det var umulig for hen å sette seg inn i hva som var viktig i dette faget, dermed var hen helt avhengig av at lærerne som kunne mest om faget sa i fra.

Tidsbruk utenom fag

Lærere

Jeg spør om lærerne bruker av kunst og håndverkstimene når de skal lage utstillinger. KH1 svarer nei til dette, de bruker fritimer og annen undervisningsfri tid til dette. Det er stort sett lærerne som lager utstillingene. Elevene drar som regel bare på utstillinger utenom skolen når det er i regi av Den kulturelle skolesekken. Det kan være unntak, for eksempel har tiende blitt spurt om å være med på en utstilling i lokalmiljøet. Besøk av Den kulturelle skolesekk,

blir ikke lagt til Kunst og håndverkstimene. Jeg spør om det er noe KH1 vil tilføye til slutt, og da er det det at det er for mange mål og for liten tid til å gjennomføre dem, som hen påpeker, «Jeg er ganske fornøyd med hvordan vi har det her på skolen, men det er disse målene da, som jeg synes blir for mange noen ganger, vi får ikke gjort de ordentlig nok tenker jeg da».

KH3 svarer at elevene delvis er med på å lage utstillinger på skolen, men som regel er det lærerne som gjør det etter undervisningstid. Det blir for mange elever om alle skal hjelpe til, så de får ikke det til på en ordentlig måte. De ønsker å lage en stor utstilling til våren, men vet ikke om de får det til, og om det er tid til det. Også her er det Den kulturelle skolesekk som står for besøk til kunstmuseum, og det blir sjelden arrangert noe utenom det. KH3 forklarer det slik,

Ja, altså, vi har jo den kulturelle skolesekken, ... men det er veldig sjelden med Kunst og håndverklærere, for det kan være veldig tilfeldig hvilke timer de kommer i. Også har det vært noen utstillinger, noen workshops her på skolen, men ikke veldig mye nei (KH3).

Besøk fra Den kulturelle skolesekken er ikke lagt til Kunst og håndverkstimene. Når jeg spør om det er noe KH3 vil si til slutt, så er det dette med leseplikt. Kunst og håndverklærere trenger mer tid til å planlegge, holde lokaler ved like og alt det som hører med det som før het samlingstyrer. Nå gjør lærerne den jobben uten å få verken tid eller lønn for det, fordi noen må gjøre det.

KH2 svarer i likhet med de andre at det er lærerne som lager utstillingene ved skolen. Elevene kan være med å hjelpe til med småting, som å skifte rammer på enkelte bilder eller lage enkel vinduspynt. Informanten savner også mer tid til å jobbe med utstillinger, for lærerne, og mer tid til at Kunst og håndverklærere kan jobbe sammen som et team for å fremme faget. Også her er det å reise for å se utstillinger utenfor skolen forbeholdt Den kulturelle skolesekk. KH2 ser ikke for seg at tiende klasse kunne reist på tur en dag for å se på kunst, men det kunne kanskje skjedd i niende eller åttende klasse. Det er helt tilfeldig når besøk fra Den kulturelle skolesekk blir lagt, og har ikke noe med Kunst og håndverkstimene å gjøre. På spørsmål om hen vil tilføye noe til slutt, vil KH2 påpeke hvor viktig det er å ta vare på verkstedene ved skolen,

Jeg synes vi på skolen har vært flink til å beholde verkstedene våre. Det er en tradisjon for verkstedstopping her, og i og med at vi har vært faglærte så har vi stått ganske hardt på det. Jeg har inntrykk av at i flere andre kommuner så har mye av verkstedarbeidet blitt lagt bort, fordi egentlig så kan man jo drive Kunst og håndverksundervisning ganske teoretisk hvis man ikke har skillsa eller verktøy eller noen ting, delingstimer, for å få det til (KH2)

Informanten er også veldig fornøyd med hvordan ledelsen ved skolen alltid har sett på Kunst og håndverk som et viktig fag.

I denne delen av intervjuene har jeg spurt litt om tid til utstillinger, museumsbesøk eller Den kulturelle skolesekk regnes av tiden i kunst og håndverk, eller om det kommer i tillegg. Her får jeg da også med litt om hva skolelederne mener om dette, og hva som er tradisjon på de ulike skolene.

Skoleledere

SL3 påpeker at museumsbesøk og sånt er noe som har effekt også på andre ting enn Kunst og håndverk. Hen mener det er holdningsskapende i et mer helhetlig perspektiv. SL3 håper derfor ikke at det tas av timene i Kunst og håndverk, siden Kunst og håndverk har begrenset med timer. Informanten forklarer videre at hen mener det ikke kan være sånn at hvis man har en dag med tur i Kunst og håndverk, så blir det matte i fire uker etterpå. SL2 svarer at det tar de utenom Kunst og håndverkstimene, og det er Kunst og håndverklærerne som har ansvar for når det blir. Turer tar alltid litt av alle fag sine timer. Når det er besøk fra Den kulturelle skolesekken, er det også tilfeldig når det blir lagt, og har ikke noe spesielt med Kunst og håndverk å gjøre. Når de lager utstillinger i Kunst og håndverk, blir det tatt av andre timer, og også etter undervisningstid. SL2 sier til slutt at Kunst og håndverk er et veldig viktig fag, for at skolen skal bli bedre nytter det ikke å øke andelen teorifag, da må det jobbes med praktisk estetiske fag også. SL3 svarer i likhet med de to andre at det legges der det passer best, og det trekkes ikke timer fra Kunst og håndverk til dette. Ekskursjoner, uansett fag, tar ofte en dag og da varierer det hvilke fag som blir berørt.

Det som slår meg her er at museumsbesøk og andre utflukter som har med faget og gjøre, ikke henger sammen med Kunst og håndverklærernes ønsker eller behov. Dette er styrt av Den kulturelle skolesekken, og er det samme år etter år. Lærerne i Kunst og håndverk virker heller ikke interessert i å «bli innblandet» i hvordan dette foregår, da det er utenfor deres regi. Dermed blir det ikke så vanlig med besøk for å se på kunst, den delen tar Den kulturelle skolesekken seg av. Tid til utstillinger på skolen er heller ikke noe elevene er med på, lærerne synes det blir kaotisk å få med en hel gruppe til å lage utstillinger, og gjør det da heller selv i sin planleggingstid. Av og til kan enkeltelever være med på dette, men det går ikke inn i årsplanen som noe elevene skal være med på som en del av Kunst og håndverksopplæringen. Dette handler jo litt om hva lærerne har kapasitet og tid til, og hva som vektlegges ved skolene. Skolelederne bekrefter at de fleste ekskursjoner utenfor skolen er i regi av Den kulturelle skolesekk, og at dette ikke har noe med Kunst og håndverk å gjøre med tanke på tidsbruk. Skolelederne er opptatt av å ha utstillinger på skolen, og ønsker å

vise frem hva elevene har gjort i Kunst og håndverk, men sier ikke noe om at det blir satt av ekstra tid til dette ved skolen.

Videre utforskning

Denne undersøkelsen har en bred tilnærming til begrepet tid. Leseplikt, undervisningstid, tid til kompetansemål og tid til veiledning og vurdering er med her. Tid til dybdelæring og progresjon er diskutert. Alt dette er veldig interessant å gå videre med, men jeg må begrense meg med tanke på problemstillingens formulering og avhandlingens omfang. Jeg har derfor valgt to temaer fra undersøkelsen som jeg vil se nærmere på, *En time overført til barnetrinnet* og *Tid nok til dybdelæring?* er overskriften på de to områdene jeg ønsker å fokusere på i neste del av avhandlingen.

6. Diskusjon av utvalgte tema

I denne delen av avhandlingen diskuteres det jeg ser på som det mest relevante i undersøkelsen. Jeg vil knytte det opp mot teori jeg har sett på tidligere, men også teori jeg har funnet frem til underveis kan være aktuell. Egen undervisningserfaring vil også refereres til der det er relevant for problemområdet som diskuteres. Forskningsspørsmålet er utgangspunktet for avhandlingen, og gjentas her:

- *Hvordan organiseres tid som rammefaktor i Kunst og håndverk i ungdomskolen, og hvordan påvirker dette undervisningens progresjon og dybdelæring?*

Første del av forskningsspørsmålet, *Hvordan organiseres tid som rammefaktor i Kunst og håndverk i ungdomskolen?* Kan forklares slik, tid som rammefaktor vil si at tiden som brukes i Kunst og håndverk er en faktor for hvordan undervisningen gjennomføres. Tiden som brukes er en rammefaktor på samme måte som rom, utstyr, og kompetente lærere er det, og det kan derfor ha betydning for undervisningen hvordan tiden organiseres. Jeg vil her igjen vise til Lyngsnes og Rismarks (2007) definisjon av rammefaktorer. Rammefaktorer er «forhold som på ulikt vis begrenser eller muliggjør undervisning og læring» (2007, s.85). Tid defineres her som en rammefaktor, og er i tråd med bruken av rammefaktor i forskningsspørsmålet i denne avhandlingen.

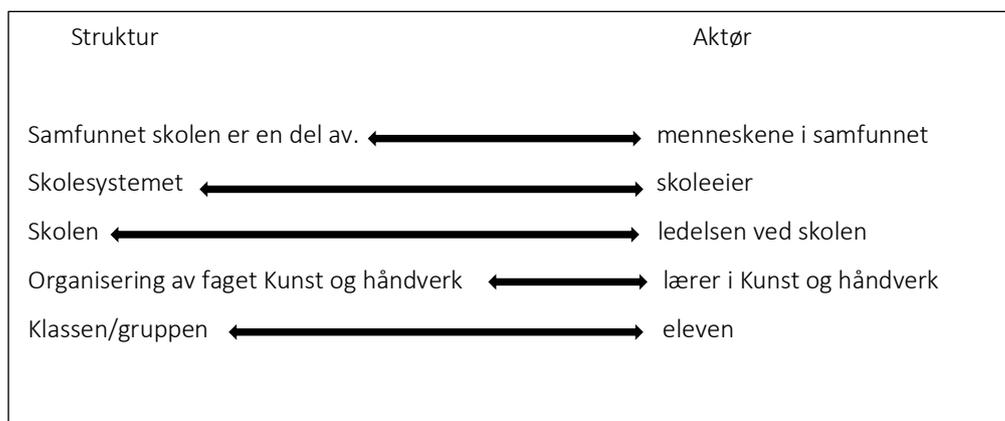
I det praktisk estetiske arbeidet har jeg gjort meg erfaringer knyttet opp mot hvordan vi som lærere må være bevisste når vi bruker tidsrammer i elevenes kreative prosess. Dybdelæring blir her spesielt viktig for å kunne fremme motivasjon og progresjon i Kunst og håndverk, tid til å gå i dybden var for min del avgjørende for hvordan resultatene av det praktisk estetiske arbeidet ble.

Neste del av spørsmålet, *Hvordan påvirker dette undervisningens progresjon og dybdelæring?* blir blant annet besvart gjennom informantenes svar på spørsmål om hvordan de ser på tidsbruk i Kunst og håndverksopplæringen. At ungdomstrinnet mistet tid i Kunst og

håndverk ved innføringen av K06 kan ha hatt større konsekvenser en man skulle tro, om man tenker at «det var bare en time i uka». *En time overført til barneskolen og Tid til dybdelæring*, skal jeg diskutere videre i denne delen av avhandlingen.

Vitenskapelig tilnærming

Den vitenskapelige tilnærmingen jeg har til oppgaven er kritisk realisme. Sett fra kritisk realistisk ståsted er det begrepene struktur og aktør som her best forklarer undersøkelse og problemfelt. Skoleleder vil være aktør, mens skolesystemet er struktur. Læreren vil være aktør, strukturen vil da være organiseringen og systemet faget (her Kunst og håndverk) er satt inn i. Eleven som aktør, mens klassen og gruppen er struktur. Modellen som tidligere er vist, figur 2., forklarer hvordan dette henger sammen.

Figur 3. Modell over struktur og aktør dualismen i denne masteravhandlingen

De to gruppene i modellen påvirker hverandre på ulike måter. Skolesystemet, slik det er bygd opp med antall elever pr. lærer, skolebygg, tilgjengelig utstyr og flere skoler i ett samfunn som har samme utgangspunkt er en struktur som styres av aktøren, i dette tilfellet skoleeieren. På samme måte har hver enkelt skole et eget system en egen struktur hvor da skoleledelsen er aktørene. Videre nedover følges det samme mønsteret, hvor for eksempel klassen er en struktur, og eleven i klassen er en aktør. Organisering av kunst og håndverk er en struktur som påvirkes av flere aktører. Det er ikke bare læreren i kunst og håndverk som styrer dette. På øverste nivå er det skoleeier som legger til rette for blant annet skolebygg, deretter ledelsen som bestemmer antall ansatte og fordeling av tid og penger til ulike fag.

Organisering og tidsbruk kan også påvirkes av forventninger utenfor skolen, som foreldre og lokalmiljø. Et eksempel på dette kan være, «hva eleven får med seg hjem» fra timene i kunst og håndverk, noe som for enkelte kan si noe om hva de gjør i Kunst og håndverk. Dette igjen kan legge press på læreren til å organisere faget slik at også foreldre blir fornøyd. På denne måten kan man si at struktur påvirker aktør med tanke på valg om organisering i Kunst og håndverk, aktør påvirker også strukturen gjennom påfølgende konsekvenser av aktørens valg.

En time overført til barnetrinnet

0,7 time ble i 2006 flyttet fra ungdomstrinn til barnetrinn. Gjennom intervjuene fikk jeg informasjon som gjorde akkurat denne timen til et interessant tema for nærmere diskusjon. Jeg har derfor sett på mulige konsekvenser av denne overføringen, og ønsker her å belyse årsaken til at 0,7 time ikke er «bare en time» som ble flyttet.

I intervjuene tok jeg opp flyttingen av en time fra ungdomskolen til barneskolen ved innføringen av K06. Informantene hadde ulike tanker om dette. KH2 påpekte at det hjelper med valgfag som bygger opp under praktisk estetiske fag, det gir mer tid innenfor fagfeltet. Valgfag er jo ikke en grunnleggende opplæring for alle, og selv om det er positivt at det er satset på praktiske valgfag, så kan det ikke brukes som en forklaring på hvorfor det er færre timer i kunst og håndverk nå en før. De som ikke velger praktisk estetiske valgfag skal jo også fullføre målene i Kunst og håndverk, og de skal også ha utviklet en faglig kompetanse i Kunst og håndverk basert på mål og timeantall de har til rådighet.

En annen av informantene, KH1, er ikke sikker på at det å miste en time har hatt så stor betydning, for de har ikke merket så mye til det på informantens skole. Hvordan ledelsen gradvis har endret strukturen på hvordan timene blir lagt opp, kan være en årsak til at lærere og elever ikke har merket så stor forskjell fra tidligere. Det kom også fram i undersøkelsen at det var stor variasjon i hvordan skolelederne så på det å miste en time. Det ble påpekt at det var bra om det fremmet faget på barneskolen, men også at det var unødvendig med flere timer på barneskolen. Dette kan ha sammenheng med fagets betydning på barneskolen, hvor det er min erfaring at det fra noen læreres perspektiv lett kan bli sett på som useriøst. Som eksempel på dette lurte en av informantene, KH3, på hva de egentlig lærte på barneskolen, siden hen synes de måtte begynne med veldig grunnleggende undervisning når de kom i åttende. Læreren på den skolen som prioriterte kunst og håndverk på alle trinn, synes flyttingen var unødvendig og mener de har nok Kunst og

håndverk på barnetrinnet. Den timen hadde vært mye viktigere å beholde på niende trinn, mener informanten.

SL1 nevnte i undersøkelsen at å få en time ekstra til barneskolen, kunne ha bidratt til at faget ble tatt mer seriøst på 1.-7.trinn. På barneskolen er det ikke krav til studiepoeng for å undervise i Kunst og håndverk (Utdanningsdirektoratet, 2015) At barneskolen fikk en time ekstra i Kunst og håndverk ser ikke ut til å hjelpe på hvordan faget prioriteres. Tidsskriftet Form skrev i 2017 artikkelen *Håndverket må styrkes* (Form, 2017, s.24). Her tar de opp at det på 1.-7. trinn ikke er noen formelle krav til lærerkompetanse. 44 % av lærerne som underviser i 1.-10 klasse har ingen faglig fordypning. Dette beskrives som katastrofalt for faget. De påpeker også at stadig flere ikke har delte klasser (her definert som maks 15 elever) og at verksteder legges ned (2017, s.25) Dette mener jeg er med på å forklare at Kunst og håndverk kanskje ikke blir tatt seriøst på barneskolen.

I heftet *Forming i barneskolen* (Jentoft & Woldstad, 1985), vises et progresjonsforløp for barneskolen, med utgangspunkt i den aktuelle læreplanen da. Med detaljert oversikt for hva som burde læres når og hvilket utstyr som var nødvendig. For eksempel startet de med skravering og fargelære i fjerde klasse, arbeidet seg gjennom hvordan jobbe tredimensjonalt og lage collager, før de avsluttet med linosnitt, som jo hadde større vanskelighetsgrad. Dette er eksempel innenfor «tegnepreget forming» (Jentoft & Woldstad, 1985, s.36). Lignende tabeller finnes for tre, metall, tekstil og leire. Utstyr som er nødvendig står også oppført, og er alt annet enn kopiark og skriveblyanter som kan brukes i tegneundervisning i dag. Gjerne under påskudd av at det er billig og får holde. Som Kunst og håndverkslærer i dag kan jeg bare drømme om å kunne bruke så mange teknikker, verktøy og utstyr, fra så tidlig alder. Det kan virke som om forming på barneskolen var mer prioritert da enn hva Kunst og håndverk er nå. Den ekstra timen barneskolen fikk til Kunst og håndverk kan nok ikke hjelpe på manglende organisering av Kunst og håndverksfaget også på barneskolen, hvis vi sammenligner med hva denne boken forteller om progresjon og materialkunnskap på barneskolen i 1985.

Informanten KH1 er usikker på om de har merket fraværet av en time, noe som også kan diskuteres. Hva er årsaken til at en time kan bli så gradvis borte at det egentlig ikke merkes av lærerne i faget? Også tidligere har timer gradvis forsvunnet med nye læreplaner. Steinar Kjosavik har skrevet boken *Fra tegning, sløyd og håndarbeid til Kunst og håndverk* (Kjosavik, 2001). I modellen, fag og timebytteplan for forsøk med 9.årig skole, viser Kjosavik hvordan faget Forming så ut i 1960. Faget var inndelt i tegning, maling og modellering – med 2 timer hvert ungdomskoleår. I tillegg hadde de Håndarbeid, som var 2 timer i sjuende og niende klasse, og tre timer i åttende klasse (2001, s.147.) Det vil si at de i forsøksplanen til 9.årig grunnskole i 1960 hadde 13 timer i uka til det vi nå kaller Kunst og håndverk. I disse timene skulle også Heimkunnskap, men fordelingen er ikke oppgitt. I den endelige forsøksplanen av

1960 viser det seg at faget er nede i åtte timer i uka, fordelt på alle tre årene. I mønsterplanen for 1971 var faget nede i fem timer (Kjosavik, 2001, s.197). Dette er ikke så langt fra dagens timeantall. Hvorfor har det blitt slik at Kunst og håndverk kommer stadig dårligere ut i timefordelingen?

To løsninger på redusert timeantall

Skolene jeg har vært i kontakt med har valgt to mulige løsninger på redusert timeantall,

1. Ha kunst og håndverk i to timer i uka på åttende og tiende trinn. Ikke ha kunst og håndverk på niende trinn.
2. Ha Kunst og håndverk alle tre årene, men 1,5 time på åttende og tiende trinn, og 1 time på niende trinn.

Tilsammen har alle skolene fire timer i uka som skal fordeles på tre trinn. To av de tre skolene jeg var i kontakt med hadde valgt løsning nr.1. I undersøkelsen kom det fram at skolens ledelse ønsker denne løsningen fordi den er praktisk med tanke på andre ramme faktorer som rom, utstyr og lærertilgjengelighet. Det kan virke som om hensynet til Musikk og Mat og helse er den største grunnen til at dette er en ønsket løsning. Musikk har færre timer enn Kunst og håndverk, og er vanskelig å spre utover tre år. Informant SL1 forklarer dette med at det skal bli lettere å sette standpunkt karakterer i Musikk, fordi Musikk har få timer og derfor trenger å få timene samlet på niende trinn. Jeg oppfatter det som om praktisk estetiske fag blir en samlebetegnelse for tre fag som egentlig ikke er så like. «da gjør de i alle fall noe praktisk» kan virke som en setning som går igjen hos flere, både lærere og skoleledere. Kanskje skulle Musikk og Mat og helse hatt en annen organisering, slik at disse fagene også slapp å bli samlet i en sekk som het «praktisk-estetiske fag», hvor de kanskje mistet litt av sin egenverdi?

Meld.St.28. skriver at *praktiske og estetiske fag* ikke er «godt egnet som overordnet ramme for en fagfornyelsesprosess» (Kunnskapsdepartementet, 2016, s.37). De viser til at det er store ulikheter mellom noen av fagene i som går under dette fagområdet, og at det kan være «fare for at de enkelte fagenes egenart viskes ut som følge av tilpasning til et fagområde som favner om for mye» (Kunnskapsdepartementet, 2016, s.37). Dette forstår jeg som at alle de praktisk-estetiske fagene må bli sett for sin egen verdi, og organisert på en måte som fungerer for god læring i det aktuelle faget.

Å dele Kunst og håndverk på to år i stedet for tre har også positive sider. Det som stikker seg ut er at det positive ved løsningen går på det rent praktiske. Det er verksteder, rom, færre grupper (mindre å huske på) og en praktisk og mer ryddig løsning. Jeg har få eller ingen

eksempler på at aktørene sier at det gir bedre læring i Kunst og håndverk og gjøre det på denne måten, men vi kan heller ikke utelukke at det gir bedre læring når alt det praktiske fungerer optimalt.

Den andre løsningen var å ha Kunst og håndverk alle tre årene, men redusere tiden, slik at elevene bare har en time i uka ett av ungdomskoleårene, og en og en halv time de to andre årene. Informantene ved skolen som valgte å ha Kunst og håndverk alle årene var helt tydelig på at det var viktig å ha faget alle tre årene for å ha en utvikling fra år til år. Min oppfatning er at selv om niende klasse bare har en time i uka, så kan de holde vedlike hva Kunst og håndverk er, og hvordan man jobber med faget. At faget er tilstede på timeplanen hvert år vil også sidestille det med andre fag, det ville for eksempel vært uaktuelt å kutte ut norsk ett år, av praktiske hensyn. Så jeg undrer meg over hvorfor dette er akseptert i Kunst og håndverk.

Skolene har også muligheten til å omdisponere tiden i enkelte fag, dersom det er hensiktsmessig for eleven og/eller skolen. Denne fleksibiliteten kan ligge til grunn for at skolene velger forskjellige løsninger på organisering av tid i kunst og håndverk. I Meld.St.28 beskrives det på denne måten,

Skolene kan selv bestemme hvordan de vil plassere timetallet i det enkelte fag på trinn, enten spredt jevnt utover året, eller for eksempel i blokker/fagdager. Selv om fagenes timetall er fastsatt som 60 minutters enheter, er det skolene som selv velger lengden på hver opplæringsøkt (Kunnskapsdepartementet, 2016, s.54).

Skolene har rett til å omdisponere tiden hvis de ønsker det. På 1.-10. årstrinn kan inntil 5 % omdisponeres fra et fag til ett annet. For enkeltelever kan skoleeier omdisponere inntil 25 % av timene i enkeltfag. Meningen med dette er at det skal øke måloppnåelsen i fagene samlet sett, men eleven må uansett få opplæring i alle kompetansemål fra læreplanen (Kunnskapsdepartementet, 2016, s.54).

For skoler som velger å prioritere Kunst og håndverk, kan dette være en mulighet til å for eksempel periodevis ha mer Kunst og håndverk, for å kunne fremme dybdelæring og progresjon hos elevene. Jeg er usikker på i hvor stor grad skolene benytter seg av denne ordningen, men den gir muligheter til å legge litt mer tid inn i Kunst og håndverk om det er nødvendig.

Konsekvenser av færre timer til Kunst og håndverk

Konsekvensen av å miste en time kan være større enn man kanskje først tror når man hører hva aktørene sier, jeg skal derfor se nærmere på hva konsekvensene kan være av denne løsningen.

I følge min undersøkelse er det helt tydelig at dette har ført til at mange niendeklasser ikke har Kunst og håndverk på et helt år. Min oppfatning er at dette kan ha betydning for progresjon og utvikling i faget. I følge informant KH3 i undersøkelsen, vet de ikke helt hva de møter når elevene kommer i tiende. Da har de vært borte et år, og med tanke på relasjoner til elevene, så kan det bli som å begynne på nytt. Det kan være vanskelig å finne igjen tråden fra åttende, og vite hva elevene kan. På den skolen som hadde Kunst og håndverk på niende trinn, kom det veldig tydelig frem at lærere ønsket å bygge på det elevene hadde lært tidligere. Oppgaver ble planlagt med tanke på hva som var gjort året før, og som KH2 sa det i undersøkelsen, «vi bygger opp kompetansen stein for stein». For denne skolen var det utenkelig å ikke ha Kunst og håndverk på niende trinn, selv om de bare hadde en time i uka. Verdien av å kunne følge eleven hele veien, for så å kunne sette en standpunkt karakter som også tar hensyn til elevens utvikling gjennom ungdomskolen kan være et viktig element å ta med når denne løsningen vurderes.

Eva Lutnæs skriver om standpunkt vurdering sin Phd (Lutnæs, 2011). Her har hun intervjuet lærere som skal sette standpunkt karakterer i Kunst og håndverk, og vi får innblikk i hvordan lærerne vurderer eleven når de skal sette standpunkt karakterer. Det er ikke tydelig for meg om lærerne ser tilbake på åttende og niende klasse når de skal sette karakterene, men kan virke som om de vurderer flere oppgaver gjennomført i løpet av tiende trinn, det vises til dette gjennom sitatet; «B-L2 viser til at lærerteamet setter standpunkt karakterer basert på elevenes arbeid i hele 10.trinn» (Lutnæs, 2011, s.130). Jeg stiller meg litt undrende til denne oppdagelsen, da karakterene skal være en samlet vurdering frem til avslutning i tiende klasse (Utdanningsdirektoratet, 2018a, s.3), det vil vel si at også vurdering gjort i åttende og niende trinn burde taes med? Dette er nok ulik praksis på skolene.

Utdanningsdirektoratet skriver på sine nettsider at underveisvurderingen skal fremme læring, og eleven skal få forbedret kompetanse gjennom tiden de får opplæring i faget. Videre står det, «Den kompetansen eleven har vist undervegs i opplæringa er ein del av grunnlaget for vurderinga når standpunkt karakteren i fag skal fastsetjast, jf. § 3-3 og § 3-18» (Utdanningsdirektoratet, 2018a, s.2). Når skolene velger å ta bort Kunst og

håndverksundervisningen i niende klasse, er det verdt å overveie om dette er positivt med tanke på standpunkt karakterene, som jeg med dette forstår som at skal være et resultat av elevens utvikling over tid. Denne sammenligningen er et av argumentene for å beholde Kunst og håndverk alle tre årene. Denne aldersgruppen er etter min erfaring i utvikling hele tiden, og det er synd om en dårlig periode i slutten av tiende klasse er det eneste som skal telle ved en standpunkt karakter i Kunst og håndverk.

Fordelen ved å bare ha Kunst og håndverk to av tre år, er at lærerne får færre navn og elever og forholde seg til, og også færre ulike oppgaver som skal gjennomføres. Det kan nok oppleves som ryddigere å ha to trinn istedenfor tre. For ledelsen kan undervisningen være lettere å planlegge med tanke på timeplan, lærere og rom. Dette igjen kan føre til mindre uro rundt det praktiske og bidra til en ryddigere struktur på undervisningen.

Catrine Lie skrev i 2013 om Skoleledernes verdsetting av lærernes fagkompetanse i Kunst og håndverk (Lie, 2013). Her har hun snakket med skoleledere i Oslo, og det kommer fram interessante utsagn fra skoleledere som også sier noe om konsekvenser av timefordelingen. Skolelederen S U2 som ble intervjuet i Lies masteravhandling, sier at hun ble overrasket når Kunst og håndverksfaget mistet tid ved innføringen av kunnskapsløftet. Om hun hadde vært forberedt på det hadde hun presset på for at faglærerne skulle tatt videreutdanning, siden hun helst ser at lærerne har kompetanse i flere fag, for å fylle opp timeplanen (Lie, 2013, s.66).

Dette er et eksempel på at færre timer til Kunst og håndverk kan bidra til at faglærere i Kunst og håndverk ikke får jobb dersom de ikke har flere fag i fagkretsen sin. Dersom dette er en av konsekvensene av at faget mistet en time til barneskolen, er prisen å betale for å miste en time ganske høy. Jeg har merket meg at det i skolen i det siste er blitt mer vanlig å ønske seg grunnskolelærer med fordypning i Kunst og håndverk i utlyste stillinger, fremfor faglærer i Kunst og håndverk Dette har jeg sett i stillingsannonser for spesielt Oslo-skolene, og jeg undret meg over om dette er undersøkt nærmere. Kunst og design i skolen tar opp dette i tidsskriftet *Form*, hvor daglig leder Lennart Johansson skriver at de dessverre hører om lærere i Kunst og håndverk som sliter med på få jobb, fordi det blir stilt krav om kompetanse i minst et annet fag for at du skal være aktuell for jobben. Kunst og design i skolen ønsker å undersøke dette videre fordi det finnes lite kunnskap om hvor og hvordan lærere i Kunst og håndverk får jobb (Form, 2018, s.29). I undersøkelsen *Kompetanseprofil i grunnskolen* (Lagerstrøm, Moafi, Revold, 2014) vises det til at det på ungdomskolen er 26,2 % av lærerne som har mer en 60 studiepoeng i faget, 28,8 % har ingen studiepoeng, og 19,9 % har 60 studiepoeng. Selv om 30 studiepoeng er kravet for å undervise i Kunst og håndverk på ungdomskolen, så er det bare 17,7 % som ligger mellom 30 og 59 studiepoeng (2014, s.74).

Også Kunnikoff skriver om fagkompetanse i sin masteravhandling, og hun stiller spørsmål ved om den vage utformingen av kompetansemål og det at mange lærere ikke har nok formell kompetanse til å undervise i Kunst og håndverk svekker faglig kvalitet og elevenes læringsutbytte i faget (Kunnikoff, 2015, s.88) Forskjellen i kompetanse hos lærerne blir veldig stor med faglærer som har minst 120 studiepoeng i faget, mot 30 eller 60 i grunnskolelærerutdanningen (Lovdata, 2016). Det vil si at elever i ungdomskolen kan få lærere som har lite formell kompetanse i faget, og at faglærere kan risikere å ikke få jobb etter endt utdanning.

Dette viser til det samme som skolelederen i Catrine Lie sin oppgave sa, færre timer i Kunst og håndverk gjør at skolelederne ser etter en annen type kompetanse, for eksempel grunnskolelærer istedenfor faglærere. Så selv om det bare var en time, så kan det til nå hatt store konsekvenser både med tanke på progresjon og kontinuitet i undervisningen, og ikke minst for ansettelsen av kompetente lærere som eksemplene ovenfor viser.

Tid nok til dybdelæring?

Som et av hovedbegrepene i fagfornyelsen står dybdelæring. Er det tid til dybdelæring i skolen har jeg undret meg over i denne delen av avhandlingen. For å belyse spørsmålet vil jeg først si noe om mine egne erfaringer knyttet til dybdelæring.

I den praktisk estetiske prosessen ønsket jeg en kombinasjon av det jeg kunne fra før, og noe som var nytt. Å tegne portretter med kull og pastellkritt har jeg gjort før, og var ganske trygg på. Min dybdelæring her har vært ganske solid, men ofte relatert til selvportretter. Fra første år på videregående, til avsluttende år med fordypning i tegning i faglærerstudiet, har jeg tegnet portretter, selvportretter og mer anatomiske studier i hvordan tegne ansikter i alle mulige teknikker. Bortsett fra å tegne på stoff, det har jeg ikke prøvd. Så ved å velge ut noe trygt med noe ukjent, kunne jeg selv kjenne på verdien av dybdelæringen jeg tidligere hadde tilegnet meg, samtidig som jeg skulle gjøre noe nytt. I ett fagdidaktisk perspektiv, gjorde jeg meg erfaringer som kan være nyttige i skolesammenheng. Å lære og beherske noe nytt kan være utfordrende. Når man i tillegg skal få til noe på begrenset tid, som elevene våre ofte skal, så kan jeg tenke meg at dette går utover den kreative prosessen. For min del gjorde det også det. Det var frustrerende å vite tiden jeg hadde tilgjengelig på forhånd, for jeg trengte tid til å bli kjent med teknikken som var annerledes enn jeg var vant til. Dermed kunne jeg ikke bare å gå rett på og tegne slik jeg gjør på papir. Å vite at dette kanskje skal vises frem i en utstilling, og vurderes med karakter, legger også ekstra press på elevene som ikke er like trygge på det de gjør i Kunst og håndverk. Elevene må få muligheten til å gå i dybden og bli

kjent med materialer og teknikker, før de skal vurderes på det de presterer i Kunst og håndverk.

Mange mål og lite tid ser ut til å styre hverdagen til lærerne jeg var i kontakt med i undersøkelsen, noe som kanskje ikke er så kompatibelt med dybdelæring. Det er likevel viktig for meg å poengtere at læreplanen som lærerne fulgte, K06, hadde mer fokus på bredde i sine mål, og det i seg selv kan gjøre det komplisert i et fag som kanskje trenger mer dybde enn bredde for å motivere til økt kunnskap hos elevene.

I min avhandling ser jeg på hvordan tidsbruk organiseres i Kunst og håndverk, og hvordan det påvirker undervisningen som en rammefaktor. Nok tid til å lære grundig, nok tid til progresjon, nok tid til å få gjennomført målene i Kunnskapsløftet. Skolene har sine omtrentlige fire timer i uka, og hvordan de organiserer disse timene vil være høyst relevant for hvilket utbytte elevene får av tiden. Til nå har jeg skrevet om fravær av timer, i denne delen vil jeg skrive om hvordan organisering av tid kan ha noe å si for om dybdelæring skjer. Den amerikanske filosofen, John Dewey, skrev i 1934 *Art as experience*. I *Estetisk teori* (Bale & Bø-Rygg, 2008) er en del av boken gjengitt på norsk, under tittelen *Å gjøre en erfaring* (2008). Her skriver Dewey om den estetiske erfaring.

Alle helhetlige erfaringer har sin form, for organiseringen er organisk. Jeg kaller organiseringen organisk fordi det tar tid å fullføre den, fordi det er en utviklingsprosess. Det er begynnelse, utvikling, fullbyrdelse. Stoffet påbegynnes og bearbeides gjennom samhandling med den helt sentrale organiseringen av resultater av tidligere erfaringer som utgjør den arbeidernes sinn (Dewey, 2008, s.212).

Jeg forstår dette som en måte å påpeke viktigheten av at en erfaring bygges på en annen erfaring, og utvikles over tid. Erfaringen bearbeides over tid og samhandler med tidligere erfaringer. Progresjon og dybdelæring, kan knyttes opp mot Deweys teorier om estetisk erfaring. Igjen vil jeg påpeke at jeg ser på organisering av tid i Kunst og håndverk som et viktig element for at dybdelæring og progresjon skal skje.

Nye tanker om dybdelæring – Ludvigsens utvalget

Begrepene dybdelæring og progresjon ble særlig aktuelle når Ludvigsen utvalget ga ut rapportene *Elevens læring i fremtidens skole* (NOU 2014:7) og *Fremtidens skole* (NOU 2015:8) Kunst og håndverkslærere har vel alltid sett på faglig utvikling og «å lære noe grundig» som viktig, men nå kom det ned på papiret og ble begreper satt i sammenheng med opplæringen i Kunst og håndverk. Dette ser jeg som veldig aktuelt med tanke på hvordan tiden i Kunst og håndverk brukes og organiseres.

I *Elevenes læring i fremtidens skole* (NOU 2014:7) defineres dybdelæring som at elevene utvikler forståelse av begreper og sammenhenger innenfor et fagområde. De skal kunne knytte ideer til det som er kjent fra før, slik at de får en ny forståelse som kan brukes til problemløsning i velkjente eller nye sammenhenger (NOU 2014 :7, s.10) Her poengteres det at for å utvikle ny forståelse så må nye ideer knyttes til allerede kjente begreper. Dette mener jeg viser hvordan progresjon og dybdelæring henger sammen. For å tydeliggjøre hva som menes med dybdelæring, er dybdelæring satt opp mot overflatelæring i rapporten. For eksempel står det om overflatelæring at elevene jobber med noe nytt som de ikke kan relatere til tidligere læring (NOU 2014:7, s.36).

I intervjuene i undersøkelsen kom det frem at det var «som å begynne på nytt» når lærerne fikk elever i tiende klasse som de ikke hadde hatt siden åttende. Klarer disse elevene å relatere til det de har lært tidligere når de kommer i tiende klasse? Og hvordan kan det forsvares at elevene ikke har Kunst og håndverk ett av årene på ungdomskolen, med tanke på tydelige føringer om at det skal være progresjon og dybdelæring i opplæringen?

I 2015 kom Ludvigsens utvalgets neste rapport *Fremtidens skole* (NOU:8 2015). Også her har dybdelæring og progresjon fått ganske stor plass, og nevnes ofte. Om progresjon skrives det, «Progresjon handler om utvikling i elevens læring og er nært forbundet med dybdelæring. I utredningen har progresjon en læringspsykologisk side som har å gjøre med hvordan elevenes forståelse utvikler seg over tid, som et læringsforløp innenfor et fagområde» (NOU 2015:8 s.11)

Det fremheves også at læringsforløpet må være tydelig organisert slik at elevene oppnår forståelse og da også kan utvikle seg videre. Det påpekes også i forbindelse med fagfornyelsen at fagene må utvikles slik at elevene har mulighet til å gå i dybden. (NOU 2015:8, s.12). Dette er elementer i fagfornyelsen som bør gjenspeiles i de nye læreplanene. Med tanke på tidsbruk skrives det også i rapporten at fleksibilitet i fag og timefordelingen kan gi mulighet til å bruk nok tid på prioritert områder (NOU 2015:8, s.12). Fleksibilitet kan slå ut både positivt og negativt for Kunst og håndverksfaget. På skoler som prioriterer faget kan fleksibilitet gi rom for mer tid, og økt mulighet for dybdelæring og progresjon. Ved skoler hvor faget ikke er så høyt prioritert, kan timer her velges bort til fordel for fag skolen anser som viktigere, og dermed presses tiden og mulighetene for (dybde)læring i enda større grad enn det er nå.

Den påfølgende Meld.St.28. viser en positiv satsing på praktisk estetiske fag, og det påpekes at fagene ikke skal være, «pustehull for å gjøre skolen mindre teoretisk for elevene» (Kunnskapsdepartementet, 2016, s. 48) Hvis holdningen om at praktisk estetiske fag ikke bare skal være en «pause» fra teoretiske fag kan få godt fotfeste blant lærere, foreldre og

elever, så kan kanskje fleksibilitet i fag og timefordelingen som jeg skrev om tidligere, også bli en fordel for faget. Dette fordi jeg mener at ett fag som anses som viktig også blir prioritert annerledes, og dermed kan dra nytte av fleksibilitet i timefordelingen. Meldingen påpeker også fagets nytteverdi i samfunnet, og fremhever at praktisk estetiske fag har forankring i akademiske disipliner (Kunnskapsdepartementet, 2016, s.48) At faget har nytteverdi og forankring i akademiske disipliner bør fremheves slik at også tidsbruk i faget Kunst og håndverk organiseres til det beste for elevene.

Progresjon og praktisk arbeid i fagfornyelsen

I Mars 2019 kom det ut en høring som gjaldt fornyelsen av læreplanen i Kunst og håndverk (Utdanningsdirektoratet, 2019) Fag og timefordelingen er ikke endret, så Kunst og håndverk skal ha samme timetall som før, i likhet med de andre fagene i grunnskolen. Jeg er her spesielt interessert i hva skissen til fagfornyelsen legger vekt på når det gjelder progresjon i Kunst og håndverk. Progresjon er ikke nevnt i kjerneelementene for faget, heller ikke under kompetansemål. Undervisvurdering er nevnt som en mulighet for elevene til å utvikle kompetanse, og elevene viser kompetanse på 8., 9., og 10. trinn. Dette er det nærmeste jeg kan knytte til progresjon i høringen. Jeg skriver mer om progresjon i kapittel sju, *Sammenfattende refleksjon*.

På 10. trinn er det i fagfornyelsen foreslått en fordypning som skal utgjøre 30% av opplæringen på ungdomstrinnet. Elevene skal da velge mellom en kunstfaglig eller håndverksfaglig fordypning med ulike kompetansemål. Dette gjelder bare for Kunst og håndverksfaget. (Utdanningsdirektoratet, 2019) Det kan gi nødvendig fokus på dybdelæring i Kunst og håndverk på ungdomskolen, og gi elevene mulighet til å velge innenfor sitt interesseområde, noe som kan føre til ekstra motivasjon for læring. På den andre siden kan det være vanskelig å se for seg hvordan dette skal kunne gjennomføres med tanke på tid. Er elevene klare for å velge ett interesseområde når de starter på tiende trinn dersom de bare har hatt åttende klasse til å bli kjent med materialer og teknikker i Kunst og håndverk? 30 % av tiden de har i Kunst og håndverk vil utgjøre mer enn et halvt år av tiende klasse, hvor elevene utelukker enten Kunst eller håndverk i et fag som i alle andre år i grunnskolen er basert på at begge områdene sammen gir den kompetansen eleven trenger. For elevens progresjon i faget kan dette være uheldig fordi det blir mindre tid til å bli kjent med materialene de senere skal velge i, men også fordi materialer og teknikker avhenger av hverandre. Et eksempel på dette er at elevene får inspirasjon til å utføre håndverket gjennom tegning, design og historien bak det de skal utforme, før de setter i gang med den håndverksmessige delen av oppgaven. Det er min oppfatning at det kan gi større utvikling

faglig enn om eleven starter direkte på det de skal utforme, eller at de jobber kun med design uten å utforme noe praktisk.

70 % av tiden i Kunst og håndverk som elevene har før valg av interesseområde, må da i stor grad brukes til å komme igjennom resterende mål i planen, men de må også brukes til å forberede elevene på å velge interesseområde slik at de har kunnskap nok til å kunne velge. Vil de elevene som ikke har Kunst og håndverk i niende klasse ha god nok kjennskap til materialer og teknikker til å gjøre dette valget? Dersom de skal ha progresjon nok i faget gjennom åttende og niende klasse til å kunne ta et valg i tiende, må man se nærmere på hvordan skolene organiserer tiden på hele ungdomstrinnet for at dette skal kunne bli gjennomførbart med tanke på elevenes progresjon. Hvordan lærerne skal organisere denne delingen med tanke på tid i Kunst og håndverk blir da også en aktuell tematikk i denne sammenhengen.

Tidsskriftet *Form* skrev nylig en artikkel om hva de mente om delingen av faget på tiende trinn (Form, 2019, s.25). Kunst og design i skolen, som er organisasjonen bak tidsskriftet *Form*, er sterkt i mot forslaget om ett valgfritt fordypningsområde på tiende trinn. Motstanden mot forslaget begrunnes blant annet med at eleven trenger både en kunstfaglig og håndverksfaglig kompetanse, og at et fordypningsområde må kunne velges fritt ut fra hele bredden i faget, ikke bare Kunst eller håndverk (2019, s.25).

Gruppestørrelse og delingstimer vil også kunne bli en utfordring, siden det ikke er mulig å vite hvordan elevene velger på forhånd. Dermed vet ikke lærerne hvilke verksteder og rom som må være tilgjengelig og for hvor mange elever, før elevene har valgt. Dersom dette gjør at elevene må velge allerede i åttende klasse, er det min oppfatning at man ikke kan si at eleven har utviklet en bred nok forståelse i faget til å ta et velbegrunnet valg. Elevens personlige utvikling fra åttende til tiende trinn må også taes i betraktning. Skolens verksteder kan sette rammer for hvordan elevene har mulighet til å velge, og dette påpekes også i artikkelen fra tidsskriftet *Form*, hvor de mener at skolens fasiliteter kan bestemme hvor mange som får valget sitt innfridd, valget blir dermed ikke fritt (Form, 2019, s.25).

Ulike gruppestørrelser gir ulik tilgang til veiledning fra læreren, store grupper får mindre tid til veiledning, noe som kan føre til dårligere progresjon hos de elevene dette gjelder. Dersom noen grupper blir færre vil det motsatte gjelde, mer tid til veiledning og bedre tilgang til materialer og rom, noe som igjen kan påvirke elevenes utgangspunkt for vurdering.

Eksempel: Å lære om verktøy

Informantene i undersøkelsen underviser med utgangspunkt i Kunnskapsløftet 06. Fokuset på progresjon og dybdelæring er mer tydeliggjort i fagfornyelsen enn i K06, men dette var likevel på plass hos lærerne, som alle ønsket fokus på mer dybdelæring og progresjon. Flere av informantene uttrykte at det var for lite tid til å gå i dybden, og de ønsket seg færre mål slik at det ble mer tid til dybdelæring.

Informantene nevnte noe som kan være interessant å se nærmere på, det var at de savnet tid til å lære elevene om verktøy. «Det er ikke tid til å lære elevene ordentlig om hvordan alt fungerer og hvordan det skal behandles. Nå er det bare å prøve å unngå at noe blir ødelagt», påpekte informant KH2. Å lære om verktøy bør være grunnleggende for å kunne bruke verktøy, for eksempel å passe på at kniver og huljern er skarpe nok og fungerer. Hvis elevene skal ha respekt for skolens utstyr må det ikke være tid nok til å lære dem det? Dette handler jo også om bærekraft, og bør være en viktig del av Kunst og håndverk. Det kan virke som om dette er uhensiktsmessig, fordi elevene muligens bare får være på sløyden to ganger det året, og da kan ikke timene brukes til å slippe kniver for eksempel. Her kommer jo også det med gruppestørrelse inn. Jeg kan ikke se for meg at 18 trettenåringer skal lære å slippe kniver med en lærer tilstede, det er en lite ansvarsfull situasjon som kunst og håndverklærere kan kvie seg for å gå inn i. En av informantene, KH2, beskrev det slik,

Og det med verktøy, bruk av verktøy, med den tida vi har så er det egentlig bare å prøve å unngå at noen ødelegger noe. Tenker da på verktøy som skal være skarpe, du rekker ikke å lære eleven å sette opp verktøy, eller forklare dem hvorfor de skal holdes skarpe, og hva de ikke må gjøre fordi det kan ødelegge dem (KH2).

Informant KH2 nevnte også i samme setning, «dybdelæring, det rekker vi ikke så mye som vi skulle ønske». Med færre mål og oppgaver kan det være lettere å gå i dybden, og da kan det bli mer naturlig og også lære behandling av de verktøy man skal bruke.

Bodil Hage Hansen skrev i 2015 *Trearbeid og treverksteder i grunnskolen*. Her peker hun på at rammefaktorer som treverksteder må være tilstede, i god stand og godt utstyrt for å skape muligheter for dybdelæring i Kunst og håndverk (Hansen, 2015, s.90) Hun stiller videre spørsmålet, «For hvem kan sende en ufaglært med interesse for snekring inn i ett treverksted med 10-20 elever og si at det er sikkerhetsmessig forsvarlig?» (2015, s.90) Det krever tid og kompetanse for å kunne organisere et verksted og for å ivareta sikkerheten til de som skal være der. Min oppfatning er at for store grupper, med lite tid til grunnleggende

opplæring i bruk av verktøy, ikke fremmer dybdelæring uansett hvilke intensjoner læreplanene har om dette.

Skolelederne har også et inntrykk av at det er for mange mål i forhold til tilgjengelig tid i Kunst og håndverk, og ser at fokuset blir å favne bredt når det jobbes med årsplaner og oppgaver. En av informantene, KH3, påpekte at elevene får progresjon i prosess og innsats, men ikke i det praktiske, for de har aldri muligheten til å gå tilbake å jobbe med et materiale flere ganger. Dette er interessant, for det viser at lærerne har et bevisst og tydelig mønster på hvordan prosessarbeid foregår og ser verdien av å ha progresjon også her. Muligheten til å ha et materiale flere ganger nevnes av flere som en forutsetning for å få progresjon i faget.

Eksemplene ovenfor sier noe om at målene i læreplanen er ganske vage med tanke på hvordan de utføres. Lærerne kan «få det til å fungere», men jeg undrer meg over om grunnleggende materialkunnskap kan læres på denne måten. For store grupper, for lite tid til hver elev, og for mange elever i et verksted er hovedgrunnene til at lærerne gjør det på denne måten, kommer det fram i undersøkelsen. Dette er jo et eksempel på hvordan organisering av tid kan gå ut over hvilke muligheter elevene har til å lære om ulike materialer. Informant KH1 sier at rene sløydoppgaver går ikke, det blir for vanskelig å veilede, og ha plass til, 19 ungdomsskoleelever på et treverksted. Derfor har de kombinerte oppgaver som gjør at bare en del av gruppen bruker verkstedet samtidig, mens resten av gruppen gjør andre deler av oppgaven.

Min erfaring tilsier at dette kan føre til at elevene ikke får innsikt i hvordan man jobber med et produkt i tre fra begynnelse til slutt, de er bare innom materialet som del av noe annet. Dette er synd, da de på ungdomskolen er modne nok til å håndtere verktøy og materialer i en skapende prosess og kunne hatt utbytte av å fordype seg i et materiale. Det er stor forskjell på 15 elever og 19 elever, påpeker flere av lærerne i undersøkelsen, og det har mye å si for hva de velger å fokusere på i undervisningen. Strukturen på undervisningen kan dermed gjøre det vanskelig for aktørene å gjennomføre undervisningen slik de ønsker.

Den amerikanske sosiologen Richard Sennett skrev i 2008 boken «The Craftsman». Her skriver han om verdien av å gjøre ting grundig, og lære seg det man skal gjøre slik at en jobb ikke bare er en jobb, men noe du også gjør for din egen skyld. Han viser til historiske eksempler på håndverkstradisjoner, tradisjoner for hvordan man lærte seg et håndverk. Han viser også til nyere tids håndverk, som for eksempel programmering. Uansett hva man gjør så må man lære seg det grundig (Sennett, 2008). Sennetts teorier samsvarer med det vi kaller dybdelæring, å lære ting ordentlig, ikke bare på overflaten. Sennett skriver, “The Craftsman names a basic human impulse: the desire to do a job well for its own sake” (Sennett, 2008, s.9) Sitatet fra boken viser til et grunnleggende menneskelig behov, lysten til å gjøre en god jobb for sin egen del. For å kunne gjøre noe ordentlig, og for at elevene skal ha

lyst til å gjøre noe ordentlig, så er det min vurdering at de må ha tilstrekkelig tid til veiledning og tid til å arbeide med det de har startet på. Dette kan gi elevene mestringfølelse og selvtillit, og på den måten oppleve at de gjør det også for sin egen del, ikke bare fordi læreren sier det.

Delingstimer og nok tid til hver elev

Nasjonalt senter for Kunst og Kultur i opplæringen (Nasjonalt senter for Kunst og Kultur i opplæringen, 2017), har skrevet innspill til Utdanningsdirektoratets utredning om de praktisk estetiske fagene, etter bestilling fra Utdanningsdirektoratet. I rapporten anbefaler de økte delingstimer slik at gruppestørrelsene blir håndterlige. De skriver videre at nasjonale føringer eller antall i gruppene bør diskuteres (Nasjonalt senter for Kunst og Kultur i opplæringen, 2017).

Også i Skolefagsundersøkelsen fra 2011 (Høgskolen Stord/Haugesund, 2011) blir dette med delingstimer tatt opp under rammefaktorer. Her svarer 59 % at det gis delingstimer i Kunst og håndverk på deres skole, og gjennomsnittlig gruppestørrelse er 16,7 elever. Likevel oppgis det at det i undersøkelsen har kommet frem endel sprikende resultater, og 20 % underviser i grupper større enn 20 elever. (2011, s.75) Skolelederne i min undersøkelse er positive til deling og synes ikke faget blir forsvarlig undervist i uten deling. Når gruppene er mellom 15 og 18 elever er det gjerne en tredeling som ligger til grunn, og det kan være for mange i en gruppe som skal utøve praktisk estetisk arbeid. I 2009 ble det publisert en artikkel i tidsskriftet *Form* under tittelen *Organisering i Kunst og håndverk* (Dypedokk, 2009). I artikkelen vises det til for store grupper i Kunst og håndverk, og konsekvensene av dette. Dypedokk påpeker at det er avgjørende for at grunnskolen skal kunne oppfylle kompetansemålene i Kunst og håndverk, at gruppene ikke er større enn 14/15 elever. Konsekvensene av for store elevgrupper kan være at elevene får for lite tid fra læreren til veiledning, men også at læreren bare gir opp å gjennomføre planen, men heller gjør så godt de kan ut fra de mulighetene de har (Dypedokk, 2009, s.25).

Skolelederne i undersøkelsen er likevel fornøyde over å ha fått til deling ved sin skole, og de som har tredeling sier at om klassene er veldig store så må de selvfølgelig tenke på todeling og gjøre om på det de årene det gjelder, men da snakker de om grupper på over 20 elever.

Min oppfatning er at verkstedarbeid kan være vanskelig å få til på en trygg måte om det er for mange elever i verkstedet. Dette gjelder selv om det er to lærere som har ansvaret for gruppen, siden de fleste verksted er beregnet for rundt 15 elever. Lærerne og skolelederne kan ha ulike meninger om hvor vidt dette fungerer eller ikke.

Organisasjonene på *Seilet – huset for Kunst og kultur i skolen* har skrevet et innspill til Kunnskaps og integreringsminister Jan Tore Sanner etter et innspillseminar 5. desember i fjor. Her anbefales en lærernorm for fagene Musikk og Kunst og håndverk, med maks 15 elever i undervisningen. Dette anbefales å gjelde for hele grunnskolen (Kristian Andaur, 2018).

I min undersøkelse har to av skolene tredeling, og en av skolene har todeling, men med to lærere i full klasse. Lærerne oppgir at grupper over 18 elever er vanskelig, du må ha «øyne i nakken» og får ikke tid nok til hver elev. Dette samsvarer også med hva Kunnikoff skriver i sin avhandling, (Kunnikoff, 2015, s.95), hvor aktørene sier at de ikke fikk tiden til å strekke til med så mange elever i Kunst og håndverk, og at flere elever ikke får veiledning i løpet av en undervisningsøkt. Kunnikoff påpeker at store elevtall påvirker faglig praksis i Kunst og håndverk som et praktisk fag (2015, s.95)

Læreren i undersøkelsen som hadde todeling virket fornøyd med gruppestørrelsen og organiseringen med to lærere inne i klasserommet. Lærerne får rammer å forholde seg til, og utover dette kan det virke som om det er ganske lite kommunikasjon mellom skoleledere og lærere i Kunst og håndverk. Jeg ser i alle intervjuene at organiseringen på skolene oppfattes litt forskjellig mellom skoleleder og lærer, noe som jo også er naturlig da de har veldig ulike roller.

Informantene i undersøkelsen er alle positive til delingstimer. Skolelederne ser at uten mindre grupper, er Kunst og håndverk et fag det kan være vanskelig å gjennomføre. Likevel hører vi om skoler som velger å ha fulle klasser i Kunst og håndverk. Min egen erfaring er at fulle klasser blir brukt når elevene skal ha tegning. Det vil si at faget fortsatt noen steder deles opp i tradisjonelle sløyd – tekstil- tegning, og siden tegning ikke krever et verksted så blir tegneundervisningen gjennomført i klasserommet med full klasse. Dette kan skille tegningen litt fra resten av Kunst og håndverksfaget, der den etter min mening alltid burde vært integrert i elevenes prosess i faget. I K06 er tegning integrert som en del av en oppgave. Et eksempel på dette kan være at det under kompetansemål for *Visuell kommunikasjon* etter tiende årstrinn, (Utdanningsdirektoratet, 2006, s.6) beskrives på denne måten, «tegne bildemanus, redigere og manipulere enkle digitale opptak og vurdere bruk av egne virkemidler» Her er tegning en del av en større oppgave, og kan ikke skiller ut som «bare» tegning. Også under kompetansemål for *Design står det*, «designer produkter ut fra en kravspesifikasjon for form og funksjon» (Utdanningsdirektoratet, 2006, s.7) Heller ikke her kan tegningen stå alene som eget område, men inngår i en større, helhetlig oppgave.

I undersøkelsen har skolene deling i alle Kunst og håndverkstimene, selv om tredeling fører til at gruppene fortsatt er store. Ved å dele to klasser i tre grupper istedenfor i fire, sparer

skolen ressurser. Det betyr at gruppene blir 18- 19 elever, mot 15 elever ved å dele en klasse i to. En av skolene hadde ca.15 elever i gruppene, de to andre skolene hadde 18-20 elever, alt ettersom hvor store klassene var i utgangspunktet.

KH2 forteller om et tiendetrinn som tidligere hadde vært tredelt, men som i år endelig var todelt. De hadde vært 21-22 elever i gruppen, og KH2 beskriver dette som veldig negativt. Informanten synes at det er fint at det brukes delingstimer, men at det kunne vært brukt mer. Også KH1 forteller om grupper på 19 elever i Kunst og håndverk. Hun forteller, «Men 19 er litt mye. Da føler jeg at det er litt begrenset også, hva vi kan gjøre. Vi kan for eksempel ikke ha rene sløydoppgaver, og være 19 stykker, det går ikke». Informantene er her er ganske tydelige på at gruppene fortsatt er litt for store. KH1 synes det blir håpløst å ha rene sløydoppgaver, og dermed kan det bli en utfordring å nå alle målene for faget. Læreren må ha tid til hver enkelt elev, og ikke bare være en som har «kontroll på gruppa» slik at ikke noe går galt. KH1 nevner også dette, «.. også får man jo mer tid til hver enkelt, når det er færre i hver gruppe.» Å lage store ting, for eksempel i keramikk, forklarer også læreren som vanskelig å få til. De setter heller sammen flere mål, også lager de oppgaver som passer til dette. Ved å ha oppgaver hvor elevene er litt innom flere materialer, fremmes ikke nødvendigvis dybdelæring, men det kan bidra til at elevene rekker å bli kjent med flere materialer og kommer igjennom flere mål på kortere tid. Dette samsvarer med det Dypedokk (2009) skriver i artikkelen *Organisering av Kunst og håndverk* som jeg viser til i et tidligere avsnitt. Dersom læreren ikke har rammebetingelsene som skal til for å gjennomføre målene i læreplanen, så må de gjøre det beste de kan ut fra situasjonen.

I fagfornyelsen foreslås det at faget deles inn i fire kjerneelementer, *Håndverksferdigheter, Kunst og designprosesser, Visuell kommunikasjon og Kulturforståelse* (Utdanningsdirektoratet, 2018d). I forslaget til kompetansemål, under *Håndverksferdigheter* etter tiende årstrinn, foreslås det at elevene skal kunne, «bruke egnede verktøy, teknikker og materialer på en trygg og bærekraftig måte i arbeid med bruksgjenstander eller kunstprodukter» de skal også kunne «utforske ulike håndverksteknikker og egnet teknologi i reparasjon, bearbeidelse og sammenføyninger av harde, plastiske og myke materialer» (Utdanningsdirektoratet, 2018d)

For å kunne vurdere hva som er egnet verktøy og teknologi til bearbeidelse, sammenføyninger og konstruksjon, vil det være nærliggende å anta at eleven har god kunnskap om hvilke verktøy som er tilgjengelige, og hvilke verktøy som passer best for den oppgaven eleven skal gjennomføre. Det må også være satt av nok tid til at dette kan gjennomføres, både med tanke på tid til veiledning og nok avsatt tid i verksted til at alle elevene kan tilegne seg nok kunnskap til å få fullført oppgaven. Denne kunnskapen kommer ikke av seg selv, og forutsetter at eleven har ett solid kunnskapsgrunnlag om verktøy og teknologi før han eller hun kommer på ungdomskolen og skal vurdere dette. Eventuelt kan eleven få dette kunnskapsgrunnlaget i åttende klasse, for å kunne anvende det senere på

ungdomskolen. Med tanke på delingstimer, vil da 18-20 elever i åttende klasse skulle lære seg disse ferdighetene. KH2 sier om verktøy,

..og det med verktøy, bruk av verktøy, med den tida vi har så er det egentlig bare å prøve å unngå at noen ødelegger noe. Tenker da på verktøy som skal være skarpe, du rekker ikke å lære eleven å sette opp verktøy, eller forklare dem at de skal være skarpe, og hva de ikke må gjøre fordi det kan ødelegge dem (KH2).

Min erfaring er at om elevene skal kunne tilegne seg kunnskap, må læreren ha nok tid til hver elev, dette samsvarer også godt med hva lærerne jeg intervjuet mente. KH2 sitt utsagn ovenfor sier noe om at det er et sprik mellom hva fagfornyelsen legger opp til, og hvordan læringen er organisert på skolene. Det må bli mer tydelig hvordan skolene skal organisere undervisningen i Kunst og håndverk, for at de skal kunne imøtekomme de nye læreplanene i Kunst og håndverk. Jeg vil igjen vise til Sennett som beskriver hvordan man må ta seg tid for å lære noe ordentlig, først da kan man få glede av det man gjør (Sennett, 2008).

Med tanke på å tilegne seg kunnskap om verktøy og det å ha mulighet til å jobbe på et verksted, er nok tid til hver elev viktig for å kunne føre videre kunnskap vi lærere sitter inne med. Vi kan ikke forklare alt teoretisk. Harald Grimen skriver, «All kunnskap kan bli overført mellom mennesker, men ikke all kunnskap kan bli overført gjennom beskrivelser alene» (Grimen,1991, s.83) Lærerne må vise eleven hvordan for eksempel verktøy brukes og behandles, og for å gjøre det må de ha tid til hver enkelt elev, og ikke flere elever enn at de kan ha oversikt i det verkstedet de jobber i. Grimen skriver også,

Måtene som kunnskap kan bli overført på er mange og varierte. Ikke all kunnskap kan bli overført fra A til B på samme måte. Noen typer kunnskap kan bli overført i fysisk fravær av de ting det gjelder, andre typer krever fysisk nærvær av de ting kunnskapen gjelder (1991, s.83)

Grimen setter her ord på viktige elementer i min undersøkelse. Å tilegne seg kunnskap i et praktisk fag som Kunst og håndverk, krever tid og tilstedeværelse, og det kan være vanskelig å se for seg hvordan elevene skulle lære å sette opp verktøy, som KH2 ønsket, uten nok tid til veiledning og praktisk arbeid og mulighet til å være tilstede i ett rom beregnet for dette formålet.

Oppsummering

I denne drøftingen har jeg vært inne på flere områder som på ulik måte påvirkes av hvordan tiden er organisert i Kunst og håndverk. Tidligere i avhandlingen viste jeg til en tabell hvor timene fra L97 er omregnet til 60 minutters økter for å kunne sammenlignes med timene i K06, Figur 1. Tabellen er hentet fra rapporten *Fremtidens skole* (NOU 2014:07 s.75) Det var en betydelig endring at timene gikk fra å være 45 minutter til å være 60 minutters enheter ved innføring av Kunnskapsløftet (K06). Tidligere læreplaner viser timeantall på 4 x 45 minutter, og igjen fleksibilitet med tanke på fordelingen av timer, noe som førte til at det ikke var Forming alle ungdomskoleårene. For å forstå organiseringen av tid i dagens læreplan, kan det være interessant med et slikt tilbakeblikk. Tabellen viste at det ble flyttet en time fra ungdomskolen til barnetrinnet. I min drøfting og undersøkelse har jeg kommet frem til at dette kan ha resultert i dårligere bemanning av lærere med formell kompetanse i Kunst og håndverk. Noe av bakgrunnen for at skoleledere ønsker lærere med bredere kompetanse, er det lave timeantallet i Kunst og håndverk. Dermed ansetter de heller lærere med bredere kompetanse som kan undervise i flere fag, men som har mindre formell kompetanse i Kunst og håndverk.

Færre timer på ungdomskolen har også ført til at mange skoler velger å kutte ut Kunst og håndverk i ett av tre ungdomskoleår. Min oppfatning er at dette igjen kan få følger som dårlig utvikling av progresjon i faget, og sammen med reduksjon i andel kompetente lærere kan man risikere at faget oppfattes som mindre viktig enn andre fag. Helhetsvurderingen som skal ligge til grunn for standpunkt karakteren, blir også påvirket av at elevene har to år istedenfor tre, da elevene har mindre tid til å utvikle god progresjon i faget.

Dybdelæring og progresjon er sentralt i diskusjonen av tid som rammefaktor, og henger tett sammen med organiseringen av tid i Kunst og håndverk. Nok tid til dybdelæring er derfor et viktig element i drøftingen sett opp mot St.Meld 28., NOU 2014:7 og NOU 2015:8, hvor dybdelæring kommer frem som et viktig element i fremtidens skole, og ikke minst informantenes erfaringer om hvordan dybdelæring skjer i praksis. Men også hvordan det er mangel på dybdelæring på grunn av for mange mål, for mange elever, eller for dårlige rammebetingelser. For lite tid til hver elev, var en av utfordringene som ble hyppig nevnt i undersøkelsen. Med dette som grunnlag har jeg skrevet litt om delingstimer. Skolene har delingstimer, men likevel for store grupper til å kunne gå i dybden.

I fagfornyelsens kjerneelementer for Kunst og håndverk, brukes ikke ordene dybdelæring og progresjon for ofte. Vi kan likevel forstå at det er underliggende på grunn av færre mål, og

tydelig definerte områder for læring (*Håndverksferdigheter, Kunst og designprosesser, Visuell kommunikasjon og Kulturforståelse*). Likevel må organiseringen av tid gjennomføres på en måte som legger til rette for at nye mål i en fornyet læreplan skal kunne gi økt fokus og forståelse for dybdelæring og progresjon. I mitt eksempel om arbeid i et treverksted viser jeg dette, gruppene i Kunst og håndverk kan ikke være større enn hva verkstedet er beregnet for. I så fall tvinges det fram nye løsninger for å få gjennomført undervisning, løsninger som kanskje ikke er helt i tråd med mål i læreplanene, spesielt med tanke på elevenes mulighet til å gå i dybden. Disse løsningene kan være å lage små klær til skulptur istedenfor ordentlige klær, eller å bare så vidt være innovent med ulike materialer i samme oppgave slik at det ikke skal bli for mange elever inne på verkstedene samtidig, som er noe av det informantene i undersøkelsen fortalte om.

Jeg opplever at dette viser et språk mellom teori og praksis hvor styringsdokumenter og rapporter på den ene siden legger opp til ett forbedret Kunst og håndverksfag På den andre siden har skolene store grupper, for få kompetente lærere og en organisering av tid som i praksis kan gjøre det vanskelig å få til intensjonene om økt dybdelæring og progresjon.

Tid har jo også vært mitt fokus under det praktisk estetiske arbeidet. Å utforske nye teknikker innenfor en tidsramme har vært interessant og lærerikt, og gitt nye fagdidaktiske perspektiver. Lærere i Kunst og håndverk må være bevisst på hvordan organisering av tid kan påvirke læringsprosessene i faget, noe som fra mitt synspunkt er grunnleggende for utbyttet av undervisningen. Det var utfordrende å utforske en ny teknikk og samtidig jobbe innenfor en tydelig tidsramme. På den andre siden fikk det meg også til å tenke på en annen måte enn jeg har gjort tidligere om min egen dybdelæring og progresjon i møte med elevene i den praktisk estetiske prosessen.

Jeg ønsker med denne avhandlingen å belyse hvordan organisering av tid påvirker Kunst og håndverksundervisningen, og jeg har funnet at flere sider av faget påvirkes av hvordan skolen velger å organisere undervisningen. Spesielt progresjon og dybdelæring påvirkes av for lite, eller bare dårlig organisert tidsbruk, og jeg har drøftet dette fra flere vinkler. Aktørene i undersøkelsen påpeker at det er ikke nødvendigvis er for lite tid, men for mange mål og for store grupper som kan gjøre undervisningen utfordrende. Dette igjen handler om struktur og organisering, og med fagfornyelse håper jeg at også organisering av tid kommer frem som en viktig rammefaktor for god undervisning.

7. Sammenfattende refleksjon

I denne delen vil jeg sammenfatte de temaene som jeg har belyst i avhandlingens kapitel tre, *Det praktisk estetiske perspektivet på tid*. Her vil jeg oppsummere hva som har skilt seg ut som spesielt relevant for hvordan rammefaktorene organiseres i Kunst og håndverk og hvordan dette påvirker progresjon og dybdelæring. Videre vil det praktisk estetiske arbeidet som er beskrevet i kapitel tre, *Det praktisk estetiske perspektivet på tid*, diskuteres, og settes i sammenheng med det jeg har funnet ut i undersøkelsen og drøftingen. Hvordan henger organisering av tid, dybdelæring og progresjon sammen med det jeg fant ut i det praktisk estetiske arbeidet? Figur 2. (s.34) viser hvordan forskningsspørsmålet henger sammen med utførelsen av denne avhandlingens praktisk estetiske del.

Her vil første del av forskningsspørsmålet, *-Hvordan organiseres tid som rammefaktor i Kunst og håndverk i ungdomskolen?* belyses. Organiseringen av tid på ungdomskolen fikk jeg tydelig belyst gjennom intervjuene i undersøkelsen. Det som skilte seg ut som ekstra relevant var for meg var hvordan to av tre skoler hadde valgt å fokusere undervisningen på åttende og tiende trinn. Dette ble interessant å diskutere videre med tanke på elevenes progresjon, og viktigheten av skolefaget Kunst og håndverk. Dette ledet videre til spørsmål om hvilke konsekvenser flyttingen av en time fra ungdomstrinn til barnetrinn kunne ha, og det ble viktig å også diskutere hvilke ringvirkninger dette kunne ha også på barnetrinnet. Under organisering av tid på ungdomstrinnet var det relevant å ta opp *delingstimer*. Hvordan hadde skolene organisert klassene for at gruppene skulle være i passe størrelse for å fungere i ett praktisk fag som Kunst og håndverk? Og hva er passe størrelse? Grunnen til at delingstimer er relevant under organisering av tid, er at det i høyeste grad avgjør hvilken veiledning som er mulig å få til fra læreren. Store grupper gir mindre tid til hver elev, noe som også begrenser hva elevene kan gjøre og lære i Kunst og håndverk. Aktørene i undersøkelsen kunne også bekrefte dette, størrelsen på gruppa, sammen med for mange mål på for liten tid, var noen av de største utfordringene lærerne hadde for å kunne realisere fagets intensjoner.

I fagfornyelsens høringsbrev (Utdanningsdirektoratet, 2019), beskrives underveisvurdering som en av to vurderingsformer etter tiende trinn. Her står det at elevene skal utvikle

kompetansen sin i Kunst og håndverk gjennom undervisvurderingen. Læreren og eleven skal ha en dialog om elevens utvikling i faget, med utgangspunkt i målene i læreplanen (Utdanningsdirektoratet, 2019) Med en gruppe på 19 elever, har læreren 6,3 minutter til hver elev i uka, forutsatt at elevene har 120 minutter i uka med Kunst og håndverk. I beste fall kan eleven få en samtale på 12 minutter annenhver uke. Undervisvurdering skjer ofte spontant, og er etter min erfaring knyttet til behov for veiledning, som kan være ulikt fra elev til elev. Likevel vil jeg poengtere at gruppene i Kunst og håndverk kan være for store til at undervisvurderingen skjer slik som læreren og fagfornyelsen ønsker.

Den andre delen av forskningsspørsmålet, *...og hvordan påvirker dette gjennomføring og undervisning med tanke på progresjon og dybdelæring* ledet meg videre til å se på konsekvensene av det som kom fram i den første delen. Organiseringen av tid påvirket i stor grad progresjon og dybdelæring, var det jeg fant ut. Å dele Kunst og håndverkstimene på to år i stedet for tre, kan være til hinder for progresjon i faget. Aktørene i undersøkelsen ønsket å bli kjent med elevene, og vite hva slags kunnskap de satt inne med, for å kunne veilede dem riktig og for å kunne legge til rette for god progresjon i faget. Dette var utfordrende når elevene ikke hadde Kunst og håndverk på niende trinn. Oppdelingen hadde også fordeler, men mitt inntrykk er at det ikke nødvendigvis var læringen som stod i fokus for dette valget, mer de praktiske hensyn skolen måtte ta. Jeg velger å se dette som en direkte konsekvens av at ungdomstrinnet mistet en time til barnetrinnet.

Dybdelæring er viktig i Kunst og håndverk, det er min erfaring som faglærer. Men også i undersøkelsen kom det fram et ønske og engasjement for å få til dybdelæring i Kunst og håndverk. Det ble derfor viktig for meg å poengtere at delingstimer, og et begrenset antall elever, var viktig for å kunne fremme dybdelæring. Gjennomføring av undervisning i for eksempel et treverksted, forutsetter at elevgruppen ikke er større enn verkstedet er laget for. For å kunne få tid til å gå i dybden må læreren ha tid nok til hver elev, men også tid nok til å gå tilbake til materialer elevene har blitt kjent med tidligere. Oppgaver som gikk på bredde ga et inntrykk av å være lettere å organisere, for elevene rakk ikke å jobbe med leire eller tre igjen, og fra åttende til tiende hadde de kanskje glemt det de hadde lært og måtte starte på nytt.

Arbeidet med denne avhandlingen er for meg motivert av min erfaring som faglærer i Kunst og håndverk og mitt engasjement for faget. Jeg har sett hvordan organiseringen av faget kan påvirke motivasjonen hos både elever og lærere, positivt og negativt. Jeg ønsket å belyse konsekvenser ved organisering av tid spesielt, fordi det påvirker mange av de andre rammefaktorene. Min oppfatning er at dersom det ikke er tid nok til god organisering av faget, hjelper det lite med fine ord fra Meld.St.28. om satsting på praktiske og estetiske fag.

Tid som en rammefaktor i praktisk estetisk arbeid

Underveis i arbeidet med den skriftlige avhandlingen, har jeg jobbet med en praktisk estetisk prosess med tanke på tidsbruk, denne er beskrevet i kapitel tre *Det praktisk estetiske perspektivet på tid*. Å tegne på linstoff med pastellkritt og kull var for meg noe nytt, og noe kjent på samme tid. Fokuset ble på hvordan jeg skulle visualisere praktisk estetisk arbeid til tid, samtidig som jeg selv var i en skapende prosess. Erfaringene jeg gjorde meg fikk meg til å stille spørsmål ved hvordan jeg som lærer bruker tidsaspektet i undervisningen.

Jeg opplevde at å tegne når tiden jeg hadde til rådighet var forutbestemt, var vanskelig. Også når jeg i ettertid skulle sjekke hvor lang tid jeg hadde brukt, ble det en stressfaktor i arbeidet. Hvor lang tid har jeg brukt til nå? Tenkte jeg mens jeg prøvde å fokusere på selve tegningen. Dette gjorde det vanskelig å komme inn i en flyt i arbeidet, som jeg ellers kan gjøre når jeg tegner. Denne erfaringen gjorde at nye spørsmål dukket opp, hvilke rammer får elevene med tanke på tid i tegning? Som regel vet elevene at nå har vi en times tid til å gjøre ferdig denne tegningen, eller «nå er det ti minutter igjen» kan de få vite underveis. Men kan elevene oppnå dybdelæring hvis de opplever at de må skynde seg? I egen praktisk tegneprosess opplever jeg at det er viktig å tenke tilpasset opplæring. Jeg tegner fort, fordi jeg tidligere har hatt muligheten til å tegne sakte og lært dette grundig.

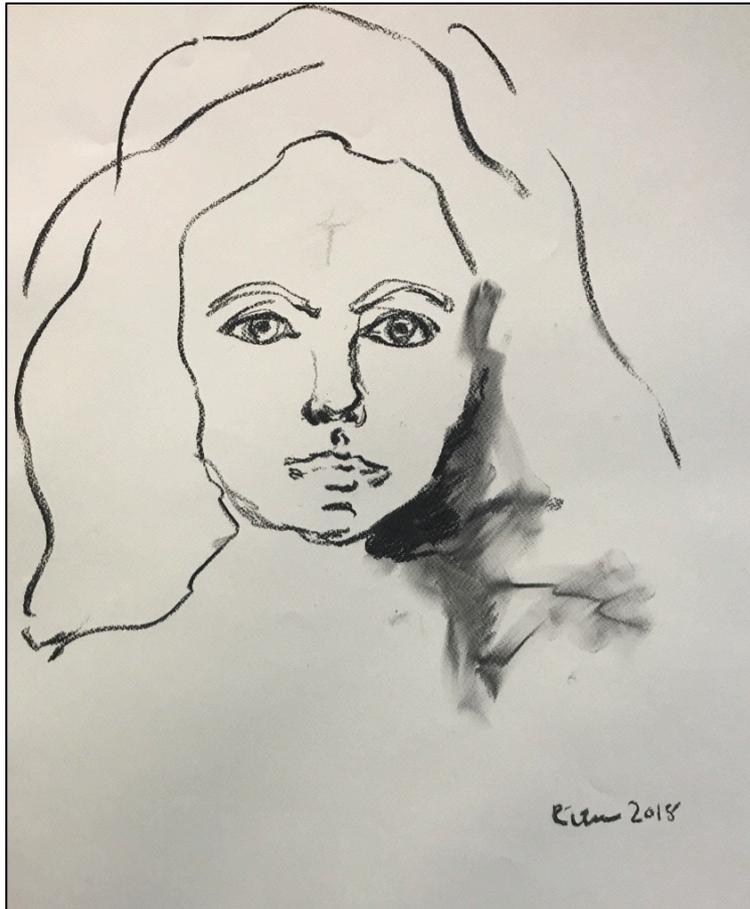
Tidligere i avhandlingen har jeg skrevet om Dewey og estetisk erfaring, hvor jeg forstår Dewey slik at det man gjør bearbeides i en samhandling av resultater fra tidligere erfaringer (Dewey, 2008, s.212). At man bygger på tidligere kunnskap for å lære noe nytt, oppfatter jeg som grunnleggende for å utvikle seg videre. Elevene vil alltid være i ulike stadier i tegneutviklingen, og trenger ulik tilpasning for å oppnå dybdelæring. Med tanke på avhandlingens avgrensning, skal jeg ikke gå videre inn på tilpasset opplæring i Kunst og håndverk.

Min erfaring med å ta tiden når jeg tegnet, og det å sette tid på det jeg skulle tegne på forhånd, ble som nevnt tidligere som en litt stressende måte å tegne på. Jeg ønsket heller å finne en flytsone, og jobbe til jeg var ferdig. I den grad det er mulig med de tidsrammene vi må forholde oss til på skolen, så vil jeg tro at det gjelder for elevene også. Spesielt for å kunne være motiverte og selvbevisste i det de gjør i Kunst og håndverk. Under vises eksempler på hvordan tegne fort og tegne sakte kan gi ulike resultat, men ikke nødvendigvis dårligere. Det er nok ikke sånn at alle elever trenger mye tid for å gjøre noe bra, elevene lærer på ulike måter

og i ulikt tempo. Bilde 9. er tegnet på omkring 70 minutter, mens bilde 10. er tegnet på 10 minutter.

Bilde 9. Eget arbeid, 2018.

Bilde 10. Eget arbeid, 2018.

Med utgangspunkt i K06 og kompetansemål for *Visuell kommunikasjon* etter tiende trinn, «*bruke ulike materialer og redskaper i arbeid med bilder ut fra egne teknikker*» (Utdanningsdirektoratet, 2006, s.6), så har jeg i prosessen brukt ulike materialer og teknikker, kull og pastell, papir og linstoff, for å arbeide med bilder ut fra egne interesser. Elevene vil også kunne gjøre det jeg har gjort, og dermed kunne utvikle forståelse for ulike materialers egenskaper. Samtidig kan de være personlige i å utvikle sin egen måte å tegne på. For å kunne utvikle seg, trenger de tid til underveisvurdering, som også er en av to vurderingskriterier nevnt i fagfornyelsen (Utdanningsdirektoratet, 2019) Videre kan jeg se dette kompetansemålet, og mitt eget praktisk estetiske arbeid, i lys av kjerneelementene i fagfornyelsen. I *Kunst og designprosesser* skal elevene blant annet utvikle skaperglede og kreativitet. Det vektlegges prosesser, med utvikling og innovasjon som mål (Utdanningsdirektoratet, 2019).

Dette arbeidet er en prosess hvor jeg samtidig som jeg bruker det jeg kan fra før, også gjør noe nytt. Det fører til utvikling hos meg som tegner og som faglærer i Kunst og håndverk. For elevene kan det være en fordel å ta utgangspunkt i det de kan fra før når de skal lære noe

nytt. Dette kan skape progresjon og dybdelæring, men også skaper glede og kreativitet på grunnlag av ny mestring og motivasjon. Utvikling av tegneferdigheter nevnes i fagfornyelsen under kjerneelementet *Visuell kommunikasjon* som grunnleggende for å kunne kommunisere ideer og erfaringer (Utdanningsdirektoratet, 2018c). Arbeid med portrett kan være en måte å øve opp elevenes tegneferdigheter. Mine egne tegneferdigheter viste seg som noe helt annet på linstoff enn på papir, det tenker jeg kan være gode erfaringer også i tegneopplæringen til elevene.

For å se litt nærmere på om kompetansemålene i fagfornyelsen gir rom for progresjon mellom årstrinnene, har jeg valgt å se på hva som konkret står om tegning i forslaget. Jeg velger å se på tegning fordi det er tegning jeg har fokusert på i mitt praktisk estetisk arbeid i denne avhandlingen, men også fordi jeg må avgrense meg til å se på ett av fagområdene i fagfornyelsen.

Etter 2.årstrinn:

- fortelle gjennom tegning.
- forestille seg og beskrive framtid gjennom tegning.

Etter 4.årstrinn:

- Tegne form og dybde, ved bruk av overlapping og forminsking.

Etter 7.årstrinn.

- tegne form, flate og rom, ved hjelp av kontraster, skygge, proposjoner og perspektiv.

Etter 10. årstrinn:

- visualisere form gjennom frihåndstegninger, arbeidstegninger.
- lage skisser til fornyelse av lokale omgivelser

(Utdanningsdirektoratet, 2019)

Som faglærer i kunst og håndverk, kan jeg se en tydelig progresjon i hva som kommer etter hverandre i årstrinnene. Tegne form er gjentatt etter fjerde og sjuende årstrinn, og kommer også tilbake etter tiende årstrinn med «visualisere form» som de da skal ha lært på barneskolen gjennom blant annet dybde, overlapping, kontraster og skygger. Bortsett fra å tegne form med ulike virkemidler, er tegneopplæringen etter min oppfatning her mangelfull. Det er mye fokus på form, men kompetansemålene er så brede at læreren kan legge nesten hva de vil i målene. Å tegne mennesker og bevegelser, erfaring med ulike tegneverktøy og underlag, å gjenta perspektivtegning på ungdomskolen for å kunne tegne perspektiv på et høyere nivå, er eksempler på grunnleggende tegneopplæring som mangler i kjerneelementene. Det er godt mulig at målene er brede nok til at de nevnte fagområdene likevel kan inngå i tegneopplæringen. Det blir da opp til læreren å avgjøre dette, noe som da kommer an på lærerens kompetanse i Kunst og håndverk. Jeg tar selvfølgelig med i beregningen at elevene tegner skisser og arbeidstegninger utenom disse målene. Det blir opp

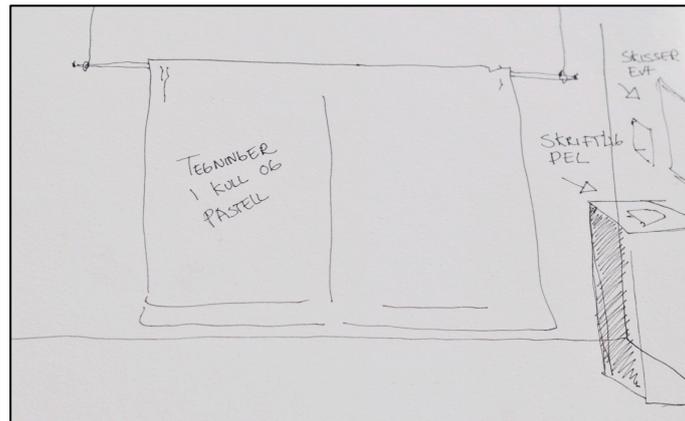
til læreren å legge opp en undervisningsplan i tegning, som gir progresjon år etter år, og det er læreren som kan vurdere hva som skal inngå i de ulike kompetansemålene.

At det er få mål er jo da helt i tråd med prinsippene om dybdelæring, og vil forhåpentligvis bidra til større forståelse for tegning innenfor de kompetansemålene som blir oppført i læreplanen. Likevel undrer jeg meg over at ikke dybdelæring og progresjon har blitt presisert i enda høyere grad. Å få til dybdelæring i Kunst og håndverk forutsetter nok tid til oppgavene som skal gjøres, og progresjon forutsetter en tydelig plan for hvordan tiden man har til rådighet organiseres i faget, er min oppfatning.

Bibbi Omtveit skriver i sin avhandling om tegning som kommunikativt verktøy for å få frem tanker og ideer, men også som en, «visuell støtte til det verbale for å konkretisere eller underbygge det som blir sagt» (Omtveit, 2011, s.16) På denne måten vil også tegningene mine som er tegnet med tanke på tid, forhåpentligvis kunne være med på å belyse at det er utfordrende å forholde seg til tid som en rammefaktor for praktisk arbeid. Det er også et poeng å vise frem en prosess som visualiserer forskningsspørsmålet som et eksempel på hvordan visuell kommunikasjon kan formidles i arbeid med tegning i ungdomskolen.

Tegningene mine er portretter, men de er ikke portretter av mennesker jeg har foran meg, eller fotografier av mennesker. Jeg tegner mennesker jeg husker, eller blander sammen mennesker jeg har møtt, med hvordan jeg har lyst til å uttrykke meg den dagen. Formålet for tegningene blir derfor ikke likhet, men ett inntrykk av noe som er sett eller opplevd. Av denne grunn blir det visuelle uttrykket, hva jeg vil formidle, viktigere enn likhet med en person. Det praktiske blir da også sterkt knyttet opp mot hva jeg vil fortelle (visualisere) med tegningene. Jeg forestiller meg noe mens jeg tegner det. Wenger (1998) skriver om *The work of imagination*, «Imagination requires the ability to disengage- to move back and look at our engagement through the eyes of an outsider. It requires the ability to explore, take risks, and create unlikely connections. It demands some degree of playfulness» (Wenger, 1998, s.185) samsvarer med hvordan jeg opplever at forestillingstegning kan være. Å ta en sjanse i arbeidet man gjør, ser jeg på som viktig for å kunne utvikle nye ferdigheter. For at elevene skal kunne tørre å vise litt lekenhet, ta sjanser, og tegne noe de forestiller seg, så må de være trygge på det de gjør. Her kommer dybdelæring inn, som et grunnlag for videre progresjon. I K06, *formål for faget Kunst og håndverk*, står det, «Utvikling av fantasi, kreativitet, motorikk og håndlag fra det enkle til det mer avanserte er viktige dimensjoner i faget og forutsetter tid til utprøving og fordypning. Dette gir den enkelte mulighet til å oppleve gleden ved å skape og mestre» (Utdanningsdirektoratet, 2006, s.2) K06 *formål for faget* ser jeg i samsvar med at forestillingstegning kan være viktig for elevene for å fremme utvikling av kreativitet og fantasi.

På dette tidspunktet er jo ikke mitt praktisk estetiske arbeid ferdig. Jeg skal jobbe videre frem mot en utstilling etter at det skriftlige arbeidet er levert. Jeg ønsker derfor ikke å konkludere med noe annet enn at arbeidet har vært, og fortsatt er, en prosess som belyser og visualiserer problemområdet jeg har jobbet innenfor i denne masteravhandlingen. Jeg ønsker med det praktisk estetiske arbeidet å sette fokus på det jeg har skrevet om, nemlig organiseringen av tid i Kunst og håndverk sett i lys av dybdeløring og progresjon.

Bilde 8. Skisse over planlagt utstilling.

Veien videre

Under arbeidet med denne avhandlingen har fagfornyelsen pågått for fullt. For min del har det vært interessant å følge med utviklingen, samtidig som jeg har undersøkt hvordan blant annet dybdelæring faktisk foregår på skolene. Fagfornyelsens mål og intensjoner ser ut til å skape stor entusiasme hos de engasjerte Kunst og håndverkslærerne jeg snakket med i undersøkelsen. Hos dem er håpet en fornying med færre mål, og dybde istedenfor bredde, slik fagfornyelsens intensjon og oppdrag lyder i Meld.St.28 (Kunnskapsdepartementet, 2016). Men hvordan skal fagfornyelsens intensjoner kunne gjennomføres med et minimum av tid og store grupper i Kunst og håndverk? Hvis ikke lærere med kompetanse ansettes i Kunst og håndverk, fordi faget har for få timer til å ansette noen som har nok formell kompetanse i Kunst og håndverk, hvem skal da lære elevene dybde i faget? For å videreføre kunnskap må det ansettes lærere som kan undervise i dybden, lærere som har brukt år på å lære seg trearbeid, tekstil, leire, tegning, maling, trykk, visuell kommunikasjon og prosessarbeid for å nevne noe. Det trengs også en overordnet plan for gruppestørrelser, verksteder og utstyr på skolene. At det er opp til skolene og bestemme dette, gjør at det blir tilfeldig hvilke skoler som satser på praktiske og estetiske fag og hvilke som ikke gjør det. Alt dette påvirker gjennomføringen av undervisningen med tanke på progresjon og dybdelæring, og det må endres slik at fagfornyelsen kan bli det den er tiltenkt.

Det er mange områder i denne avhandlingen jeg gjerne skulle gått nærmere inn på, men som jeg av avgrensningshensyn ikke kan følge opp videre i denne avhandlingen. At Den kulturelle skolesekken har veldig lite med Kunst og håndverksundervisningen å gjøre er interessant. Alle skolene har besøk av Den kulturelle skolesekken, men det er separert fra undervisningen i Kunst og håndverk. Også det at tid til å lage utstillinger, og reise for å se på og oppleve kunst er så liten del av undervisningen. Det er ikke rom for det, kanskje fordi det er Den kulturelle skolesekken sitt ansvar å vise elevene kunst og kultur, og som følge av det så blir det ikke prioritert i en allerede presset tidsplan i Kunst og håndverk. Leseplikten er et annet område som går under temaet tidsbruk, som er viktig å få satt fokus på.

Organiseringen av tid kan legge føringer for hvordan resten av organiseringen i Kunst og håndverk gjennomføres. Det har derfor vært viktig for meg i denne avhandlingen å få belyst hvordan tidsbruk påvirker Kunst og håndverksopplæringen på ungdomskolen. Ved en senere anledning vil det være interessant å undersøke hvordan organiseringen av tid fungerer på barneskolen. Under oppstarten av denne oppgaven var det et vanskelig valg å velge vekk barneskolen, men det var nødvendig for å kunne fordype meg i det som skjer på ungdomskolen. Barneskolen trenger også tid til dybdelæring og progresjon, lærere med

kompetanse og trygge verksteder, det er der grunnlaget blir lagt for videre motivasjon og læring i Kunst og håndverk.

Under arbeidet med denne masteravhandlingen har fagfornyelsen pågått for fullt. Fokus på dybdelæring og progresjon er absolutt tilstede i fornyelsen av Kunst og håndverksfaget, og skaper optimisme i fagmiljøet. Jeg håper organiseringen av tid også blir vektlagt slik at ambisjonene i fagfornyelsen kan gjennomføres og gi et positivt løft for faget. Uten tid nok til hver elev, og tid nok til verkstedarbeid og fordypning, hjelper det lite med ambisjoner for faget på sikt. Jeg velger å være positiv til fagfornyelsen, og håper den blir første skritt på veien til å ta organiseringen av grunnskolefaget Kunst og håndverk på alvor.

8.Referanser

Litteraturliste

- Alvesson, M., & Sköldbberg, K. (2009). *Reflexive Methology. New vistas for Qualitive Reseach* (utg.2). London: SAGE Publications.
- Alvesson, M., & Sköldbberg, K. (2015). *Tolkning och reflektion* (utg. 2). Lund: Studentlitteratur.
- Andaur, K. (2019, 08.01). *Vedrørende strategi og satsing på de praktiske og estetiske fagene*. Innspillseminar for de praktiske og estetiske fagene i skolen, Seilet - Huset for Kunst og Kultur i skolen, Oslo. https://www.seilet.org/nyheter/strategiogsatsing_hentet_12.01.2019
- Bamford, Anne (2010/2011) Sammendrag på norsk av kartleggingen *Arts and cultural education I Norway 2010/2011: Report*. Bodø: Nasjonalt senter for Kunst og Kultur i opplæringen. Hentet fra <https://kunstkultursenteret.no/wp-content/uploads/2019/01/Kunst-og-kulturopplæring-i-Norge-2010-2011.pdf>
- Buch-Hansen, H., & Nielsen, P. (2005). *Kritisk realisme*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.
- Dalen, M. (2011). *Intervju som forskningsmetode - en kvalitativ tilnærming* (utg 2). Oslo: Universitetsforlaget.
- Dalland, O. (2012). *Metode og oppgaveskriving* (utg.1). Oslo: Gyldendahl Akademisk.
- Det Kongelige kirke - utdannings og forskningsdepartement (1996). *Læreplanverket for den 10-årige grunnskolen*. Oslo: Oslo Nasjonalt læremiddelsenter.
- Dewey,J. (2008) «Å gjøre en erfaring» fra *As Art Experience* (A.Øye,Overs) I.K.Bale & A.Bø-Rygg (Red.) *Estetisk Teori: En antologi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Dypedokk, S. (2009) Organiseringsen i Kunst og håndverk , Artikkel fra fagrådet for Kunst og Design, *Form 43* (3) 25
- Form (2017) *Fagløyene i Norden*. 51(4), 20,21.
- Form (2017) *Håndverket må styrkes*. 51(4), 24, 25.
- Forskrift om rammeplan for grunnskolelærerutdanning for trinn 5-10. (2016). *Forskrift for rammeplan for grunnskoleutdanning for trinn 5-10*. (FOR-2016-06-07-861). Hentet

- fra <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2016-06-07-861>.
- Grimen, H. (Ed.) (2008). *Profesjon og kunnskap I. A. Molander & L.I Terum* (red) *Profesjonstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hansen, B. H. (2015). *Trearbeid og treverksteder i grunnskolen - skoleledernes verdsetting og prioritering sett opp mot tradisjon og fornyelse i faget Kunst og håndverk*. (Mastergradsavhandling Høyskolen i Oslo og Akershus). Hentet fra <https://oda.hioa.no/nb/trearbeid-og-treverksteder-i-grunnskolen-skolelederes-verdsetting-og-prioritering-sett-opp-mot-tradisjon-og-fornyelse-i-faget-kunst-og-handverk>
- Jacobsen, D. I. (2015). *Hvordan gjennomføre undersøkelser - innføring i vitenskapelig metode* (Utg. 1). Latvia: Cappelen damm.
- Jentoft, E., & Woldstad, J. (1985). *Forming i barneskolen*. Oslo: H.Aschehoug & Co.
- Johansson, L. (2018). Hvor blir det av lærerne? *Form*, 52 (3),29.
- Kjosavik, S. (2001). *Fra tegning, sløyd og håndarbeid til kunst og håndverk*. Vollen: Tell Forlag.
- Kirke og undervisningsdepartementet (1987). *Mønsterplan for grunnskolen*. H. Aschehaug & Co. Hentet fra <https://www.nb.no/nbsok/nb/27717cffb91e04bca5ed6b5f90ec1034?lang=no#4>.
- Kirke og undervisningsdepartementet (1974). *Mønsterplan for grunnskolen*. Oslo: H. Aschehaug & Co. hentet fra <https://www.nb.no/nbsok/nb/27717cffb91e04bca5ed6b5f90ec1034?lang=no#4>
- Kunnikoff, J. O. (2015). *Formell fagkompetanse i Kunst og håndverk - betydning, prioritering og konsekvenser*. (Mastergradsavhandling). Hentet fra <https://oda.hioa.no/en/item/formell-kompetanse-i-kunst-og-handverk-betydning-prioritering-og-konsekvenser>
- Kunnskapsdepartementet (2015 -2016). *Fag - Fordypning- forståelse - En fornyelse av kunnskapsløftet*. (Meld. St. nr.28 2015-2016). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-28-20152016/id2483955/>.
- Kunnskapsdepartementet. (2018). *Kjerneelementer i fag*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/3d659278ae55449f9d8373fff5de4f65/kjerneelementer-i-fag-for-utforming-av-lareplaner-for-fag-i-lk20-og-lk20s-fastsatt-av-kd.pdf>.
- Kvale, S. (1997). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Add Notam Gyldendahl.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2018). *Det kvalitative forskningsintervju* (Utg. 3). Oslo: Gyldendahl Akademisk.
- Lagerstrøm, B., Moafi, H., & Revold, M. K. (2014). *Kompetanseprofil i grunnskolen Hovedresultater 2013/2014*. (2014/30). Hentet fra <https://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/attachment/197751?ts=148a1618d30>

- Lie, C. (2013). *Skolelederes verdsetting av læreres fagkompetanse i Kunst og håndverk*. (Mastergradsavhandling). Hentet fra <https://oda.hioa.no/en/item/skolelederes-verdsetting-av-laereres-fagkompetanse-i-kunst-og-handverk>
- Lie, C., & Nielsen, L. M. (2016). Lærernes arbeidstid i kunst og håndverk - grunnlaget for gammeldags leseplikt i grunnskolen. *Formakademisk*, 9(2). doi: <https://doi.org/10.7577/formakademisk.1845>
- Lutnæs, E. (2011). *Standpunktvurdering i grunnskolefaget Kunst og Håndverk - lærernes forhandlingsrepertoar*. (Doktorgradsavhandling Arkitektur og designhøgskolen i Oslo). Hentet fra <https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/93051/lutnaes.pdf?sequence=3&isAllowed=y>
- Melbye, A. (2004, 12.oktober 2004). Mer tid til ballspill! *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/norge/i/dw6pB/Mer-tid-til-ballspill>
- Moe, E. (2006). Kunst og håndverk i grunnskolen. *Form*, 40(4), 5.
- Nasjonalt senter for Kunst og Kultur i opplæringen. (2017). *Innspill til Utdanningsdirektoratets utredning om de praktiske og estetiske fagene*. (2017/226). Hentet fra <https://kunstkultursenteret.no/wp-content/uploads/2019/03/Innspill-til-Utdanningsdirektoratets-utredning-om-de-praktiske-og-estetiske.pdf>.
- Nielsen, L. M. (2017). Håndverk, kvalitet og dybdelæring. *Form*, 51(1), 9.
- NOU 2014 :7 (2014). *Elevenes læring i fremtidens skole - Et kunnskapsgrunnlag*. Hentet fra https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/NOU-2014-7/id766593/sec4?is=true&q=progresjon+handler+om+#match_1
- NOU 2015:8 (2015). *Fremtidens skole - fornyelse av fag og kompetanser*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2015-8/id2417001/sec4?is=true&q=+++++progresjon+handler+om+utvikling#>.
- Norsk senter for forskningsdata, hentet fra <https://nsd.no>
- Næss, P. (2012). Kritisk realisme og byplanforskning. 5(2). <https://doi.org/10.7577/formakademisk.493>
- Omtveit, B. (2011). *Teikning : Hand og tanke Ei undersøkning av teikneundervisninga på faglærerutdanninga*. (Mastergradsavhandling, Høgskulen i Oslo). Hentet fra <https://oda.hioa.no/en/item/teikning-hand-og-tanke-ei-undersokning-av-teikneundervisninga-pa-faglaerarutdanninga>
- OsloMet. (2017). *MEST5900 Masteroppgave*. Hentet fra <https://student.oslomet.no/studier/-/studieinfo/emne/MEST5900/2017/HØST>.
- Postholm, M. B., & Jacobsen, D. I. (2011). *Læreren med forskerblick - innføring i vitenskapelig metode for lærerstudenter*. Oslo: Høyskoleforlaget.
- Rismark, K. L. M. (2007). *Didaktisk arbeid* (2.utgave,1.opplag 2007 red). Oslo: Gyldendahl Akademisk.

- Schön, D. A. (1983). *The Reflective Practitioner How Professionals Think In Action*. London: Maurice Temple, Smith Ltd.
- Sennett, R. (2008). *The Craftsman*. London: Penguin books.
- Thayer, M., & Ingvarsdottir, M. P. (2017). Satser bredt på Island. *Form*, 51(4), 18-19.
- Utdanningsdirektoratet. (2006). *Læreplan i kunst og håndverk* ((KHV1-01)). Hentet fra <https://www.udir.no/kl06/KHV1-01/Hele/Kompetansemaal/etter-10.-arstrinn>.
- Utdanningsdirektoratet. (2015). Tilsetting og kompetansekrav. Hentet fra <https://www.udir.no/regelverk-og-tilsyn/skole-og-opplaring/saksbehandling/larerkompetanse/#undervise-pa-barnetrinnet>
- Utdanningsdirektoratet. (2018a). Standpunktvurdering. Hentet fra <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/vurdering/sluttvurdering/standpunktvurdering/>
- Utdanningsdirektoratet. (2018b). *Fag og timefordeling og tilbudsstruktur for Kunnskapsløftet Udir-1-2018*. (Udir -1-2018). Hentet fra <https://www.udir.no/regelverkstolkninger/opplaring/Innhold-i-oppleringen/udir-01-2018?depth=0&print=1#1.3omdisponering>.
- Utdanningsdirektoratet. (2018c) *Høring.: Kunst og håndverk*. Høringsbrev av 18.10.18 (2018/22970). Hentet fra <https://hoering.udir.no/Hoering/v2/283?notatId=546>.
- Utdanningsdirektoratet. (2018d). Hva er fagfornyelsen. Hentet fra <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/fagfornyelsen/nye-lareplaner-i-skolen/>
- Utdanningsdirektoratet. (2019). *Høring: Læreplan i Kunst og håndverk*. Høringsbrev av 18.03.2019 (2019/3831). hentet fra <https://hoering.udir.no/Hoering/v2/341?utkast=f13397c6-5ced-4f55-bb00-e65bb0fdbceb¬atId=680>.
- Utdanningsforbundet. (2015). Fag og timefordeling. Hentet fra <https://www.utdanningsforbundet.no/globalassets/fylkeslag/oslo/verktoykasse/fag--og-timefording.pdf>
- Wenger, E. (1998). *Communities of Practice Learning, Meaning and identity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Widerberg, K. (2001). *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Espeland, M., Arnesen, T. E., A.Grønsdal, I., Holthe, A., Sømoe, K., Wergedahl, H., & Aadland, H. (2011). *Skolefagsundersøkelsen 2011 Praktiske og estetiske fag på barnesteget i norsk grunnskole*. (HSH-rapport 2013/7). Høgskolen <https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/152148/Rapport.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Bilde/figurliste

Figur 1. Tabell 6.1 Utvikling av timetall i grunnskolen fra 1997 til 2014 (2014) hentet fra NOU 2014:07 s.75.

Figur 2. Modell for praktisk estetisk arbeid

Figur 3. Modell over struktur og aktør dualismen i denne masteravhandlingen

Bilde 1. Eget fotografi, 2019.

Bilde 2. Portrett med kull, eget arbeid 2019.

Bilde 3. Portrett med blyant, eget arbeid 2019.

Bilde 4. Portrett med pastellkritt på lin, eget arbeid 2019.

Bilde 5. Pastellkritt på papir, eget arbeid, 2019

Bilde 6. Pastellkritt på lin, eget arbeid, 2019

Bilde 7. Pastellkritt på lin, eget arbeid, 2019.

Bilde 8. Skisse over utstilling i praktisk estetisk del

Bilde 9. Portrett med blyant, eget arbeid, 2018.

Bilde 10. Portrett med blyant, eget arbeid, 2018.

Vedlegg

1. Meldeskjema til Norsk senter for forskningsdata (NSD)
2. Godkjenning fra Norsk senter for forskningsdata
3. Forandringer i prosjektbeskrivelsen til Norsk senter for forskningsdata (NSD)
4. Forespørsel om deltakelse til intervju
5. Informasjonsbrev og samtykkeskjema til deltakere i intervju.
6. Intervjuguide

Vedlegg 1. Meldeskjema til Norsk senter for forskningsdata (NSD)

MELDESKJEMA

Meldeskjema (versjon 1.6) for forsknings- og studentprosjekt som medfører meldeplikt eller konsesjonsplikt (jf. personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter).

1. Intro		
Samles det inn direkte personidentifiserende opplysninger?	Ja ● Nei ○	En person vil være direkte identifiserbar via navn, personnummer, eller andre personentydige kjennetegn.
Hvis ja, hvilke?	☒ Navn ☐ 11-sifret fødselsnummer ☐ Adresse ☒ E-post ☒ Telefonnummer ☐ Annet	Les mer om hva personopplysninger er. NB! Selv om opplysningene skal anonymiseres i oppgave/rapport, må det krysses av dersom det skal innhentes/registreres personidentifiserende opplysninger i forbindelse med prosjektet. Les mer om hva behandling av personopplysninger innebærer.
Annet, spesifiser hvilke		
Skal direkte personidentifiserende opplysninger kobles til datamaterialet (koblingsnøkkel)?	Ja ● Nei ○	Merk at meldeplikten utløses selv om du ikke får tilgang til koblingsnøkkel , slik fremgangsmåten ofte er når man benytter en databehandler .
Samles det inn bakgrunnsopplysning er som kan identifisere enkeltpersoner (indirekte personidentifiserende opplysninger)?	Ja ○ Nei ●	En person vil være indirekte identifiserbar dersom det er mulig å identifisere vedkommende gjennom bakgrunnsopplysninger som for eksempel bostedskommune eller arbeidsplass/skole kombinert med opplysninger som alder, kjønn, yrke, diagnose, etc.
Hvis ja, hvilke		NB! For at stemme skal regnes som personidentifiserende, må denne bli registrert i kombinasjon med andre opplysninger, slik at personer kan gjenkjennes.
Skal det registreres personopplysninger (direkte/indirekte/via IP-/epost adresse, etc) ved hjelp av nettbaserte spørreskjema?	Ja ● Nei ○	Les mer om nettbaserte spørreskjema .
Blir det registrert personopplysning er på digitale bilde- eller videoopptak?	Ja ● Nei ○	Bilde/videoopptak av ansikter vil regnes som personidentifiserende.
Søkes det vurdering fra REK om hvorvidt prosjektet er omfattet av helseforskningsloven?	Ja ○ Nei ●	NB! Dersom REK (Regional Komité for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk) har vurdert prosjektet som helseforskning, er det ikke nødvendig å sende inn meldeskjema til personvernombudet (NB! Gjelder ikke prosjekter som skal benytte data fra pseudonyme helseregistre). Les mer . Dersom tilbakemelding fra REK ikke foreligger, anbefaler vi at du avventer videre utfylling til svar fra REK foreligger.
2. Prosjekttittel		
Prosjekttittel	Organisering av rammefaktorer i kunst og håndverk.	Oppgi prosjektets tittel. NB! Dette kan ikke være «Masteroppgave» eller liknende, navnet må beskrive prosjektets innhold.
3. Behandlingsansvarlig institusjon		
Institusjon	OsloMet - Storbyuniversitetet	Velg den institusjonen du er tilknyttet. Alle nivå må oppgis. Ved studentprosjekt er det studentens tilknytning som er avgjørende. Dersom institusjonen ikke finnes på listen, har den ikke avtale med NSD som personvernombud. Vennligst ta kontakt med institusjonen.
Avdeling/Fakultet	Fakultet for teknologi, kunst og design	
Institutt	Institutt for estetiske fag	

Les mer om [behandlingsansvarlig institusjon](#).

4. Daglig ansvarlig (forsker, veileder, stipendiat)

Fornavn	June Oline	Før opp navnet på den som har det daglige ansvaret for prosjektet. Veileder er vanligvis daglig ansvarlig ved studentprosjekt. Les mer om daglig ansvarlig . Daglig ansvarlig og student må i utgangspunktet være tilknyttet samme institusjon. Dersom studenten har ekstern veileder, kan biveileder eller fagansvarlig ved studiestedet stå som daglig ansvarlig. Arbeidssted må være tilknyttet behandlingsansvarlig institusjon, f.eks. underavdeling, institutt etc. NB! Det er viktig at du oppgir en e-postadresse som brukes aktivt. Vennligst gi oss beskjed dersom den endres.
Etternavn	Kunnikoff	
Stilling	Lektor	
Telefon		
Mobil		
E-post		
Alternativ e-post		
Arbeidssted	OsloMet /Fakultet for teknologi, kunst og design	
Adresse (arb.)	Postboks 4 St. Olavs plass	
Postnr./sted (arb.sted)	0130 Oslo	

5. Student (master, bachelor)

Studentprosjekt	Ja ● Nei ○	Dersom det er flere studenter som samarbeider om et prosjekt, skal det velges en kontaktperson som føres opp her. Øvrige studenter kan føres opp under pkt 10.
Fornavn	Rita	
Etternavn	Bondestad	
Telefon		
Mobil		
E-post		
Alternativ e-post		
Privatadresse		
Postnr./sted (privatadr.)		
Type oppgave	<ul style="list-style-type: none">● Masteroppgave○ Bacheloroppgave○ Semesteroppgave○ Annet	

6. Formålet med prosjektet

Formål	Jeg ønsker å se på hvordan rammefaktorene i kunst og håndverk organiseres i grunnskolen. Med rammefaktorer mener jeg tidsbruk, lærertilgjengelighet, elevantall, verkstedsfasiliteter og økonomi. Jeg vil videre finne ut av hvordan dette påvirker faget i innhold og status. for å finne ut av dette vil jeg sende ut en spørreundersøkelse til 10-20 skoler, deretter vil jeg velge ut fem skoler hvor jeg intervjuer skoleleder og faglærer.	Redegjør kort for prosjektets formål, problemstilling, forskningsspørsmål e.l.
--------	--	--

7. Hvilke personer skal det innhentes personopplysninger om (utvalg)?

Kryss av for utvalg	<ul style="list-style-type: none">☐ Barnehagebarn☐ Skoleelever☐ Pasienter☐ Brukere/klienter/kunder☒ Ansatte☐ Barnevernsbarn☒ Lærere☐ Helsepersonell☐ Asylsøkere☐ Andre	Les mer om forskjellige forskningstematikker og utvalg .
---------------------	---	--

Beskriv utvalg/deltakere	Skoleleder (rektor eller inspektør) Faglærer i kunst og håndverk	Med utvalg menes dem som deltar i undersøkelsen eller dem det innhentes opplysninger om.
Rekruttering/trekking	Jeg vil velge Olso og Akershus som et geografisk område. Deretter vil jeg sende spørreundersøkelse til 20 barne og ungdomskoler. Intervju-utvalget baserer seg på svarene fra undersøkelsen, men også på hvem som er villig til å stille til intervju.	Beskriv hvordan utvalget trekkes eller rekrutteres og oppgi hvem som foretar den. Et utvalg kan rekrutteres gjennom f.eks. en bedrift, skole, idrettsmiljø eller eget nettverk, eller trekkes fra registre som f.eks. Folkeregisteret, SSB-registre, pasientregistre.

Førstegangskontakt	Jeg vil sende mail hvor jeg forteller om prosjektet og spør om de kan tenke seg og være med.	Beskriv hvordan førstegangskontakten opprettes og oppgi hvem som foretar den. Les mer om førstegagskontakt og forskjellige utvalg på våre temasider .
Alder på utvalget	☐ Barn (0-15 år) ☐ Ungdom (16-17 år) ☒ Voksne (over 18 år)	Les om forskning som involverer barn på våre nettsider.
Omtrentlig antall personer som inngår i utvalget	40	
Samles det inn sensitive personopplysninger?	Ja ☐ Nei ☒	Les mer om sensitive opplysninger .
Hvis ja, hvilke?	☐ Rasemessig eller etnisk bakgrunn, eller politisk, filosofisk eller religiøs oppfatning ☐ At en person har vært mistenkt, siktet, tiltalt eller dømt for en straffbar handling ☐ Helseforhold ☐ Seksuelle forhold ☐ Medlemskap i fagforeninger	
Inkluderes det myndige personer med redusert eller manglende samtykkekompetanse?	Ja ☐ Nei ☒	Les mer om pasienter, brukere og personer med redusert eller manglende samtykkekompetanse .
Samles det inn personopplysninger om personer som selv ikke deltar (tredjepersoner)?	Ja ☐ Nei ☒	Med opplysninger om tredjeperson menes opplysninger som kan identifisere personer (direkte eller indirekte) som ikke inngår i utvalget. Eksempler på tredjeperson er kollega, elev, klient, familiemedlem, som identifiseres i datamaterialet. Les mer .
8. Metode for innsamling av personopplysninger		
Kryss av for hvilke datainnsamlingsmetoder og datakilder som vil benyttes	☐ Papirbasert spørreskjema ☒ Elektronisk spørreskjema ☒ Personlig intervju ☒ Gruppeintervju ☐ Observasjon ☐ Deltakende observasjon ☐ Blogg/sosiale medier/internett ☐ Psykologiske/pedagogiske tester ☐ Medisinske undersøkelser/tester ☐ Journaldata (medisinske journaler)	Personopplysninger kan innhentes direkte fra den registrerte f.eks. gjennom spørreskjema, intervju, tester, og/eller ulike journaler (f.eks. elevmapper, NAV, PPT, sykehus) og/eller registre (f.eks. Statistisk sentralbyrå, sentrale helseregistre). NB! Dersom personopplysninger innhentes fra forskjellige personer (utvalg) og med forskjellige metoder, må dette spesifiseres i kommentar-boksen. Husk også å legge ved relevante vedlegg til alle utvalgs-gruppene og metodene som skal benyttes. Les mer om registerstudier . Dersom du skal anvende registerdata, må variabeliste lastes opp under pkt. 15 Les mer om forskningsmetoder .
	☐ Registerdata	
	☐ Annen innsamlingsmetode	
Tilleggsopplysninger		
9. Informasjon og samtykke		
Oppgi hvordan utvalget/deltakerne informeres	☒ Skriftlig ☐ Muntlig ☐ Informeres ikke	Dersom utvalget ikke skal informeres om behandlingen av personopplysninger må det begrunnes. Les mer . Vennligst send inn mal for skriftlig eller muntlig informasjon til deltakerne sammen med meldeskjema. Last ned en veiledende mal her . Les om krav til informasjon og samtykke . NB! Vedlegg lastes opp til sist i

		meldeskjemaet, se punkt 15 Vedlegg.
Samtykker utvalget til deltakelse?	<ul style="list-style-type: none"> ● Ja ○ Nei ○ Flere utvalg, ikke samtykke fra alle 	<p>For at et samtykke til deltakelse i forskning skal være gyldig, må det være frivillig, uttrykkelig og informert.</p> <p>Samtykke kan gis skriftlig, muntlig eller gjennom en aktiv handling. For eksempel vil et besvart spørreskjema være å regne som et aktivt samtykke.</p> <p>Dersom det ikke skal innhentes samtykke, må det begrunnes. Les mer.</p>
10. Informasjonssikkerhet		
Hvordan oppbevares navnelisten/koblingsnøkkelen og hvem har tilgang til den?	På min datamaskin (Rita Bondestad), og veileder June Oline Kunnikoff.	

Oppbevares direkte personidentifiserbare opplysninger på andre måter?	Ja ☐ Nei ☒	
Spesifiser		NB! Som hovedregel bør ikke direkte personidentifiserende opplysninger registreres sammen med det øvrige datamaterialet. Vi anbefaler koblingsnøkkel .
Hvordan registreres og oppbevares personopplysning ene?	☐ På server i virksomhetens nettverk ☐ Fysisk isolert PC tilhørende virksomheten (dvs. ingen tilknytning til andre datamaskiner eller nettverk, interne eller eksterne) ☐ Datamaskin i nettverkssystem tilknyttet Internett tilhørende virksomheten <ul style="list-style-type: none"> ☒ Privat datamaskin ☒ Videoopptak/fotografi ☒ Lydopptak ☒ Notater/papir ☒ Mobile lagringsenheter (bærbar datamaskin, minnepenn, minnekort, cd, ekstern harddisk, mobiltelefon) ☐ Annen registreringsmetode 	Merk av for hvilke hjelpemidler som benyttes for registrering og analyse av opplysninger. Sett flere kryss dersom opplysningene registreres på flere måter. Med «virksomhet» menes her behandlingsansvarlig institusjon. NB! Som hovedregel bør data som inneholder personopplysninger lagres på behandlingsansvarlig sin forskningsserver.
Annen registreringsmetode beskriv		Lagring på andre medier - som privat pc, mobiltelefon, minnepinne, server på annet arbeidssted - er mindre sikkert, og må derfor begrunnes. Slik lagring må avklares med behandlingsansvarlig institusjon, og personopplysningene bør krypteres.
Hvordan er datamaterialet beskyttet mot at uvedkommende får innsyn?	Brukernavn og passord.	Er f.eks. datamaskintilgangen beskyttet med brukernavn og passord, står datamaskinen i et låsbart rom, og hvordan sikres bærbare enheter, utskrifter og opptak?
Samles opplysningene inn/behandles av en databehandler (ekstern aktør)?	Ja ☒ Nei ☐	Dersom det benyttes eksterne til helt eller delvis å behandle personopplysninger, f.eks. Questback, transkriberingsassistent eller tolk, er dette å betrakte som en databehandler . Slike oppdrag må kontraksreguleres.
Hvis ja, hvilken	Survey Monkey	
Overføres personopplysninger ved hjelp av e-post/Internett?	Ja ☐ Nei ☒	F.eks. ved overføring av data til samarbeidspartner, databehandler mm.
Hvis ja, beskriv?		Dersom personopplysninger skal sendes via internett, bør de krypteres tilstrekkelig. Vi anbefaler ikke lagring av personopplysninger på nettskytjenester. Bruk av nettskytjenester må avklares med behandlingsansvarlig institusjon. Dersom nettskytjeneste benyttes, skal det inngås skriftlig databehandleravtale med leverandøren av tjenesten. Les mer .
Skal andre personer enn daglig ansvarlig/student ha tilgang til datamaterialet med personopplysninger?	Ja ☒ Nei ☐	
Hvis ja, hvem (oppgi navn og arbeidssted)?	Veileder June Line Kunnikoff, Oslo Met.	
Utleveres/deles personopplysninger med andre institusjoner eller land?	☒ Nei ☐ Andre institusjoner ☐ Institusjoner i andre land	F.eks. ved nasjonale samarbeidsprosjekter der personopplysninger utveksles eller ved internasjonale samarbeidsprosjekter der personopplysninger utveksles.
11. Vurdering/godkjenning fra andre instanser		
Søkes det om dispensasjon fra taushetsplikten for å få tilgang til data?	Ja ☐ Nei ☒	For å få tilgang til taushetsbelagte opplysninger fra f.eks. NAV, PPT, sykehus, må det søkes om dispensasjon fra taushetsplikten . Dispensasjon søkes

Hvis ja, hvilke		vanligvis fra aktuelt departement.
Søkes det godkjenning fra andre instanser?	Ja ☐ Nei ☒	I noen forskningsprosjekter kan det være nødvendig å søke flere tillatelser. Søkes det f.eks. om tilgang til data fra en registreier? Søkes det om tillatelse til forskning i en virksomhet eller en skole? Les mer om andre godkjenninger .
Hvis ja, hvilken		
12. Periode for behandling av personopplysninger		
Prosjektstart	12.06.2018	Prosjektstart Vennligst oppgi tidspunktet for når kontakt med utvalget skal gjøres/datainnsamlingen starter.
Planlagt dato for prosjektslutt	01.08.2020	Prosjektslutt: Vennligst oppgi tidspunktet for når datamaterialet enten skal anonymiseres/slettes, eller arkiveres i påvente av oppfølgingsstudier eller annet.

Skal personopplysninger publiseres (direkte eller indirekte)?	☐ Ja, direkte (navn e.l.) ☐ Ja, indirekte (identifiserende bakgrunnsopplysninger) ☒ Nei, publiseres anonymt	Les mer om direkte og indirekte personidentifiserende opplysninger. NB! Dersom personopplysninger skal publiseres, må det vanligvis innhentes eksplisitt samtykke til dette fra den enkelte, og deltakere bør gis anledning til å lese gjennom og godkjenne sitater.
Hva skal skje med datamaterialet ved prosjektslutt?	☒ Datamaterialet anonymiseres ☐ Datamaterialet oppbevares med personidentifikasjon	NB! Her menes datamaterialet, ikke publikasjon. Selv om data publiseres med personidentifikasjon skal som regel øvrig data anonymiseres. Med anonymisering menes at datamaterialet bearbeides slik at det ikke lenger er mulig å føre opplysningene tilbake til enkeltpersoner. Les mer om anonymisering av data .
13. Finansiering		
Hvordan finansieres prosjektet?		Fylles ut ved eventuell ekstern finansiering (oppdragsforskning, annet).
14. Tilleggsopplysninger		
Tilleggsopplysninger		Dersom prosjektet er del av et prosjekt (eller skal ha data fra et prosjekt) som allerede har tilrådning fra personvernombudet og/eller konsesjon fra Datatilsynet, beskriv dette her og oppgi navn på prosjektleder, prosjektittel og/eller prosjektnummer.
15. Vedlegg		
Vedlegg	Antall vedlegg: 3. <ul style="list-style-type: none"> ● intervjuguide_for_undersokelsen.docx ● informasjonskriv_til_deltakerne..docx ● spoerreskjema_til_undersokelsen.docx 	

Vedlegg 2. Godkjenning fra Norsk senter for forskningsdata.

OsloMet - storbyuniversitetet

Att: Liv Merete Nielsen / Rita Bondestad

lvni@oslomet.no / r32130.l@oslomet.no

Vår dato: 3008.2018
ret:

Vår ret: 61122/LAR/LR

Deres dato:

Deres

VURDERING AV BEHANDLING AV ALMINNELIGE PERSONOPPLYSNINGER I PROSJEKTET «ORGANISERING AV RAMMEFAKTORER I KUNST OG HÅNDVERK.»

NSD -Norsk senter for forskningsdata AS viser til meldeskjema innsendt 12.06.2018. Meldingen gjelder behandling av personopplysninger til forskningsformål.

Etter avtale med den behandlingsansvarlige, OsloMet - storbyuniversitetet, har NSD foretatt en vurdering av om den planlagte behandlingen er i samsvar med personvernlovgivningen.

Resultat av NSDs vurdering:

NSD vurderer at det vil bli behandlet alminnelige personopplysninger frem til

01.08.2020.

NSDs vurdering er at behandlingen vil være i samsvar med personvernlovgivningen, og at lovlig grunnlag for behandlingen er samtykke.

Vår vurdering forutsetter at prosjektansvarlig behandler personopplysninger i tråd med: opplysninger gitt i meldeskjema og øvrig dokumentasjon dialog med NSD, og vår vurdering (se nedenfor)
OsloMet sine retningslinjer for datasikkerhet, herunder regler om hvilke tekniske hjelpemidlet det er tillatt å bruke

Nærmere begrunnelse for NSDs vurdering:

1. Beskrivelse av den planlagte behandlingen av personopplysninger

Prosjektets formål er å se på hvordan rammefaktorene i kunst og håndverk organiseres i grunnskolen. Med rammefaktorer menes tidsbruk, lærertilgjengelighet, elevtall, verkstedsfasiliteter og økonomi. Det vil videre ses på hvordan dette påvirker faget i innhold og status.

Utvalget vil bestå av skoleledere og faglærere i kunst og håndverk. Rekruttering vil skje ved at det sendes invitasjon til utvalgte skoler. Utvalget anslås å bestå av rundt 40 personer.

NSD - Norsk senter for forskningsdata AS Harald Hårfagresgate 29 Tel: +47-55 58 2117
nsd@nsd.no Org.nr. 985 321 884 NSD- Norwegian
(entre for Research Data N0-5007 Bergen, NORWAY Faks: +47-55 58 96 50

Datainnsamling skjer gjennom personlig intervju og gruppeintervju. Intervjuene vil dreie seg om deltakernes oppfatninger rundt organisering av undervisningen.

Jf. e-brev av 27.08.2018, legger vi til grunn at det ikke registreres personopplysninger ved bruk av elektronisk spørreskjema, som opprinnelig meldt, og at det dermed kun registreres personopplysninger gjennom intervjuet samt gjennom enkelte bakgrunnsopplysninger som registreres om utvalget, slik som arbeidsplass og stilling.

All behandling av personopplysninger *i* prosjektet er basert på utvalgets informerte samtykke.

Ifølge mekleskjema skal personopplysninger behandles frem til 01.08.2020.

Personvernprinsippet

NSDs vurdering er at behandlingen følger personvernprinsippene, ved at personopplysninger; skal behandles på en lovlig, rettferdig og åpen måte med hensyn til den registrerte (se punkt 3 og 4) skal samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede form:11 og der personopplysningene ikke viderebehandles på en måte som er uforenelig med formålet (se punkt 1 og 3) vil være adekvate, relevante og begrenset til det som er nødvendig for formålet de behandles for (se punkt 6) skal lagres slik måte at det ikke er mulig å identifisere de registrerte lengre enn det som er nødvendig for formålet (se punkt 5 og 6)

Lovlig grunnlag for å behandle personopplysninger

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger er lovlig fordi det skal innhentes samtykke fra de registrerte.

Samtykke innhentes ved at deltakerne signerer på samtykkeskjema *i* papirform.

De registrertes rettigheter

NSD vurderer at den registrerte har krav på å benytte seg av sin rett til informasjon, innsyn, retting og sletting av personopplysninger, begrenning og dataportabilitet.

Behandlingen er basert på samtykke fra den registrerte, og vedkommende kan utøve sine rettigheter, herunder trekke tilbake samtykket, ved å ta kontakt med prosjektansvarlig.

NSD vurderer at informasjonsskriv mottatt 22.08.2018 er godt utformet, og vil gi de registrerte god informasjon om hva behandlingen innebærer.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har OsloMet plikt til å svare innen en måned. Vi forutsetter at prosjektansvarlig informerer institusjonen så fort som mulig og at institusjonen har rutiner for hvordan henvendelser fra registrerte skal følges opp.

Informasjonssikkerhet

Personopplysninger oppbevares på privat datamaskin med passordbeskyttelse.

NSD forutsetter at personopplysningene behandles i tråd med personvernforordningens krav og institusjonens retningslinjer for informasjonssikkerhet.

Varighet

Ifølge meldeskjema skal personopplysninger behandles frem til 01.08.2020. Opplysningene vil deretter bli anonymisert.

Anonymisering gjøres ved å:

- slette navn, adresse og andre identifikatorer
- slette eller grovkategorisere stillingstittel, arbeidsgiver og andre bakgrunnsopplysninger
- slette eller sladde lydopptak

Institusjonen må kunne dokumentere at datamaterialet er anonymisert.

Meld fra om endringer

Dersom behandlingen av personopplysninger endrer seg, kan det være nødvendig å melde dette til NSD via Min side. På våre nettsider informerer vi om hvilke endringer som må meldes. Vent på svar før endringen gjennomføres.

Informasjon om behandlingen publiseres på Min side, Meldingsarkivet og nettsider

Alle relevante saksopplysninger og dokumenter er tilgjengelig:

- via Min side for forskere, veiledere og studenter
- via Meldingsarkivet for ansatte med internkontrolloppgaver ved OsloMet

NSD tar kontakt om status for behandling av personopplysninger

Etter avtale med OsloMet vil NSD følge opp behandlingen av personopplysninger underveis og ved planlagt avslutning.

Vi sender da en skriftlig henvendelse til prosjektansvarlig og ber om skriftlig svar på status for behandling av personopplysninger.

Se våre nettsider eller ta kontakt ved spørsmål. Vi ønsker lykke til med behandlingen av personopplysninger.

Med vennlig hilsen

Mananne Høgetveit Myren

seksjonsleder

Lasse Andre Raa
rådgiver

Lovhenvisninger

NSDs vurdering er at den planlagte behandlingen av personopplysninger:

- er regulert av personopplysningsloven, jf. § 2.

- oppfyller prinsippene i personvernforordningen om:
 - o lovlighet, rettferdighet og åpenhet jf. art. 5.1 a)
 - o formålsbegrensning jf. art. 5.1 b)
 - o dataminimering jf. art. 5.1 c)
 - o Lagringsbegrensning jf. art. 5.1 e).
- kan finne sted med hjemmel i personvernforordningen art. 6.1. a)
- gjennomføres på en måte som ivaretar de registrertes rettigheter jf personvernforordningen art. 11-21.

- oppfyller prinsippene i personvernforordningen om:
 - o lovlighet, rettferdighet og åpenhet jf. art. 5.1 a)
 - o formålsbegrensning jf. art. 5.1 b)
 - o dataminimering jf. art. 5.1 c)
 - o Lagringsbegrensning jf. art. 5.1 e).
- kan finne sted med hjemmel i personvernforordningen art. 6.1. a)
- gjennomføres på en måte som ivaretar de registrertes rettigheter jf personvernforordningen art. 11-21.

Vedlegg 3. Forandringer i prosjektbeskrivelsen til Norsk senter for forskningsdata (NSD)

SV: Forandringer, pr.skt.nr. [REDACTED]

LR

Lasse Andre Raa <Lasse.Raa@nsd.no>

Svar alle

ti 11.09.2018, 18.05

Rita Bondestad
Innboks

Hei

Det er angitt i vår prosjektvurdering at informantene jobber i grunnskolen, og vurderingen er derfor dekkende uavhengig av om det er snakk om barne- eller ungdomsskole.

Det er heller ikke nødvendig å melde endring for reduksjon av utvalgsstørrelse.

Håper dette var oppklarende.

Med vennlig hilsen

Lasse André Raa
Rådgiver | Adviser
Seksjon for personverntjenester | Data Protection Official
T: (+47) 55 58 20 59

NSD - Norsk senter for forskningsdata AS | NSD - Norwegian Centre for Research Data
Harald Hårfagres gate 29, NO-5007 Bergen
T: (+47) 55 58 21 17
postmottak@nsd.no www.nsd.no

-----Opprinnelig melding-----

Fra: Rita Bondestad [<mailto:s321301@oslomet.no>]

Sendt: 10. september 2018 09:17

Til: Lasse Andre Raa

Emne: Forandringer, pr.skt.nr. [REDACTED]

Hei, Jeg skal sende ut informasjonsbrev til informantene mine, men har forandret skolene jeg skal undersøke fra barne og Ungdomsskole til bare ungdomsskoler. Kan jeg forandre på dette selv i brevet?

I godkjenningen fra dere står det også at det skal være 40 personer med i undersøkelsen, dette er feil, det blir 4 personer, siden det ikke er spørreundersøkelse med i prosjektet slik det først var tenkt.

Hilsen Rita Bondestad.

Vedlegg 4. Forespørsel om deltakelse til intervju

Svar alle

on 17.10.2018, 08.36

[Redacted]

1.Informasjonskriv NSD prosjektnr. [Redacted]

21 KB

Last ned

Lagre i OneDrive – OsloMet

Hei.

Jeg er masterstudent ved OsloMet og holder på med en mastergrad i Kunst og design - Fagdidaktikk. I denne forbindelse lurer jeg på om det er en mulighet for å intervju skoleleder (rektor, assisterende rektor eller inspektør) og lærer i kunst og håndverk på ungdomstrinnet? Jeg vil spørre litt om hvordan dere organiserer kunst og håndverksundervisningen på ungdomsskolen, med tanke på timeantall og tid generelt. Intervjuene tar rundt 20 minutter.

Det vil bli to separate intervju. Jeg sender med informasjonskriv fra Norsk senter for forskningsdata (NSD), der står det litt mer utfyllende.

Min arbeidsproblemstilling er, - *Hvordan organiseres tid som rammefaktor I Kunst og håndverk, og hvordan påvirker dette gjennomføring av undervisning.*

Jeg setter pris på om du kan videresende dette til lærere som underviser i Kunst og Håndverk ved skolen, og skoleledere (inspektør/rektor).

Med vennlig hilsen,
Rita Bondestad.

Vedlegg 5. Informasjonsbrev og samtykkeskjema til deltakere i intervju.

Vil du delta i forskningsprosjektet,

«Organisering av rammefaktorer i faget kunst og håndverk på barne og ungdomskolen».

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å undersøke hvordan organiseringen av faget kunst og håndverk påvirker fagets status og gjennomføring i forhold til mål i læreplanen. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Jeg studerer fagdidaktikk: kunst og håndverk ved OsloMet, og skal dette året skrive en masteravhandling innenfor dette fagområdet. Jeg ønsker å sette fokus på organisering og rammefaktorer i kunst og håndverk. Dette fordi jeg synes det er interessant å se hvordan varierte utgangspunkt gir, eller ikke gir, ulike utslag i forhold til læring i kunst og håndverk på barne og ungdomskolen. I denne forbindelse ønsker jeg å intervjuere faglærere og skoleledere om organisering på deres skole.

Min problemstilling/forskningsspørsmål vil se omtrent slik ut; *«Hvordan organiseres kunst og håndverksfaget i forhold til rammefaktorer på barne og ungdomskolen, og hvordan påvirker organiseringen fagets innhold og status?»* Opplysningene skal bare brukes i min masteravhandling, og vil bli anonymisert.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

OsloMet er ansvarlig for forskningsprosjektet, og hovedveileder er Liv Merete Nielsen.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Jeg har valgt ut flere barne og ungdomskoler i Oslo og Akershus, og vil ha en samtale/intervju med skoleleder og faglærer(e) på hver av skolene. Utvalget er basert på variasjon, at skolene er i ulike bydeler/områder, og likhet, i og med at de er kombinerte barne og ungdomskoler. Dette for å få mer fokus på timeantall og andre rammefaktorer ved skoler som har både barne og ungdomstrinn. Jeg ønsker å få innblikk i hvordan både skoleleder og faglærer ved skolen(e) ser på organisering av kunst og håndverksfaget, og tror det kan være en interessant tilnærming til problemområdet.

Hva innebærer det for deg å delta?

Jeg kommer til skolen og vi har en samtale (intervju) om skolens organisering av kunst og håndverksfaget. Jeg tar opp intervjuet (lydopptak) og noterer. Skolen og du blir anonymisert, og jeg vil drøfte resultatene i min masteravhandling. Jeg vil sette resultatene fra samtale i sammenheng med annen relevant teori og forskning på området.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli anonymisert. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrevet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Rita Bondestad (student) og veiledere June Oline Kunnikoff og Liv Merete Nielsen, vil ha tilgang til informasjonen. OsloMet er behandlingsansvarlig institusjon.
- Navnet og kontaktopplysningene dine vil jeg erstatte med en kode som lagres på egen navneliste adskilt fra øvrige data.

Deltakerne vil ikke kunne gjenkjennes i en publikasjon, opplysningene som publiseres vil omhandle hvordan faget organiseres på ulike skoler og hvilke resultat det eventuelt gir/fører til ved skolene.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes Juni 2020, og datamaterialet arkiveres anonymt for eventuell senere forskning.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra OsloMet har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- OsloMet ved Rita Bondestad ([REDACTED]) og/eller veileder June Oline Kunnikoff([REDACTED]) / Liv Merete Nielsen [REDACTED]
- Vårt personvernombud: Ingrid Jacobsen ([REDACTED])
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personvernombudet@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Rita Bondestad / Liv Merete Nielsen / June Oline Kunnikoff

Prosjektansvarlig
(Forsker/veileder)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet « *Organisering av rammefaktorer i faget kunst og håndverk på barne og ungdomskolen* », og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i Intervju.

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, ca. Juni 2020.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 6. Intervjuguide

A. Intervjuguide for skoleleder (rektor, assisterende rektor eller inspektør)

Intervjuguide for undersøkelsen

- *Hvordan organiseres tid som rammefaktor i kunst og håndverk i grunnskolen, og hvordan påvirker dette gjennomføring av undervisning?*

Del 1. Organisering av faget

1. Hvordan er Kunst og håndverkstimene organisert?
 - Er kunst og håndverksopplæringen delt opp i perioder med flere eller færre timer, økter, kvartalsvis eller for ett halvt år, uke for uke, eller år for år.
2. Hva er årsaken til at dere har valgt denne organiseringen? Hva ligger bak?
3. Hvor lenge har dere hatt denne organiseringen?
4. Har elevene enkelttimer (60 eller 45 min.) i faget?
5. Er det lagt til rette for at Kunst og håndverk er et praktisk fag, sammenlignet med teoretiske fag? Hvordan?
6. Hvordan tenker du det har det preget kunst og håndverk at de mistet timer til barnetrinnet for noen år siden?

Del 2. Grupper og delingstimer

Siden delte timer/ timer med to lærere, kan gi mer tid til veiledning for hver enkelt elev, vil jeg vite hva du tenker om deling av klasser i kunst og håndverk.

1. Har dere delingstimer i faget på skolen?
2. Hva mener du om deling? Er det prioritert fra skolens side? Ja / nei / delvis? hvorfor?

Del 3. Lærerne som underviser i faget

1. Har faglærerne ved skolen vært med på å planlegge hvordan timene i kunst og håndverk skal plasseres, med tanke på dobbeltimer/økter/enkelttimer?
2. Hvorfor har de vært med, eventuelt ikke vært med, på denne planleggingen?
3. Opplever lærerne at det er tilstrekkelig tid til undervisning/gjennomføring av læreplanen i faget? Hva er ditt inntrykk?

Del 4. Tidsbruk utenom fag

1. Hvis elevene skal bruke tid til utstillinger, museumsbesøk eller lignende (Den Kulturelle Skolesekken), regnes det da av tiden de har i kunst og håndverk?

B. Intervjuguide for lærer som underviser i Kunst og håndverk

Intervjuguide for undersøkelsen,

- *Hvordan organiseres tid som rammefaktor i kunst og håndverk i grunnskolen, og hvordan påvirker dette gjennomføring av undervisning?*

Del 1. Organisering av faget

Jeg vil gjerne vite noe om hvordan kunst og håndverk er organisert på deres skole.

1. Hvordan er timene fordelt mellom trinnene? (øker, bytte hvert halvår, ukesvis, kvartalsvis,)
2. Noen skoler velger bort undervisning på 9. trinn for å få bedre tid de to andre årene. Si litt om hvordan dere har valgt å løse dette.
3. Hva fungerer bra med den løsningen dere har valgt?
4. Hva fungerer ikke?
5. Opplever du at elevene får nok tid til det de skal gjøre i hver økt? Si litt om dette
6. Hvordan påvirker organiseringen progresjonen fra 8. til 10. klasse?
7. Hvordan har kunst og håndverk på ungdomskolen blitt preget av at de mistet timer til barnetrinnet? Si litt om dette.
8. Hva tenker du om dybdeløring, med tanke på tiden det er til rådighet i kunst og håndverk?

Del 2. Grupper og delingstimer

Siden delte timer/ timer med to lærere, gir mer tid til veiledning for hver enkelt elev, ønsker jeg å stille noe spørsmål om deling av klasser i kunst og håndverk.

1. Har skolen delingstimer i kunst og håndverk, enten med to lærere inne eller deling av klasser i ulike verksted?

Hvis ja:

2. Er det deling i alle timene?
3. Hva er det som avgjør om det blir deling eller ikke? For eksempel periode med trearbeid/ leire. Hva er ditt inntrykk?
4. Hvordan er det for elevene å jobbe i mindre grupper?
5. Opplever du at det er forskjell på de yngste og de eldste elevene i forhold til hvor mye gruppestørrelsen betyr?

Hvis nei:

2. Hvor mange elever er det i gruppen når dere har sløyd/ leire og annet verkstedarbeid?
3. Hvordan fungerer dette? Bra/dårlig, legge til rette i forhold til gruppestørrelse.
4. Er det noen mål i læreplanen som er vanskeligere å få til på grunn av størrelsen på gruppa?

Del 3. Lærerne som underviser i faget

1. Opplever du at det er mål i læreplanen som er vanskelige å få til på grunn av lite tid til veiledning av hver elev?
2. Hvor mange klasser har du i løpet av uka?
3. Hvordan kan en annen organisering av tid vært bedre for deg som lærer?
4. Hvordan tror du god organisering kan hjelpe lærere som har mange elever men lite tid til hver elev?

Del 4. Tidsbruk utenom fag

1. Bruker dere av kunst og håndverkstimene når dere lager utstillinger? Opplever du at dette er nok tid?
2. Er det satt av tid til å reise for å se utstillinger?
3. Blir besøk av den kulturelle skolesekk lagt til kunst og håndverkstimene?

